

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Aleš Smerdel

VPLIV ISLAMA NA OBLIKOVANJE EVROPSKE IDEJE

Diplomsko delo

Ljubljana 2008

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Aleš Smerdel

Mentorica: doc. dr. Cirila Toplak

VPLIV ISLAMA NA OBLIKOVANJE EVROPSKE IDEJE

Diplomsko delo

Ljubljana 2008

Vpliv islama na oblikovanje evropske ideje

Islam in Evropa sta bila tekom zgodovine tesno povezana, ta povezava se je prenesla tudi v današnji čas. V prvem delu diplome teoretično opredelimo pojma krščanstvo in islam, ki sta skozi zgodovino sooblikovala podobo Evrope. Drugi del je namenjen zgodovinskemu pregledu neposrednih kontaktov med muslimani in Evropo. Predstavljena so tri obdobja v katerih je bil kontakt med obema skupinama najizrazitejši. V tretjem delu predstavimo vpliv evropskega kolonializma na islamski svet, čemur je sledila nova svetovna porazdelitev politične in gospodarske moči, v kateri je bil gospodarski vpliv Združenih držav Amerike na Evropo in islamski svet vedno močnejši. Ob koncu sledi še analiza novodobnih odnosov med muslimani in Evropejci znotraj geografskih meja Evrope, s poudarkom na vojni v Bosni in Hercegovini, muslimanski skupnosti v Evropi, sporu, ki je nastal ob objavi karikatur Mohameda v danskem tisku in možnostih vključitve Turčije v EvropskoUnijo. Islam je sooblikoval Evropo od njegovega pojava v 7. stoletju dalje, tudi danes njegov vpliv ni nič manjši, le da se je iz zunanjih ozemelj prenesel znotraj evropskih meja.

Ključne besede: Evropa, islam, muslimani, evropska skupnost, zgodovina odnosov

Impact of Islam on creation of the idea of Europe

Islam and Europe were closely connected throughout the history and this connection is obvious also today. The first part of the thesis defines the two termini - Islam and Christianity, which contributed to the image of Europe. The second part deals with the historical overview of direct contacts between Muslims and Europe. It illustrates three eras in which the contact between Muslim and European world was at its strongest point. The third part of the thesis identifies the influences of European colonialism on Muslim world which consequently resulted in the new world partition of political and economic power that produced ever augmented US and European economic influence on Muslim world. The final focus is on analysis of modern relations between Muslim and European societies inside of the European borders, emphasizing the war in Bosnia and Herzegovina, Muslim community in Europe, conflict after the publication of Mohamed's caricature in Danish newspaper and potential membership of Turkey in the European Union. Since its existence in the 7th century Islam influenced the shape of Europe and today its effect is not diminishing, it has moved from the exterior European borders inside of the European territory.

Key words: Europe, Islam, Muslims, European Community, historical relations

KAZALO

UVOD	6
1. POJMOVNA IZHODIŠČA	8
1.1 Civilizacija	8
1.1.1 Pojem Evropa	9
1.1.2 Zahodna civilizacija	10
1.1.3 Islamska civilizacija	12
1.1.4 Orient.....	13
1.2 Kaj je religija.....	14
1.3 Krščanstvo	16
1.3.1 Razvoj krščanstva.....	17
1.3.2 Delitve v krščanstvu	19
1.3.3 Sveto pismo	21
1.4 Islam	22
1.4.1 Razvoj islama	22
1.4.2 Koran.....	23
1.4.3 Delitve v islamu	24
1.4.4 Dolžnosti v islamu.....	25
2. TRIJE ISLAMSKI SO-KONSTRUKTORJI EVROPE	27
2.1 Čas Mohameda in nastanek islamskega imperija.....	27
2.1.1 Nastanek imperija.....	27
2.1.2 Karel Veliki	29
2.2 Križarske vojne in Saladin	30
2.2.1 Jeruzalem.....	30
2.2.2 Prva križarska vojna	31
2.2.3 Salah ed Din – Saladin	32
2.2.4 Španska križarska vojna – rekonkvista	34
2.3 Čas osmanskega imperija	36
2.3.1 Dokončno poenotenje Evrope	36
2.3.2 Osmanski imperij	37
2.3.3 Razkol med muslimani – začetki vahabizma	39

3. ISLAM IN ZAHOD PO 19. STOLETJU	41
3.1 Kolonializem in revolucije	41
3.1.1 Oblast nad Egiptom	42
3.2 Revolucije v islamskih državah.....	43
3.2.1 Turčija in Ataturk	44
3.2.2 Islamska revolucija v Iranu	45
3.3 Dekolonizacija in "novi" kolonializem.....	47
3.3.1 Ustanovitev Izraela.....	47
3.3.2 Arabsko kraljestvo.....	49
3.3.3 Neodvisnost držav severne Afrike - Magreba.....	51
4. ISLAM IN EVROPA DANES	53
4.1 Svetovni globalni imperij	53
4.1.1 Multituda in globalno vojno stanje.....	56
4.1.2 Brisanje meja med civilizacijami	57
4.2 Prepletanje vere in politike.....	58
4.2.1 Modernisti	58
4.2.2 Radikalni islamizem.....	58
4.3 Direktni kontakti med islamom in Evropo.....	59
4.3.1 Bosna in Hercegovina	59
4.3.2 Islamske skupnosti v EU	62
4.3.2.1 Verski simboli v Franciji.....	63
4.3.2.2 Karikature na Danskem.....	64
4.4 Prihodnost Evropske unije	66
5. ZAKLJUČEK.....	68
LITERATURA	71
SEZNAM SLIK	
Slika 1: Španska križarska vojna.....	36

UVOD

Svet tvorijo razlike in podobnosti. Tudi s človeško civilizacijo ni nič drugače. Iz različnih manjših civilizacij, ki so se razvijale na posameznih koncih sveta, prehajamo v obdobje ene, univerzalne človeške civilizacije. Še nikoli v zgodovini človeštva nismo bili tako blizu enotni civilizaciji. Veliko odgovornost za to nosi globalizacija, kateri smo priča v zadnjih desetletjih. V preteklosti so vedno obstajale precej natančno določene meje, ki so ločevale posamezne civilizacije med seboj. Zunaj teh meja so obstajali predstavniki drugih civilizacij, ki so velikokrat predstavljali zunanje sovražnike. S pomočjo zunanjega sovražnika je vsaka civilizacije še lažje utrjevala svojo identiteto in zavest. Vedno so obstajali tudi notranji sovražniki, katerih pomembnost pa je bila vedno manj vredna v primerjavi z zunanjim sovražnikom, ki je predstavljal neko vrhovno nevarnost. Nič drugačen odnos ni bil niti med evropsko civilizacijo in islamskim svetom, v obdobju med 7. stoletjem, ko se pojavi nova religija islam, pa vse do današnjih dni. Islamski svet je Evropi od nekdaj predstavljal vrhovnega zunanjega sovražnika, s tem pa je nezavedno pomagal pri gradnji njene identitete. Na osnovi tega temelji tudi hipoteza diplomskega dela;

Islam so-konstruktor evropske ideje

Evropska civilizacija je občutljiv termin, katerega pomen se spreminja vzporedno s kontekstom v katerem ga uporabljamo. Analiza odnosov med Evropo in islamom bo razprostrta na širokem časovnem obdobju. Zaradi časovne širine, je termin evropske civilizacije potrebno uporabljati previdno. Vprašanje je, v katerem časovnem obdobju sploh lahko govorimo o evropski civilizaciji. Prav zaradi navedenih ovir bom skozi zgodovinsko analizo poizkušal prikazati razmerje med islamom in Evropo in obenem opredeliti sam pojem Evrope, kar se da natančno. Govoriti o Evropi v 7., 15. ali 21. stoletju na enak način, je seveda utopična misel. V vsakem zgodovinskem trenutku Evropa predstavlja različno obsežno množico. Je pa vsem tem množicam skupna ena stvar in to je njen glavni zunanji sovražnik, katerega mesto skozi celotno zgodovino zavzema islam.

Večina diplomskega dela temelji na analizi zgodovinskih dogodkov med Evropo in njenim zunanjim sovražnikom islamom. Od časov nastanka islama in njegovega širjenja proti zahodu, preko islamske prisotnosti na Iberskem polotoku, križarskih vojn in kasneje turških napadov na evropskih tleh, je bil vedno islam tisti, ki je ogrožal obstoj in s tem krepil identiteto Evrope. Skupni nastopi prebivalcev Evrope proti zunanjemu sovražniku so

soustvarjali skupno evropsko identiteto in krepili moč Evrope, ki je s kolonializmom dosegla popolno svetovno prevlado. Žal jo je ta prevlada in želja po nadaljnem večanju moči pripeljala praktično do samouničenja preko dveh svetovnih vojn. V tistem trenutku se je tudi spremenil odnos med islamom in Evropo. Drugi del diplomskega dela tako temelji na analizi odnosa med islamskimi državami in Evropo po kolonializmu in po obeh svetovnih vojnah. Zaradi vse močnejšega vpliva globalizacije in brisanja meja med različnimi kulturami, je tudi odnos med Evropo in islamom v zadnjih desetletjih prešel na novo stopnjo. Pred zaključkom bom tako pogledal še na vpliv muslimanske skupnosti znotraj Evrope ter na morebitno širitev Evropske unije na države s pretežno muslimanskim prebivalstvom.

1. POJMOVNA IZHODIŠČA

1.1. CIVILIZACIJA

Definirati civilizacijo je ravno tako težko, kot definirati religijo. Obstaja namreč vrsta teorij, ki so po obsegu zelo raznolike. Večini pa je skupno to, da človeško zgodovino predstavljajo preko zgodovine različnih civilizacij. Praktično vsa zgodovina človeštva temelji na analizi posameznih civilizacij, od sumerske, egipčanske, islamske, krščanske, vse do kitajske in hindujske civilizacije. Zato ni čudno, da je skozi zgodovino toliko avtorjev analiziralo in se trudilo postaviti enotno definicijo civilizacije. Ena glavnih prvin pri definiranju civilizacije je ločevanje razlike med civilizacijo v ednini in med civilizacijo v množini, to je različnimi civilizacijami, ki so se razvile po svetu. Civilizacija, ki jo v uvodu opisujem kot enotno človeško civilizacijo, je dokončen pomen dobila nekje v osemnajstem stoletju. Civilizacija je v tistem trenutku predstavljala nasprotje barbarstvu. Civilizirana družba se je od necivilizirane razlikovala v tem, da je eksistirala na stalnem prostoru, kjer je bila naseljena, in po tem, da je bila ta družba urbanizirana in pismena. Na osnovi tega, ali je nekdo civiliziran ali ne, se je pozneje oblikoval svetovni kolonialistični red. Civilizirane države Zahodne Evrope so v tej teoriji imele izgovor za nadzor nad ozemljem, ki je prej pripadalo neciviliziranim družbam. Necivilizirane družbe pa so bile manjvredne in zato podrejene civiliziranim evropskim državam (Huntington 1998, 59-60). O vsem naštetem govorimo skozi prizmo razvitih evropskih držav. Nesmiselno bi bilo namreč trditi, da zgoraj omenjena teorija opravičuje dejanja razvitih držav v času kolonialnega osvajanja.

V trenutku najobširnejšega kolonialnega pohoda evropskih "civiliziranih" držav se je pojavila še ena oblika pojmovanja civilizacije. Tokrat se je o civilizaciji govorilo v množini, torej o različnih civilizacijah, ki so podmnožice univerzalne človeške civilizacije. Vse skupaj je pomenilo odmikanje od pojma civiliziranega, ki je do takrat predstavljalo idealno civilizacijo evropskih držav. Namesto ene civilizirane skupine držav so se pojavile mnoge druge civilizacije, ki so bile civilizirane na svoj, sebi edinstven, način. Prišlo je do miselnega razkola v pojmovanju civilizacije in civiliziranega. Neka civilizacija je bila lahko za pojme druge povsem necivilizirana, še vedno pa je predstavljala eno izmed mnogih civilizacij. Vsaka izmed teh civilizacij, oziroma njena družba, temelji na določenih kulturnih vzorcih, ki so značilni za to izbrano civilizacijo. Preko teh kulturnih vzorcev se ljudje iz istih civilizacij vidijo povezane in prav ti kulturni vzorci jih delajo drugačne od ljudi iz drugih civilizacij.

Med te kulturne vzorce spadajo vrednote, norme, institucije, način razmišljanja in druge stvari, ki so edinstvene za posamezno civilizacijo. Vloga kulture predstavlja skupno tematiko v praktično vseh definicijah civilizacije, od Braudela, preko Dawsona do Durkheima. Seveda so tudi že v času pred naštetimi avtorji, kulturo dojemali kot osnovo civilizacije. Tako so bili jezik, vera in način življenja skupni že antičnim Grkom, ki so se sicer delili na Špartance in Atence. Obenem so se zavedali, da so prav omenjene kulturne stvari ključne pri njihovem razlikovanju s Perzijci. Skozi zgodovino je še veliko primerov, ki so podobni omenjenemu grškemu. Večini je skupno to, da je najpomembnejši element v ločevanju ene civilizacije od druge predstavljal religija. Ljudje iste nacionalnosti in istega jezika. toda različne vere, le težko živijo skupaj v miru. Najbolj jasni tovrstni primeri so vidni na območju bivše Jugoslavije, v Libanonu ter v afriških državah (Huntington 1998, 60-61).

V vseh naštetih primerih je prišlo do konflikta med krščansko in islamsko religijo, kar kaže na to, da se odnosi med civilizacijami v veliki meri projicirajo preko verskih norm. Z verskim vplivom pa nehote vplivajo tudi na politične, ekonomske, družbene in kulturne smernice razvoja posameznih civilizacij. Prav zaradi tega bo v nadaljevanju zanimivo pogledati, kako sta skozi dobro tisočletje krščanska vera in zahodna civilizacija ter na drugi strani islamska vera ter muslimanska civilizacija, vzajemno vplivali na razvoj ena druge.

1.1.1 POJEM EVROPA

Beseda Evropa ima lahko več pomenov. Če pogledamo skozi zgodovino, vidimo, da se je njen pomen zelo spreminjal. Predvsem lahko ločimo dve veliki pojmovni različici besede Evropa.

Prva izhaja še iz antičnega sveta, kjer kot klasična beseda predstavlja zemljepisni pojem, in skupaj z besedama Afrika in Azija predstavlja enega izmed treh znanih delov sveta. To uporabnost je obdržala tudi v času rimskega imperija in vse do bitke pri Poitiersu, ko se frankovska vojska prvič poimenuje z Evropejci. Vendar to ni pomenilo neke velike spremembe v pojmovanju besede Evropa. Tudi v času Karla Velikega, ki je sledil omenjenim dogodkom, pojem Evropa kljub pogostejši uporabi šele dobiva prve obrise političnega pomena. Lep primer je čas križarskih vojn, ko je glavno nasprotje predstavljal besedna zveza kristjani : Saraceni in ne Evropejci : muslimani (Mastnak 1998, 46-53).

Uporaba besede Evropa, kot oblika zahodne enotnosti, se začne uporabljati ob koncu 14. stoletja in v prehodu v 15. stoletje, ko so latinski kristjani začeli govoriti o Evropi kot najširši skupnosti, kateri pripadajo, in o samih sebi kot o Evropejcih (Mastnak 1998, 43-45).

Evropa je dobila pomen v kulturnem in pozneje tudi političnem konceptu. Koncept je bil uveljavljen s strani vladajočih elit v obdobju kriz in spopadov. Opredeljevanje Evrope in širjenje njene identitete med evropskim prebivalstvom ter na drugi strani ločevanje in postavljanje meja do Neevropejcev je reševalo Evropo iz kriznih situacij (Toplak 2003, 19). V trenutku, ko se pomen besede Evropa prenese na širšo množico in v koncept kulturnega in političnega, začne Evropa dobivati samozadostnost in lastno identiteto. Ta trenutek je pomemben tudi zaradi opredelitve odnosa med kristjani in muslimani. Mastnak razlaga zgodovino sovraštva kristjanov do muslimanov s pomočjo ameriškega zgodovinarja Strayerja, ki trdi, da sovražstvo ne nastane zaradi grožnje muslimanov, ki niso dali nobenega povoda za križarske vojne, temveč le zaradi preobrazbe zahodnih kristjanov v Evropejce. Ta teza se lepo potrdi v času turškega obleganja Evrope, ko pride med evropskimi voditelji do zahteve o "izgonu Turka iz Evrope". Evropa v tem trenutku postane referenčna točka, ki predstavlja tisto "naše" v nasprotju z "njihovim" turškim – muslimanskim (Mastnak 1998, 43-45).

Evropska kultura in Evropejci so sami sebe vedno dojemali za superiorne do ostalih, neevropskih ljudstev in kultur (Toplak 2003, 14). Čeprav je ideja o superiornosti svoj vrhunec dosegla v fazi kolonializma in je imela krvave posledice predvsem na karibskih in srednjeameriških tleh, začetki ideje segajo precej dlje v preteklost. Evropa je v času svojega renesančnega in obenem krščanskega razcveta prišla do sklepa, da sta evropska kultura in evropsko prebivalstvo sposobnejša od ostalih. Orient oziroma islamske dežele, ki so jih poznali v tem času, niso bile izjema v tej teoriji. Prav v tem času se razvije prej opisani odnos o večvrednosti evropske kulture v primerjavi z islamsko oziroma orientalsko. Na osnovi spoznanja iz časa renesanse se je pojmovanje in dojemanje Orienta razvijalo tudi v prihodnje. Izjema niso bila niti akademska raziskovanja, ki so se od 18. stoletja dalje razvijala pod vplivom evropske superiornosti nad Orientom (Said 1996, 18-19).

1.1.2 ZAHODNA CIVILIZACIJA

Definicije zahodne civilizacije si med seboj zelo razlikujejo. Postavljajo se namreč velika vprašanja, ki se nanašajo predvsem na geografsko omejitev zahodne civilizacije, časovni pojav civilizacije in mešanje s sorodnimi civilizacijami, kot sta pravoslavna in latinsko ameriška. Huntington trdi, da se je zahodna civilizacija oblikovala nekje med 7. in 8. stoletjem po Kristusu. V prvi vrsti naj bi jo sestavljale tri geografske enote, in sicer Evropa, Severna Amerika in Južna Amerika. Prav Južna Amerika predstavlja spor v teorijah o zahodni civilizaciji. Prebivalstvo Južne Amerike je res kulturno in versko vezano na Evropejce, po

drugi strani pa je prisoten močan vpliv domorodnih kultur in religij, ki jih v Evropi nikoli ni bilo. Tudi politično razvojna pot Južne Amerike je bila precej bolj avtoritativna v primerjavi z evropsko in severnoameriško (Huntington 1998, 66). Na osnovi tega bomo sprejeli Huntingtonovo tezo, da je južnoameriška civilizacija lahko le podcivilizacija zahodne civilizacije oziroma tvori samostojno civilizacijo, ki pa je močno vezana na Evropo.

Zahodno civilizacijo lahko sedaj bolj natančno geografsko opredelimo, sestavljajo jo Evropa, Severna Amerika ter države, kjer večino prebivalstva predstavljajo priseljenci iz Evrope. To sta v prvi vrsti Nova Zelandija in Avstralija (Toplak 2003, 11). Zahodna civilizacija po temu sodeč temelji na dveh polih, ameriškem in evropskem, ki pa sta odnos med seboj skozi zgodovino močno spreminjala. Velik del svojega obstoja je namreč Amerika sebe dojemala kot nasprotje Evrope. Na eni strani svoboščine, ki so se razvile v Ameriki, na drugi strani hierarhija, notranji spopadi, nazadnjaštvo v Evropi. Sprememba je nastopila ob koncu 19. stoletja, ko je Amerika našla novega nasprotnika v Rusiji. Takrat se začne vedno bolj povezovati z Zahodno Evropo. Vrhunec tega časa predstavlja njihov vstop v I. svetovno vojno v začetku dvajsetega stoletja. Od takrat dalje se začne vedno bolj govoriti o zahodni civilizaciji kot združeni enoti Severne Amerike in Zahodne Evrope. Če pa natančneje pogledamo, vidimo, da zahodna civilizacija v resnici predstavlja prostor, kjer se je razvilo zahodno krščanstvo. Zanimivo je še eno dejstvo; zahodna civilizacija ima edina ime po geografski smeri, medtem ko vse ostale civilizacije svoje ime navezujejo na ime naroda, vere ali geografskega prostora. To, da je prišlo do takšnega pojmovanje, kaže na sledeče. Zahodna civilizacija je večja od konteksta vere, zemljepisa in kulture, po kateri bi jo lahko imenovali. V celoti gledano, je skozi zgodovino zahodna civilizacija predstavljala Evropo. V moderni dobi, torej po koncu 19. stoletja, pa je zahodna civilizacija predstavljena kot evro-ameriška skupnost (Huntington 1998, 66-67).

Vse skupaj je pomembno tudi z vidika hipoteze, ki jo preverjam v tej diplomski nalogi. Vpliv islama na oblikovanje Evrope oziroma, ali je islam eden od glavnih so-konstruktorjev Evrope. Pod Evropo tukaj mislimo zahodno civilizacijo do 20. stoletja, torej geografsko gledano evropski kontinent. Kljub temu Said v svojem delu *Orientalizem* večkrat omeni, da je do začetka 19. stoletja Orientu vladala britansko-francoska naveza in le v manjših delih ostale države takratne Evrope. Po koncu 2. svetovne vojne so vlogo gospodarja Orienta prevzele Združene države Amerike, kar pa ne pomeni, da so bile ostale države Evrope izločene iz vpliva na islamske dežele (Said 1996, 15). Prav zaradi tega v zadnjem delu, kjer bomo analizirali odnose med zahodno in islamsko civilizacijo po I. svetovni vojni, ne bo šlo mimo tega, da v zahodno civilizacijo vsaj posredno, zaradi njihovega gospodarskega vpliva,

vključimo tudi Združene države Amerike. Dogodke, kot so ustanovitev Izraela, odkritje nafte ter ustanovitev Arabskega kraljestva, bi težko opisali le skozi prizmo evropskih držav. V tem primeru je neizbežno govoriti o zahodni civilizaciji, s stališča združene Evrope in Združenih držav Amerike.

1.1.3 ISLAMSKA CIVILIZACIJA

V Evropi se pojem muslimanov skozi zgodovino zelo različno predstavlja. V 7. stoletju se ne govori o Mohamedu in muslimanih. Pojem muslimanov zastopajo Saraceni in to vse do konca 14. stoletja, ko na njihovo mesto počasi prihaja pojem Turek, ki tako postane glavni sinonim za muslimana (Mastnak 1998, 43).

Na drugi strani Huntington med glavne civilizacije sveta uvršča tudi islamsko. Obenem pa opozarja, da je znotraj islamske civilizacije, ki se razprostira od Iberskega polotoka oziroma Maroka, prek Severne in podsaharske Afrike ter Bližnjega vzhoda vse do Srednje Azije, mnogo različnih kultur in celo podcivilizacij. Islamsko civilizacijo tako med drugim deli na arabsko, turško, perzijsko in ostale (Huntington 1998, 65). O islamski skupnosti pa govori tudi Said, ki jo podrobno razdeli v analizi Orienta. Njegovo izhodišče je sicer utemeljeno na pogledu britanske, francoske in ameriške izkušnje Orienta (Said 1996, 30).

Največji problem pri definiciji islamske skupnosti, s katerim se soočajo vsi naštetih avtorji, je v tem, da je islamska vera razširjena na tako širokem ozemlju, da je težko najti skupne smernice vsem narodom, ki jih islam zajema. Nekako pa se vsi strinjajo, da primarna vloga pripada Arabcem, ki so prvi razširili islam proti zahodu in kasneje na vzhod. V glavnem bi lahko islamsko skupnost razdelili na tri dele. Severna Afrika in Bližnji vzhod, ki ga Said poimenuje kot Orient, Daljni vzhod z Indijo, Indonezijo, Malezijo in ostalimi državami ter afriški del islamske skupnosti, območje podsaharske Afrike.

Zaradi neposrednega stika in vpliva na Evropo bo imel Orient v tej diplomski nalogi posebno mesto. Islamska civilizacija je za evropski prostor že od samega začetka predstavljala upravičen strah. Ko se je po smrti Mohameda kulturna in verska hegemonija islama večala, je naraščal tudi evropski strah pred islamom. Obdobje strahu je trajalo praktično tisoč let, od začetkov islamskega imperija v Perziji in Siriji, širitve preko severne Afrike na Iberski polotok v 9. stoletju, in pozneje do razširitve islama vse do Indije, Indonezije in celo Kitajske v 14. stoletju. Za konec je prišlo še turško obleganje Vzhodne Evrope, ki je začelo v svoji moči upadati šele tisoč let po Mohamedu. Logična posledica takšnega zgodovinskega

dogajanja je bil tudi vseevropski strah in nekakšno spoštovanje pred islamom, s katerim se je Evropa razvijala praktično tisoč let. Islam je v tem času postal simbol za nasilje, uničenje, demone in barbare, predstavljal je evropsko travmo. Med tem časom je Evropa doživljala največji razcvet na kulturnem, družbenem in intelektualnem področju, zato ni presenetljivo, da je islam z vsemi svojimi prisposodobami vgrajen v evropsko kulturo (Said 1996, 80-83).

1.1.4 ORIENT

Definicija Orienta je prav tako zahtevna kot definicija islamske civilizacije. Najprej je treba določiti, kako se je pojem Orienta dojemal v Evropi skozi zgodovino. Že v izvoru beseda pomeni vzhod, nekaj, kar je vzhodno od Evrope. Nekje do 19. stoletja je Orient predstavljal današnji Bližnji vzhod, in sicer države, kot so bile Perzija, Mezopotamija, Egipt in pozneje Arabsko kraljestvo in nenazadnje tudi Turki. Pozneje, po 19. stoletju, se začne Orient uporabljati predvsem za definicijo področja Indije, Kitajske in današnjega Daljnega vzhoda, kamor spadajo države Japonska ter obe Koreji (Internet 6). Orientu se je med drugimi močno posvetil tudi Edward W. Said, v svojem delu *Orientalizem*. Kot je bilo že omenjeno, je svoje videnje Orienta predstavil predvsem skozi prizmo britansko-francosko-ameriškega odnosa in izkušnje do Arabcev in islama. Iz svoje analize Orienta namenoma izloči Daljni vzhod, saj so po njegovem mnenju izkušnje Evrope z Bližnjim vzhodom v veliki meri drugačne kot z območji Indije, Kitajske in Japonske. Obenem Said poudarja, da teh dežel ni mogoče popolnoma izključiti iz obravnave, saj je predvsem Indija imela velik vpliv pri obravnavanju Egipta v 18. in 19. stoletju (Said 1996, 30).

Orient je bil za Evropejca vedno sestavljen iz dveh delov. Iz tistega znanega oziroma zemlje, kjer so hodili že predniki Evropejcev, kot sta bila Herodot in Aleksander Veliki – ta del je v prvi vrsti predstavljal Bližnji vzhod – in iz neznanega novega dela, v katerega so se mnogi Evropejci podajali prvič. Orient je bil obenem Stari svet in Novi svet v enem. Stari svet Orienta je od nekdanj predstavljal komplementarno nasprotje Zahodu, prav zaradi tega nasprotja pa je bila želja po iskanju novih delov Orienta še toliko bolj izrazita med Evropejci. Biblija, vzpon krščanstva in Marco Polo so eni izmed tistih dejavnikov, ki so najbolj pripomogli k osvajanju in raziskovanju novih delov Orienta. Vse skupaj je prepleteno z mrežo odnosov, ki na eni strani izhajajo iz zahodnega zaničevanja znanega in na drugi strani z ugodjem, oziroma celo strahom, adrenalinom po iskanju novega (Said 1996, 80-81).

Omenjena dejstva kažejo na to, da je Orient praktično evropska iznajdba. Orient je vse od antike naprej predstavljal kraj, kjer so doma romantika, eksotična bitja, nepozabni spomini

in pokrajine izjemnih doživetij. Vsa ta prepričanja so bila izoblikovana s strani francosko-britanskega imperija, ki je v večini vladal na Orientu. Prav zato je za Američane Orient nekaj drugega kot za Evropejce. Čeprav oblast nad Orientom zadnjih 50 let oblikujejo predvsem ameriški interesi, je dojemanje Orienta pri Američanih drugačno. Kar je seveda logična posledica tega, da je Evropa soustvarjala Orient več kot tisoč let, Američani pa so na njem prisotni le slabo stoletje. Evropa je na Orientu skozi zgodovino vedno imela najpomembnejše kolonije, iz Orienta je črpala kulturno in jezikovno znanje in obenem v Orientu videla največjega zunanjega nasprotnika. Orient je za Evropo največkrat predstavljal tistega "drugega". Vse skupaj zaokroža celoto, ki je opredeljevala Evropo, natančneje Zahod, skozi zgodovino. Orient je tako eden glavnih konstruktorjev skupnega evropskega delovanja, Orient je sestavni del evropske materialne civilizacije in kulture (Said 1996, 11-12).

1.2 KAJ JE RELIGIJA

Definiranje religije je občutljivo delo. Težko je religijo opisati in razložiti po neki splošni definiciji. Težko je najti definicijo, s katero bi enostavno razložil, kaj religija sploh je. Zelo je pomembno, da islam in krščanstvo predstavimo tako iz religijske perspektive, kot iz antropološke, sociološke, lahko bi rekli tudi politične perspektive. Izraz islam predstavlja zelo širok spekter tematik in videnj. Prav zato bi rad opredelil islam v dveh pogledih, in sicer kot religijo, ter na drugi strani kot civilizacijo oziroma način življenja. Podobna stvar se skriva tudi pri pojmu Evropa, kjer se evropska civilizacija močno navezuje na pojem krščanstva. In če hočemo razložiti pojem Evrope kot civilizacije, je treba najprej opredeliti vplive krščanstva in religije na oblikovanje Evrope. V prvi fazi je treba opredeliti religijo in pogledati v njeno bistvo, torej kaj religija je in kaj ljudem predstavlja. Šele ko imamo postavljene omenjene temelje, se lahko natančneje posvetimo islamu in krščanstvu in analizi vpliva teh dveh religij na oblikovanje islamske in evropske civilizacije.

Religija je pojem raziskovanja mnogih družboslovnih teorij. Tako Črnič v svojem tekstu opredeli dve vrsti družbene definicije religije; vsebinska definicija, ki določa, kaj religija je in kateri elementi ločijo religijo od nereligioznega ter funkcionalno definicijo, ki določa, kakšno funkcijo ima religija na posameznika in družbo (Črnič 2001, 1009).

Za predstavitev ter definiranje krščanstva in islama sta uporabni obe definiciji. Vsebinske definicije so sicer bolj primerne za stabilne družbe, kjer ni stalnih sprememb, saj so močno vezane na zgodovinsko in kulturno okolje. Po drugi strani pa so primerne tudi funkcionalne definicije, ki so sicer mnogo širše, saj lahko funkcionalen pristop najde elemente

religioznega celo v športu, umetnosti, glasbi, seksu itd. Prednost imajo pri preučevanju medkulturnih, trans-zgodovinskih in spreminjajočih se elementih religije (Črnič 2001, 1011).

Definicija religije je po Črniču, ki sicer povzema Durkheima, sestavljena iz naslednjih pojmov: verovanja, prakse oziroma ritualov, svetega in iz skupnosti ali socialne organizacije ljudi, ki jih združuje religijska tradicija (Črnič 2001, 1010). Za omenjeno definicijo bi lahko rekli, da je zelo enostavna, če jo primerjamo z definicijami, ki jih v svojem delu Svetovne religije predstavi Marjan Smrke. Prva sociološka definicija religije, ki je nastala v času, ko je religija šele postajala predmet znanstvene obravnave, je sledeča: *"Religija je verovanje v vrhovno bitje (Boga), ki človeku nalaga moralni kodeks, po katerem naj se ta ravna in obljublja povračilo: kot nagrado za izpolnjevanje predpisanega kodeksa zagrobno nebeško življenje – kot kazen za neizpolnjevanje kodeksa – pekel"* (Smrke 2000, 23).

Smrke z namenom objavi prav to definicijo, saj želi na njenem primeru izpostaviti napake, ki nastanejo pri definicijah, ki so bazirane na eni kulturi. V nadaljevanju Smrke analizira napake omenjene definicije, vendar te analize ne bomo posebej obravnavali, saj nima bistvenega pomena za diplomsko nalogo. Bolj je pomembno to, da ga napake, ki jih odkrije v analizi, privedejo do novih, veliko bolj konkretnih opredelitev pojma religije. Primer bolj razvite, inkluzivnejše in abstraktnejše definicije je primer Glenna Vernona. Ta v svoji definiciji navede pet značilnosti, ki religijo ločijo od ostalih delov človeške kulture.

Te značilnosti so:

- verovanje v nadnaravno ali nenaravno, v nekaj, kar presega naravni red stvari;
- verovanje v sveto; verovanje v nekaj, kar presega raven vsakdanjega, profanega in vzbuja strahospoštovanje;
- sistem verovanja in praks;
- kolektivno deleženje vsega tega;
- zbir moralnih opredelitev.

V tej definiciji je pomembna širitev verovanja iz vrhovnega bitja – boga, na nadnaravno in sveto. S tem se pojem religije bistveno razširi. S prejšnjo definicijo se na problem naleti že v primeru definicije budizma, ki ne pozna vrhovnega bitja – boga (Smrke 2000, 24-26).

Definicija, ki jo poda Vernon, je zelo blizu definiciji Durkheima. Oba svoje videnje religije usmerjata okoli verovanja, kodeksov in družbenega ohranjanja teh tradicij. Vendar nam Smrke za konec ponudi po njegovem mnenju še boljšo rešitev, ki je v lasti Rema

Edwardsa. Glavna prednost Edwardsove razlage religije je v tem, da religijo opredeli kot pojav z zabrisanimi robovi. Po njegovem mnenju namreč nobena religija ne vsebuje vseh (družinskih) lastnosti religije. In šele ko sprejmemo dejstvo, da se ne da religije postaviti v natančne okvire, se lahko izognemo posplošitvam, ki se opirajo na iskanje najmanjšega skupnega imenovalca. Nekaj najpogostejših družinskih lastnosti religije pa je:

- verovanje v nadnaravna ali superiorna bitja
- kompleksen pogled na svet, razlaga o smislu človekovega življenja
- vera v zagrobno – posmrtno življenje
- moralni kodeks
- verovanje, da je ta kodeks sankcioniran s strani superiornega bitja
- upoštevanje vprašanja zla
- teodiceja kot vprašanje o smiselnosti trpljenja
- molitve in rituali
- sveti objekti in mesta
- globoka in intenzivna skrb za nekaj
- razodete resnice
- misticizem in strahospoštovanje
- institucionalizirano družbeno deleženje itd.

Seveda imajo nekatere svetovne religije več, nekatere manj navedenih lastnosti, pomembno pa je, da lahko na osnovi teh lastnosti opredelimo predmet obravnave – religijo (Smrke 2000, 28-29).

S tem imamo tudi postavljeno teoretično bazo za predstavitev dveh svetovnih religij, islama in krščanstva, okoli katerih sta se oblikovali islamska in zahodna civilizacija.

1.3 KRŠČANSTVO

Po podatkih, ki jih v svoji knjigi navaja Smrke (Smrke 2000, 194), je krščanstvo največja svetovna religija. Zajemala naj bi kar 30 odstotkov celotnega svetovnega prebivalstva. Prevladuje predvsem v Evropi in obeh Amerikah ter v Avstraliji in Novi Zelandiji. Krščanstvo ima velik vpliv tudi v delih Afrike, prav tako ne smemo pozabiti na Rusijo. Na tako široko razširjenost je v prvi vrsti vplivala zgodovina evropskih držav v zadnjih petih stoletjih. V tem času so se evropske države na široko posvečale geografskim odkrivanjem in kolonialni ekspanziji. S procesi evropske širitve na druge celine in

sekularizacijo Evrope se je demografsko težišče krščanstva počasi preneslo iz Evrope na obe ameriški celini, v prvi vrsti v Južno Ameriko. Zaradi močne sekularizacije je število kristjanov, predvsem v Evropi, težko določljivo in odvisno od same opredelitve, kdo je kristjan in kdo ne. Če gledamo po tem, kdo je krščen, potem ugotovimo, da je večina evropskega prebivalstva kristjanov. V kolikor bi preverjali njihovo verovanje v določene krščanske postavke, pa bi prišli do precej manjšega števila. Na svetu naj bi obstajalo več kot 20 tisoč vrst krščanstva. Vsem je skupno sledeče; verovanje v Jezusa in osrednja krščanska knjiga, biblija (Smrke 2000, 194 - 195).

Na tem mestu je treba omeniti še eno stvar, in sicer način, na katerega je krščanstvo dojemalo islam. Ker je temelj krščanske vere Kristus, so na njegovo mesto v islamu postavili Mohameda. Iz tega je tudi sledilo poimenovanje "mohamedanstvo", ki so ga mnogi evropski učenjaki v srednjem veku nadeli islamu. Seveda je v realnosti Mohamedova vloga v islamu povsem drugačna od Kristusove, ki predstavlja direktno utelešenje boga. Po drugi strani je, kot bomo videli v nadaljevanju, Mohamed le predstavnik Alaha na zemlji. Mohamed je bil velikokrat s strani zahodnjakov označen za sleparja in s tem je tudi islam dobil naziv "sleparske" religije. Na osnovi takšnih in podobnih prepričanj je beseda islam zaživela v krščanski kulturi in civilizaciji (Said 1996, 83).

1.3.1 RAZVOJ KRŠČANSTVA

Krščanstvo se uradno začne z rojstvom Jezusa na področju Bližnjega vzhoda. Jezus naj bi se rodil nekaj let, verjetno šest, pred letom nič, ki ga krščanstvo šteje za leto Jezusovega rojstva in uradni začetek krščanskega koledarja. Krščanski koledar je pozneje postal tudi zahodni sekularni koledar. O samem Jezusovem življenju je bolj malo znanega. Vse, kar se ve o njem, izhaja iz evangelijev, ki so bili zapisani nekje 40 let po njegovi smrti in to s strani ljudi, ki Jezusa niso osebno poznali. Iz tega vidika so vsi podatki o Jezusovem življenju pod vprašajem avtentičnosti. Na območju, kjer je Jezus živel, je bilo uradno verstvo judaizem. Na osnovi tega se krščanstvo od vseh religij daleč najmočneje veže na judaizem, ki je bila prva od treh velikih religij. Zaradi prostora, na katerem se je krščanstvo razvijalo, je bilo prvotno religija skupine Judov. Omenjeni Judi so se od drugih razlikovali v tem, da so verjeli, da je Jezus, ki je bil obsojen na smrt s križanjem, tri dni po smrti vstal od mrtvih in se nato 40 dni kazal raznim skupinam privržencev. Verjeli so tudi, da je on tisti mesija, ki so ga ljudje v času rimske zasedbe tako močno pričakovali. Na območju male Azije začno Jezusa naslavljati tudi s Kristusom, ki je grški prevod za judovsko besedo mesija. Tako njegovi privrženci postanejo

kristjani. Vzpon krščanstva po Jezusovi smrti je močno povezan z rabinom po imenu Savel. Najprej je bil Savel vnet preganjalec Judov-kristjanov. Med potjo v Damask naj bi se mu prikazal Jezus in to naj bi bil njegov motiv za spreobrnitev v krščanstvo. V prihodnjih letih se je zavzemal za pridobitev čim večjih množic, privržencev krščanstva. Kot rimski državljani se je pozneje preimenoval v Pavla. Pomembno je omeniti, da krščanstvo v prvih letih ni veljalo za povsem samostojno religijo, temveč le za različico judaizma. Prav zaradi tega so mnogi trdili, da mora vsakdo, ki želi postati kristjan, najprej postati Jud. S tem se ne strinja Pavel, ki zagovarja idejo, da je vsakdo lahko kristjan, le da veruje v svete nauke. Tako loči krščanstvo od judaizma in začne krščanstvo uveljavljati kot univerzalno religijo, kjer članstvo v sveti skupnosti ni rodovno ali etnično pogojeno, temveč je namenjeno vsem (Smrke 2000, 195-198).

Do četrtega stoletja se krščanstvo počasi širi po petih glavnih mestih rimskega cesarstva; Rimu, Aleksandriji, Antiohiji, Jeruzalemu in Bizancu. V četrtem stoletju pa se razmere močno spremenijo, ko cesar Galerij kristjanom določi, da jim ni treba častiti rimskih bogov, temveč lahko molijo tudi svojega, v kolikor molijo za varnost vseh v državi. Omenjen sklep nadgradi Konstantin, ko leta 313 uvede strpnost do kristjanov. Konstantin pozneje postane zagovornik in podpornik kristjanov, leta 325 pa skliče tudi prvi ekumenski koncil za več kot dvesto škofov. Krščanstvo postane prva in privilegirana religija v času Teodozija. Ta v letu 381 razglasi krščanstvo za državno religijo in leta 391 sproži celo rušenje in podiranje templjev, ki ne pripadajo krščanski veri (Smrke 2000, 204-207). Drugod po Evropi je bil način spreobračanja in širjenja krščanske vere zelo počasen in neenakomeren. Anglija je postala krščanska v začetku sedmega stoletja. Deli današnje Nemčije so bili v veliki meri pokristjanjeni pod vplivom Karla Velikega v osmem stoletju, medtem ko je Skandinavija sprejela krščansko vero šele v enajstem in dvanajstem stoletju. Tudi večina slovanskih dežel je postala popolnoma krščanskih šele v dvanajstem stoletju. Rim je bil v vseh navedenih primerih izhodišče za nadaljnje širjenje krščanstva po zahodni, centralni in severni Evropi. Drugi center krščanstva, ki je izhajal iz grške cerkve, je bil prav toliko pomemben za širjenje krščanstva. Srbi in Bolgari so tako pod vplivom grških misijonarjev že v devetem stoletju sprejeli krščanstvo. Dobro stoletje pozneje se krščanstvo povsem utemelji tudi že pri ruskih in ukrajinskih Slovanih (Hay 1995, 39-40).

1.3.2 DELITVE V KRŠČANSTVU

Prva velika delitev v krščanstvu se je zgodila leta 1054. Temeljila je na razlikah med vzhodno in zahodno rimskim cesarstvom. Razlika je bila že v kulturi in jeziku. Tako je zahod izhajal iz latinskih, vzhod pa iz grških temeljev. Glavni spor kljub temu izhaja iz verskega področja. Rim in Konstantinopol sta predstavljala največji izmed petih središč krščanstva. Medtem ko je Rim trdil, da naj bo sedež vere pri njih oziroma, da je rimski škof edini pravi naslednik Petra, v Konstantinoplu vztrajajo pri pentarhiji, enakopravnosti vseh petih centrov. Okoliščine, zavzetje Antiohije, Jeruzalema in Aleksandrije s strani islama v sedmem stoletju so pripeljale do tega, da sta od petih centrov ostala le še dva. Spor glede tega, kje naj bo sedež krščanstva, doseže vrhunec leta 1054, ko Rim izreče prekletstvo nad Konstantinoplom. S tem, ko ena stran drugo izobči, nastane delitev na rimokatoliško in pravoslavno cerkev. Prva priložnost za spravo so križarske vojne, ki pa spor le še poglobijo, ko leta 1204 vojaki iz rimokatoliških držav napadejo in oplenijo Konstantinopol. Medsebojno izobčenje traja skoraj celo tisočletje, do leta 1965, ko ga prekličeta papež Pavel VI. in patriarh Atenagora.

Pravoslavna cerkev danes vključuje več kot 130 milijonov vernikov, ki zase trdijo, da izhajajo neposredno iz apostolov. Pravoslavna cerkev se deli na več posamičnih cerkva, izmed katerih je glavna ruska pravoslavna cerkev. Vpliv, ki ga ima danes, je pridobila v času turškega zavzetja Konstantinopla. Za razliko od rimokatoliške cerkve, kjer so vse narodne cerkve podrejene skupnemu centru, je vsaka pravoslavna cerkev samostojna in samoupravna. Za pravoslavne cerkve je bilo skozi zgodovino značilno podrejanje vladarju oziroma politični eliti. Na drugi strani so rimokatoliška cerkev in papeži pridobivali vedno večji vpliv nad cesarji. Poleg omenjenega je veliko razlik z rimokatoliško različico tudi v obredih in stanu duhovščine, ki je tako kot pri protestantih lahko poročena, medtem ko je rimokatoliška zaprisežena celibatu (Smrke 2000, 214-218).

Od 11. stoletja dalje se rimokatoliška in pravoslavna cerkev razvijata vsaka po svoji poti. za zgodovino Evrope je definitivno bolj pomembna pot, po kateri se je razvijala rimokatoliška različica. Njena pot razvoja je bila mnogo bolj burna v primerjavi z razvojem pravoslavne cerkve. Od 11. stoletja dalje, vse do začetka 16. stoletja, je rimokatoliška cerkev pridobivala na vplivu. Žal se je ta vpliv vedno bolj izkoriščal in poglobljal razkol med vero, verniki in rimokatoliško cerkvijo. Vse skupaj se je akumuliralo v začetku 16. stoletja, ko se prek dveh glavnih kritikov, Erazma Rotterdamskega in Martina Lutra, začne reformacija. Razloge, zakaj je prišlo do reformacije in kaj je pomenila za razvoj Evrope, navajam v nadaljevanju. Vzrokov, zakaj je prišlo do drugega velikega razkola v krščanstvu, je kar nekaj.

Teoretiki na prvo mesto postavljajo obnašanje in način delovanja papežev. Tako začne ob koncu 15. stoletja močno upadati status papeža in celotnega cerkvenega zastopstva z vsemi uradniki in kardinali na čelu. Na drugi strani vladarji posameznih držav zahtevajo vedno večjo neodvisnost od papeža, saj so bili v tem času povsem podrejeni in odvisni od vodstva rimokatoliške cerkve in papeža. Medtem ko so bili vladarji odvisni od papežev, so se ti vedno bolj izpostavljali s svojimi nemoralnimi podvigi, ki so vključevali prostitucijo, nepotizem in kupovanje položajev. Prav zaradi kupovanja papeških položajev je bilo vedno več papežev iz Italije, kjer so si papeštvo ponavadi kupili razni principi. S tem, ko so na oblast prihajali neprimerno usposobljeni ljudje, je počasi izginjala tudi latinščina kot uradni jezik. Vedno bolj jo je nadomeščala italijanščina. Zaradi tega se je v mnogih državah Evrope razvilo mnenje, da papeštvo deluje v korist Italije in njenih plemičev. Poleg vsega naštetega so se vedno bolj kazale ogromne socialne razlike med verniki in visoko duhovščino, čemur so se pridružile še epidemije kuge, ki je kljub vsem molitvam, ki jih je katoliška cerkev opravljala, morila po Evropi. S takimi primeri je katoliška cerkev pričela izgubljati ugled tudi pri množicah vernikov po celi Evropi. Enega največjih dejavnikov začetka reformacije pa predstavljajo odpustki. Odpustki so predstavljali način, kako se po smrti izogniti vicam, kjer naj bi se vernik odkupil za vse svoje grehe, in oditi naravnost v nebesa. Vicam naj se nebi bilo mogoče izogniti v nobenem primeru, vernik pa si lahko olajša pot iz vic v nebesa. Zanimivo je, da so odpustki predstavljali le eno izmed opcij, ki jih mora vernik opraviti za lažji pohod v nebesa. Ostale opcije predstavljajo še molitve k svetnikom, darovanje za maše za mrtve, romanja in, zanimivo, udeležba v križarskih vojnah. Prav križarske vojne in množična plenjenja mest so eni od razlogov, da se je začela dekadenca rimokatoliške veje krščanstva. In prav križarske vojne so ob vrhuncu dekadence predstavljale opcijo, ki je lahko vernika po lažji poti pripeljala v nebesa. Med križarskimi vojnami je bilo izropanih veliko mest na Bližnjem vzhodu. Ta mesta so hranila mnoge dragocene predmete, katere je potem visoka duhovščina izkoriščala za kopičenje denarja. Za mnoge predmete, ki so jih pridobili, so trdili da se navezujejo direktno na Jezusa in njegove potomce, ljudje pa so množično plačevali, da so te predmete lahko videli. Križarska vojna tako predstavlja enega izmed povodov za dekadenco rimokatoliške cerkve. Na eni strani je res poenotila vladarje in vse evropske kristjane v boju proti zunanemu nasprotniku, na drugi strani pa je visoki duhovščini nudila idealen vzvod za upravljanje množic (Smrke 2000, 219-221).

Vedno večja moč duhovščine nad verniki je pripeljala do prvih razmišljanj o napačnem razvoju rimokatoliške cerkve. Kot je bilo že omenjeno, sta bila med prvimi ideologi reformacije rimokatoliške cerkve Erazem Rotterdamski in Martin Luter. Predvsem

Lutrova dela so doživela velik odmev in imela odločilno vlogo pri razvoju protestantizma, ki se je razvil iz ideje po reformaciji rimokatoliške različice krščanstva. Prav zato bomo nekoliko bolj natančno pogledali v značilnosti Lutrove reformacije, saj so te značilnosti postale vodilo za praktično vse protestantske cerkve. Prva značilnost reformacije je ta, da glavno versko avtoriteto iz rok papeža in cerkvenih voditeljev prevzame biblija. Luter želi, da vernik sam prebira biblijo in da za to ne rabi hierarhične institucije. Enaka usoda doleti odpustke, ki jih Luter močno zavrača. Božja milost je tisto, kar odpušča, ne pa dobra dela, ki so lahko celo kupljena. Spremeni se tudi odnos do duhovništva. Duhovnik postane le funkcionar, opravlja svoj poklic in ni zato nič več vreden od ostalih vernikov. Duhovščina se v vseh pogledih enači z laiki, prav zato je tudi duhovnikom dovoljeno se poročiti. Zaradi celibata naj ne bi bil noben duhovnik bližje bogu¹. Vse omenjene reforme so začele močno ogroziti položaj rimokatoliške cerkve med verniki. Odgovor cerkve je bil hiter, preko ideoloških, političnih in vojaških akcij so želeli protestante praktično izbrisati, kar jim na koncu ni uspelo. Rimokatoliška cerkev ob spoznanju, da je določeno število vernikov za vedno izgubljeno, nove cilje najde v kolonijah, ki so jih španski osvajalci osvajali v tem času. Inkvizicija v tem času pomeni nov zagon za rimokatoliško vejo krščanstva. Razmere med protestanti in katoliki se umirijo šele z vestfalskim mirom ob koncu verskih vojn v 17. stoletju. (Smrke 2000, 222-232).

1.3.3 SVETO PISMO

Knjiga, na kateri temelji krščanstvo, je biblija. Na bibliji pa ne temelji le krščanstvo, temveč tudi judovska vera. Biblijo imenujemo tudi Sveto pismo; sestavljena je iz dveh delov, in sicer Stare in Nove zaveze. Stara zaveza predstavlja del judovske biblije, ki je sestavljena iz 24 delov. Razne veje krščanstva so ta dela razdelile na več različnih sklopov. Tako protestantska veja krščanstva priznava prvotno, judovsko obliko Stare zaveze, s to razliko, da 24 delov razdeli na 39. Na drugi strani katoliki in pravoslavci poleg omenjenih 39 delov priznavajo še sedem dodatnih del, katerim nasprotujejo tako protestanti kot Judje. Stara zaveza je uradno sveta knjiga za Jude in kristjane. Na drugi strani je nova zaveza sestavljena iz 27 delov, ki jih delimo v štiri glavne skupine: evangeliji, apostolska dela, apostolska pisma in Janezovo razodetje (Smrke 2000, 200-203). Nova zaveza predstavlja odnos, zavezo med bogom in verniki po posredovanju Jezusa, oziroma po njegovem prihodu na zemljo. Dogodek,

¹ Protestanti so predvsem kritični do papeža Gregorja VII., ki je bil eden od pobudnikov uvedbe obveznega celibata, z namenom, da se prepreči izgubljanje cerkvenega imetja z dedovanjem.

ko naj bi se začela nova zaveza, je zadnja večerja med Jezusom in njegovimi učenci. Celotna nova zaveza je nadgradnja odnosa med bogom in verniki iz Stare zaveze. Medtem ko je Stara zaveza pisana skoraj izključno v hebrejščini, je Nova zaveza pisana v grškem jeziku, šele pozneje, v 4. stoletju, pa je bila prevedena v uradni jezik krščanstva, v latinščino (Internet 1).

1.4 ISLAM

1.4.1 RAZVOJ ISLAMA

Vsaka religija ima navezavo na neko zgodovinsko osebnost, pri islamu je ta oseba Mohamed. Mohamed ne predstavlja boga, je namreč le prerok najvišje vrhovne osebe – Alaha. Islam se začne z Mohamedom, ki se rodi leta 570. Odraščal je v okolju, kjer so živeli Judje, več različnih vrst kristjanov ter razna druga plemena s svojimi verstvi. Prvi pomemben trenutek v zgodovini islama je dogodek na gori Hira, kjer se Mohamedu v sanjah prikaže nadangel Džibril (Gabriel). To naj bi se zgodilo okoli leta 610. Med omenjenim prikazom naj bi mu angel povedal, da je on izbranec boga Alaha. Izraz Alah se je sicer uporabljal že prej, saj v arabskem jeziku Alah pomeni bog, vendar je pred Mohamedom Alah predstavljal enega izmed bogov, od Mohameda dalje pa je Alah le še vrhovni bog in ostali ne obstajajo več. Svoje razodetje z nadangelom Džibrilom deli s svojci in jih prepriča, da je on zadnji izmed vseh prerokov. Pomembna stvar je, da med preroke šteje tudi Abrahama, Noeta, Mojzesa in Jezusa, ki jih priznava, ampak jih ne obravnava kot svete osebnosti, temveč le kot preroke (Smrke 2000, 262-267).

Za uveljavitev islama je pomembno desetletje med letoma 612 in 622. V tem času Mohamed v Meki nagovarja meščane o svojem razodetju z nadangelom. Svoje govore opravlja ob Kaabi, ki je za tamkajšnje živeče zelo pomemben predmet; gre namreč za ostanek meteorita. Ob svojih govorih je vedno obrnjen proti Jeruzalemu, ki predstavlja mesto z velikim verskim pomenom. V tem času se razvije tudi izraz islam, ki v arabščini pomeni podrejanje bogu. Verjetno najpomembnejši dogodek je v letu 622. V tem letu Mohamed s približno sedemdesetimi privrženci emigrira v mesto Jatrib, pozneje znano pod imenom Medina, ki pomeni mesto preroka. Omenjeni dogodek so muslimani poimenovali hidžra in predstavlja začetek muslimanskega koledarja. Ker gre za lunarni koledar, je muslimansko leto za enajst dni krajše od zahodnjaškega in je dolgo le 354 dni. V mestu Jatrib Mohamed močno razširi popularnost islama. Ena bolj pomembnih novitet je izgradnja prve mošeje, ki predstavlja poseben obredni prostor. Glede na to, da je skupnost vedno večja, se Mohamed

uveljavi ne le kot verski, temveč tudi kot politični in vojaški voditelj. Njegov prvi vojaški podvig je uničenje trgovskih karavan iz Meke. Želel se jim je maščevati, ker s svojo vero ni uspel v Meki. Na prvi pogled je to precej nepomemben dogodek, vendar ga prav ta zmaga prepriča, da se je vredno boriti za islam. V povezavi s tem dogodkom se pozneje izoblikujejo prvi obrisi svete vojne. Na osnovi vseh uspehov, ki jih dosega, je vedno bolj prepričan, da je res on tisti, ki je največji prerok. Zato se leta 624 odloči, da je njegov rojstni kraj Meka oziroma njen center Kaaba pomembnejši od Jeruzalema. Meka tako postane središče, proti kateremu se po novem obrača ob molitvi, to novo smer molitve poimenuje kibla.

Naslednji pomemben dogodek v razvoju islama je vojskovanje Mohameda z Mekanci. Po več bitkah osvoji Meko leta 630. Ob tem uspehu Meko razglasi za sveto mesto islama. Ob tej razglasitvi postavi še eno zadnjih dolžnosti vsakega muslimana, in sicer romanje v Meko. To dejanje je bilo eno zadnjih pomembnejših v življenju Mohameda, saj leta 632 umre. V naslednjih desetletjih se predvsem s pomočjo beduinov, s katerimi je imel sklenjeno posebno zavezništvo, islam močno razširi in odpravi mnoga plemenska verstva ter jih združi v islam. S tem se začne ustvarjati civilizacija, ki je imela skupne nazore. Prav hitro širjenje vere je tudi glavna razlika, če razvoj islama primerjamo z razvojem krščanstva. Krščanstvo je bilo več kot tri stoletja bolj kot ne zatirano in obravnavano kot sekta. Islam pa je v dobrih 20 letih postal dominantna religija na zelo širokem območju. Prav zaradi hitrega in nenasilnega širjenja se v islamu za razliko od krščanstva ni razvil kult mučeništva in trpljenja, kar predstavlja drugo pomembno ločnico v razvoju obeh religij.

1.4.2 KORAN

Za sveto knjigo krščanstva velja Sveto pismo, njegovo vlogo v islamu pa zaseda Koran. V islamski sveti knjigi je zapisano, kar je Mohamed trdil, da mu je bilo razodeto prek nadangela Gabrijela, v približno 22 letih prikazovanja. V Koranu je veliko vsebine, ki se pojavlja tudi v svetih knjigah krščanstva in židovstva. Vsebina v Koranu ni vezana na točno določene zgodovinske dogodke, veliko večji pomen daje moralnim vrednotam. Koran velja za nekakšen pisan duhovni vodič skozi življenje, ki naj bi mu sledili vsi muslimani. Vsebinsko je sestavljen je iz 114 sur, ki predstavljajo nekakšna poglavja. Vsaka sura je sestavljena iz več verzov. Pomembno je vedeti, da sure niso zapisane v kronološkem zaporedju. Prav tako Korana ni pisal Mohamed sam, temveč so ga pisali njegovi sorodniki in znanci. Za edino pravo sveto knjigo velja Koran, ki je pisan v arabskem jeziku. Vsi prevodi v ostale jezike, ki so nastali skozi zgodovine, se ne smatrajo za pravo sveto besedo, ki jo je Alah dal v arabskem

jeziku. Koran pa niso edini sveti zapisi v islamu. Mohamed je zapustil tudi hadise. Gre za neke vrste pripovedi, izročila Mohameda. To so zapisi, ki jih je vredno posnemati. Iz hadisov izhajajo tudi pravne norme, ki so se razvile v šarijo. Koran in hadisi so pomembni tudi zaradi oblikovanja družbenih nazivov, ki so jih prejeli tisti, ki so se posvečali študiju omenjenih zapisov. Tako so izvedenci za svete spise uleme, fukahe, mule in ajatole. Omenjene nazive imajo še danes mnogi politični voditelji islamskih držav (Smrke 2000, 262-267).

1.4.3 DELITVE V ISLAMU

Prav tako kot krščanstvo tudi islam ni enotna religija. Deli se na več smeri, med katerimi so v današnjem svetu glavne sledeče tri; suniti, šiiti in shizmatiki, iz katerih izhajajo današnji vahabiti. Poseben pojav je sufizem, ki se pojavlja v prvi vrsti v sunizmu in šiizmu. Delitev na razne veje islama se je začela kmalu po smrti Mohameda, prav njegova smrt in nasledstvo sta tudi glavni razlog za delitve. Vsaka izmed smeri ima namreč svoj pogled na Mohamedovo nasledstvo.

Največja skupina v današnjem svetu so suniti, ki predstavljajo kar 80 odstotkov muslimanov. Suniti so za prvega Mohamedovega naslednika priznali kalifa, ki ga je izvolil plemenski svet starešin plemena Kurajš. Menijo namreč, da Mohamed pred svojo smrtjo ni dal navodil, kdo naj vodi muslimansko skupnost po njegovi smrti. Prvi kalif je postal Mohamedov sodelavec Abu Bakhra. Kalif je po smrti Mohameda opravljal versko, politično in vojaško funkcijo. Ker že ime suniti izhaja iz besede suna, ki pomeni običaj oziroma način, kako naj bi živel Mohamed, je seveda pričakovano, da so koran in hadisi osnova za obnašanje sunitov. Suniti so za bolj demokratično izbiro voditeljev, ki niso nujno v sorodstvu z Mohamedom.

Na drugi strani šiiti verjamejo, da so pravi namestniki Mohameda lahko le njegovi sorodniki, imami. Za prvega naslednika Mohameda se šteje Ali, Mohamedov bratranec. Aliju naj bi Mohamed pred smrtjo razkril najgloblje skrivnosti islama, on pa naj bi znanje prenesel naprej na svojo družino. Imami, nasledniki Mohameda, so utelešenje božjega in šiiti imame štejejo za šesti steber islama. Prav to je ena ključnih razlik med suniti in šiiti, saj razlik v dojemanju same vere ni. Razlike so le po nasledstveni plati. V vsakem obdobju naj bi obstajal en imam, ki je lahko tudi skriti, zadnji imam, ki bo prišel ob koncu sveta, pa se imenuje Mahdi. Mahdi sicer obstaja tudi pri sunitih, vendar je precej manj pomemben. Šiiti so med drugim odgovorni tudi za pojav kulta mučeništva v islamu. Ta pojem se začne uporabljati v času, ko so bili šiiti preganjani s strani sunitske večine, ubitih pa je bilo tudi nekaj prvih

imamov na čelu z Alijem. Šiiti predstavljajo večino v Iranu, kjer je šiizem tudi državna religija.

Tretja veja islama so shizmatiki. Za njih je značilno, da so zavrnili tako sunitško verzijo nasledstva preko kurjaškega plemena kot šiitsko verzijo nasledstva po sorodstvu. Shizmatiki zagovarjajo stališče, da lahko vsakdo postane vrhovna avtoriteta islamskega ljudstva. Vrhovna avtoriteta pripada Alahu in po Mohamedovi smrti vsemu ljudstvu. V osnovi shizmatiki izvirajo iz karidžitov, ki pa jih danes skoraj ni več. Pomembna smer, ki se je iz karadžitov razvila v 18. stoletju, pa so vahabiti. Gibanje je ustanovil Mohamed ibn Abd al Vahab iz arabskega polotoka. Njegov prvi cilj je bil islam povrniti v prvotno obliko, vrniti izvirnost in izničiti novosti. Za vahabite je svet le Alah, vsi ostali, ki častijo kakšen drug objekt poleg Alaha, si po njihovem prepričanju zaslužijo smrt. Vahabitska verzija islama se uveljavi kot državna religija v Saudski Arabiji. Čeprav se je v zadnjem stoletju, predvsem zaradi naftnih bogastev in sloge z ostalimi muslimanskimi državami, vahabitski islam precej omilil, je še vedno prisotna zelo močna diskriminacija do nevahabitov. Vpliv vahabitov je v moderni dobi prišel do izraza ob krizah na Kavkazu ter v Bosni in Hercegovini.

Omeniti velja še posebno smer sufizem, ki se pojavlja tako v okolju sunizma kot šiizma. Gre bolj kot ne za mistično gibanje, ki nastane po obdobju četrtega kalifa, kot reakcija na ekspanzivni, pozunanjen islam. Gre za poenotenje in željo po obnovi notranjega islama. Omenjeno gibanje zaprisega na skromnost, ki naj bi bila tudi ena največjih vrlin Mohameda (Smrke 2000, 268-272).

1.4.4 DOLŽNOSTI V ISLAMU

Verske dolžnosti, ki jih mora spoštovati vsak musliman, so združene pod pojmom šarija. V prevodu šarija pomeni pot, po kateri mora vernik hoditi, da pride do raja. Pozneje se je izraz šarija razširil tudi na islamsko pravo, ki je v osnovi vezano na vero. Največja razlika v primerjavi z zahodnim pravom je v tem, da poleg odnosa človek-človek in človek-država opredeljuje tudi odnos med človekom in Alahom. Med drugim je za šarijo značilno, da se skozi stoletja ni spreminjala in tako so kazni ostale enake kot pred stoletji, od sekanja rok, kamenjanja itd. Pomembno je tudi vedeti, da šarija ne loči med verskimi in političnimi dolžnostmi; kdor je politični prestopnik je tudi verski prestopnik in obratno. Šarija je sestavljena iz petih delov, ki so znani tudi pod pojmom pet stebrov islama.

Prvi steber predstavlja šahada – izpovedovanje vere. Gre za naslednje besede: Ni drugega boga, razen boga, in Mohamed je njegov prerok. Ko želi nekdo postati musliman, na

koncu obreda pred pričami izreče te besede. Prav tako naj bi bile to zadnje besede vsakega muslimana pred smrtjo. Drugi steber islama predstavlja molitev – salat. Gre za molitev, ki se izvaja večkrat dnevno. Obstaja razlika med suniti, ki molijo petkrat dnevno in šiiti, ki molijo trikrat dnevno. Pomembna je smer, v katero je vernik obrnjen med molitvijo, in sicer proti Meki. Molitev se izvaja na preprogi, verniki mora biti umit in brez pokrivala. V primeru, da gre za molitve v mošnji, morajo biti ženske ločene od moških, v kolikor jim je vstop v mošjo sploh dovoljen. Tretji steber predstavlja miloščina – zekat. Gre za pomoč bogatejših revnim. S tem, ko se je islam vključil v državne sisteme, je miloščina postala del davčnega sistema. Naslednji steber predstavlja saum, ki pomeni post. V današnjem času je najbolj znan pod imenom ramadan, ki pomeni mesec, v katerem post poteka – to je deveti lunin mesec. Ramadan traja trideset dni, v tem času pa se od sončnega vzhoda do zahoda ne pije, ne je in nima spolnih odnosov. Zadnji steber predstavlja hadž – romanje v Meko. Dolžnost vsakega muslimana, ki je finančno in fizično tega zmožen, naj bi bil obisk Meke. Tam naj bi med drugim tudi sedemkrat obkrožil kaabo, kot je to storil Mohamed.

Ob koncu velja omeniti še nekaj odstopanj, ki se pojavljajo pri različnih vejah islama. Šiiti tako za šesti steber štejejo tudi imama – verskega, političnega in vojaškega naslednika Mohameda, medtem ko je pri karidžitih in ismailitih kot eden izmed stebrov predstavljen tudi džihad – sveta vojna. Džihad je predvsem pomemben pri radikalnih skupinah muslimanov. Nekateri ga ne štejejo kot steber islama, ampak kot dolžnost vsakega muslimana. Radikalne skupine namreč svet delijo na svet islama in svet vojne, to so vse dežele ki niso islamske. Glede samega džihada je zelo raznolik tudi koran, ki v nekaterih surah poziva na boj in širjenje islama, v drugih pa obsoja agresivnost (Smrke 2000, 274-276).

Za muslimane religija ni zgolj vera v nekaj nadnaravnega, temveč je del življenja. Religija predstavlja njihov vsakdan, kar se najbolj kaže z vključenostjo islama v prvine civilnega, kazenskega in celo ustavnega prava (Lewis 1992, 5-16).

2. TRIJE ISLAMSKI SO-KONSTRUKTORJI EVROPE

2.1 ČAS MOHAMEDA IN NASTANEK ISLAMSKEGA IMPERIJA

2.1.1. NASTANEK IMPERIJA

Mohamed predstavlja osebo, s katero se islam začne. On ni vrhovna oseba islamske religije, je le prerok, ki oznanja Alaha in njegovo besedo. Zgodovinsko gledano sam Mohamed ni imel direktnega vpliva oziroma stika z Evropo. Rad bi namreč opozoril, da Mohameda sicer navajam kot enega izmed konstruktorjev skupne evropske ideje, vendar tukaj ne ciljam na njega osebno temveč na dogodke, ki jih je s svojim delovanjem in pojavnostjo v islamskem svetu sprožil. Že dvajset let po njegovi smrti se vzpostavijo temelji islamskega imperija na ozemlju od Bagdada do Maroka (Tariq 2002, 31).

Med leti 633 in 640 islamske sile osvojijo in poenotijo plemena na območju Sirije in Palestine in v letih do 646 osvojijo tudi Egipt. Do leta 700 zasedejo in islamizirajo celotno severno Afriko (Tunizija, Alžirija, Maroko) in leta 711 z ladjevjem pridejo v Španijo. V letih do 720 celoten Iberski polotok, vse do Katalonije, pade v roke muslimanov. Izjema so deli Pirenejev, kjer so ostala mala žarišča krščanskega odpora. Baskovsko-navarska ljudstva so bili tudi nosilci oziroma izhodiščne točke za rekonkvisto, ki je ob koncu 15. stoletja pomenila nekakšen zaključek križarskih vojn (Cardini 2003, 19).

Pohod na evropsko ozemlje leta 711 je pomenil prvi pravi stik med evropskim in islamskim svetom. Predvsem za prebivalce evropskih dežel je bilo značilno, da so zelo malo vedeli o islamu. Prebivalci Iberskega polotoka se niso niti veliko upirali novim islamskim gospodarjem, saj so bili nezadovoljni s starim režimom, prav zaradi tega je bil islamski pohod tako uspešen in je hitro zajel celoten polotok (Tariq 2002, 35). Tedanja zahodna, krščanska Evropa je imela vzhodne meje na Renu in severne na Donavi. Prebivalci tega dela Evrope niso veliko vedeli o bitkah z muslimani, oziroma jih islam ni posebej zanimal. Na drugi strani so Arabci razločevali tri etno-družbene skupine; Rume – Bizantinci oziroma podložniki rimskega cesarstva, Afrike – pokristjanjeni staroselci v Severni Afriki in Berberi – tisti, ki so bili zunaj rimskega cesarstva (Cardini 2003, 16 - 18).

Mastnak prve boje krščanske Evrope z islamom predstavlja kot spopad krščanskega sveta proti nevernikom. V 7. stoletju so v krščanski Evropi mesto večjega sovražnika od muslimanov, ki so jih predstavljali Saraceni, zastopali Normani, Slovani, Danci in ostala

poganska plemena, ki so obkrožala in napadala ozemlja krščanske Evrope. O muslimanskih sovražnikih in sploh o Mohamedu se ni veliko vedelo, razen tega, da imajo svoje verovanje. Mohameda se pravzaprav v tem času sploh ni omenjalo, obstajali so le Saraceni. Za Karla Velikega in Franke so bili boji v južni Franciji in v Španiji, ki so jih bojevali proti muslimanskim osvojevalcem Evrope, povsem navadne bitke, ki niso bile podžgane z nikakršnim religioznim nabojem. Razmerje pri opredelitvi islama in muslimanov, kot največjega sovražnika krščanske Evrope, se spremeni ob koncu 11. stoletja. Takrat se začne pod vplivom cerkve in papežev, ki jih Saraceni z osvajanjem južne Italije in približevanjem Rimu počasi ogrožajo, islam predstavljati kot vrhovni sovražnik, ki je pozneje v križarskih vojnah tudi poenotil novo, krščansko Evropo (Mastnak 1998, 25-40).

Islamski pohod v osrednje dele Evrope, prehod Pirenejev in predviden pohod v centralno Francijo je kmalu po zapustitvi Iberskega polotoka naletel na prve resnejše upore. Širjenje islamskega imperija je doživelo enega hujših udarcev oktobra 732 v bitki pri Poitiersu. Vodja frankovske vojske, zbrane iz različnih predelov Francije, je bil Karel Martel. V zgodovino je omenjena bitka zapisana kot prva zmaga krščanske vojske proti muslimanski. Čeprav je bitki dan velik pomen in velja kot ključna za zaustavitev pohoda muslimanov v centralno Evropo, je treba vedeti, da Poitiers ni ustavil pohoda muslimanov na sever. Med letoma 734 in 739 so muslimanske vojske osvajale ozemlje prek Provanse vse do Burgundije. V teh letih je Karel Martel vodil nenehne pohode proti muslimanom na jugu Galije, da bi ustavil njihov prodor proti severu. Poitiers tako še zdaleč ne predstavlja edine in odločilne bitke med krščansko in muslimansko vojsko v obdobju 8. stoletja (Cardini 2003, 20). Pravzaprav je precej zgodovinskih analitikov različnega mnenja o pomenu bitke pri Poitiersu. Tako Cardini (2003, 13-14) pravi, da je bitka pri Poitiersu v zgodovino Evrope zapisana kot ključna, predvsem zaradi dveh razlogov. V prvi vrsti zaradi papeškega povzdigovanja prve krščanske zmage nad muslimani ter na drugi strani zaradi množičnih medijev, ki so bitko ohranjali in predstavljali kot nekakšen kliše. Cardini trdi, da obstaja vprašanje, v kolikšni meri je Karel Martel res zaslužen za zaustavitev islamskega pohoda. Opozarja na dejstva, da je vprašanje, kolikšen je bil nenazadnje interes, želja in volja muslimanske vojske, da islamski imperij širi dalje proti severu. V vsakem primeru sta se bitka pri Poitiersu in vodja zmagovalne vojske Karel Martel zapisala v zgodovino odnosov med islamskim svetom in Evropo. Bitka je mogoče bolj kot za odnose med islamom in Evropo pomembna za ureditev razmerja moči znotraj Evrope. Karel Martel in z njim Franki so ob zmagi v Poitiersu pridobili na moči in utrdili položaj vodilne sile v Evropi v naslednjem stoletju. Obdobje Frankovske

vladavine je namreč eno tistih, ki je močno zaznamovalo poznejšo usodo in razvoj Evrope (Davies 1999, 106).

2.1.2 KAREL VELIKI

Franki so svoj pohod na mesto vodilnega naroda Evrope začeli na temeljih uspeha Karla Martela. Papež je v vojnah, ki so ogrožale njegov položaj, potreboval močno podporo. Našel jo je v Frankih in njihovem voditelju Pipinu. Martelov sin Pipin se je leta 751 v soglasju s papežem oklical za kralja. Od tega leta dalje je bilo zavezništvo med Franki in papeštvom še izrazitejše. Maziljenje, ki ga je papež izvedel na Pipinu ob imenovanju za kralja, je predstavljalo obred, preko katerega so bili Franki postavljeni za zaščitnike rimske cerkve. Karel Veliki, ki je nasledil svojega očeta Pipina, je omenjeno sodelovanje med cerkvijo in Franki še nadgradil (Mastnak 1996, 89). Karel Veliki velja za prvega, ki je v imenu krščanstva vodil svete vojne proti muslimanom-Saracenom. Vprašanje, ki se postavlja pri mnogih zgodovinskih analitikih pa je, v kolikšni meri so bile to v resnici verske vojne. Karel Veliki se okliče za cesarja leta 800. V tem trenutku prevzame vlogo tako posvetnega kot verskega voditelja. Predstavljen je bil kot naslednik rimskih imperatorjev in obnovitelj rimskega imperija. V literaturi se pojavi tudi kot oče Evrope. Vendar Evropa v tem trenutku obsega le ljudstva, ki so pripadala rimski cerkvi (Boer 1993, 26-27). S tem, ko je Karel Veliki okronan s strani papeža, postane branilec rimske cerkve in krščanskega ljudstva, zajemajoč vsa ljudstva, nad katerimi je imel Karel Veliki politično oblast. Ta oblast ni segala na območje bizantinskega patriarha, ki je predstavljal vzhodni del krščanskega sveta. Oblast Karla Velikega nad zahodnim krščanskim svetom je pomenila zanikanje enotnosti enotnega krščanskega sveta. Vladavina Karla Velikega je bila entiteta, ki je temeljila na krščanski veri, kakor jo je tolmačila rimska cerkev. Zaradi navedenega se Karel Veliki velikokrat ne omenja kot monarh Evrope, temveč kot vodja rimskega oziroma tudi krščanskega imperija. Evropa, kot jo poznamo v tem trenutku, temelji na veri, ki jo vodi rimska cerkev (Hay 1995, 67). Ker je bil Karel Veliki oklican za cesarja, ki naj bi bil izbran s strani Boga, je imel poleg politične tudi duhovno avtoriteto, ki si jo je delil s papežem. Naloga Karla Velikega ni bila le obramba religije in rimske cerkve, temveč tudi delovanje v njenem imenu, širitev vere med pogani. Vseeno težko trdimo, da je bila vera tisti motiv, ki je spodbujal vojne pohode Karolingov; vojni motivi so bili vedno konstruirani s strani političnih interesov. Ker pa je bil Karel Veliki na eni strani v službi rimokatoliške cerkve, lahko trdimo, da je bil vsak vojaški pohod tudi versko obarvan. Navedena dejstva so pomembna za dogodke, ki so prišli čez nekaj stoletij. Na

teh temeljih se namreč razvije pojem svete vojne, ki zaživi v 11. stoletju. Papež Urban II se med pozivanjem k prvemu križarskemu pohodu za ubranitev svetega groba sklicuje na mit Karla Velikega. Označuje ga kot poglavarja kristjanov, kateremu morajo križarji slediti (Mastnak 1996, 47-50).

2.2 KRIŽARSKE VOJNE IN SALADIN

2.2.1 JERUZALEM

Vse križarske vojne in dogajanje okoli njih ima en skupni imenovalec, to je sveto mesto Jeruzalem. Mesto ima poseben pomen za vse tri religije². Ko so Jeruzalem zasedli muslimani v 7. stoletju in na sveti skali zgradili veliko mošejo, so se odločili, da bodo še naprej spoštovali pripadnike ostalih dveh religij. Jeruzalem je med sedmim in enajstim stoletjem predstavljal mesto simbioze in miru. Kristjani so lahko normalno opravljali romanja v Sveto mesto, medtem ko so prebivalci Jeruzalema sicer živel v četrtih, ki so bile ločene po veri, a so imeli vso svobodo pri opravljanju verskih obredov (Cardini 2003, 76-78).

Prva nesoglasja in težave znotraj Svetega mesta nastanejo vzporedno z razvojem notranjih spopadov v islamu³. Trenja dosežejo vrhunec ob koncu 10. stoletja, ko Egipt postane središče fatimidskega kalifata, v tem trenutku tudi Jeruzalem pade pod oblast šiitskega kalifa iz Egipta. Po njegovem ukazu so se zaprle vse sinagoge, cerkve in svetišča, prav tako so prepovedana romanja. Odredbe kalifata niso bile všeč niti mnogim muslimanom, predvsem sunitom, ki so prevladovali v Jeruzalemu. Prav zaradi tega je po koncu kalifove oblasti hitro prišlo do obuditve romanj in obnove svetih stavb. Romanja so ponovno vzcvetela in prinašala veliko dobička, vendar so obenem predstavljala tudi določeno nevarnost za romarje. Predvsem zunaj mest je bilo veliko roparskih napadov, posledično začno romarji dobivati oboroženo spremstvo. Kljub vsemu so bila romanja v 11. stoletju vedno bolj popularna in množična. Popularizacijo romanja gre predpisati predvsem pesimističnim napovedim o skorajšnjem koncu sveta⁴. Jeruzalem je v teh napovedih predstavljal mesto, kjer bo izpolnjena usoda človeštva in vsak je hotel biti v trenutku apokalipse v Svetem mestu. S tem, ko se stopnjuje pričakovanje o koncu sveta, se vedno bolj poudarja pomen Božjega

² Judaizem, saj so tu kot prvi živeli Judje, krščanstvo kot kraj smrti Jezusa in islam, mesto, kjer je Mohamed doživel enega od svojih videnj.

³ Šlo je za trenja med suniti in šiiti, spopade med dinastijami in razpad kalifatske oblasti.

⁴ Napovedi o koncu sveta se še posebej okrepijo v obdobju okoli leta 1033, ki predstavlja tisočletnico Jezusove smrti.

groba, ki je v rokah nevernikov. Čeprav so bili v tem času odnosi med muslimanskimi vladarji v Jeruzalemu in evropskim krščanstvom dobri, so Evropejci še vedno nezaupljivo gledali na varuhe Božjega groba, ki je v tem trenutku predstavljal največji zaklad. Pomen romanj v tem času, nadzor muslimanov nad Božjim grobom in težave znotraj Evrope so bile glavni povod za začetek križarskih vojn, ki jih je novembra leta 1095, na koncilu v Clermontu, predlagal papež Urban II. (Cardini 2003, 79-81).

Tradicionalne svete vojne, ki so jih kristjani vodili, so bili usmerjene proti vsem nevernikom. Nova sveta vojna, ki jo začne rimska cerkev s križarji, prvič v zgodovini predstavlja točno določenega nasprotnika, gre za boj med kristjani in muslimani. V ostalih vojnah je bil sovražnik tisti drugi, tisti, ki ni znotraj določenih okvirov, v križarski vojni pa je sovražnik normativno, natančno določen. Muslimani postanejo za krščanstvo in Evropo sovražniki nad sovražniki (Mastnak 1998, 39-40).

2.2.2. PRVA KRIŽARSKA VOJNA

Zadnja leta 11. stoletja predstavljajo pomembne trenutke v zgodovini odnosov med islamsko in evropsko civilizacijo. S pozivom papeža Urbana II. Leta 1095, ki je bil v prvi vrsti namenjen evropskemu plemstvu, so se uradno začele križarske vojne. Namen prvega križarskega pohoda⁵ je bila pomoč Bizantinskemu cesarstvu v boju s seldžuški Turki, v ozadju pa je stala želja o upravljanju svete zemlje in Božjega grobu. Seldžuški Turki so bili prvotno le plačanci Arabcev, ki so sicer prevzeli islamsko vero, ne pa tudi poslanstva religije, ki bi temeljilo na sistematičnem širjenju islamske vere. Bili so pustolovci, kar se je poznalo tudi v Evropi. Grške kolonije in romarji v Jeruzalem so postali tarče napadov seldžuških Turkov. Ob tem se je občutek ogroženosti prenesel tudi v Evropo in na celotno krščansko skupnost (Hay 1995, 48). Križarske vojne se niso začele v trenutku poziva Urbana II. Pohodi v Sveto deželo so se vrstili že pred tem, sledili so si en za drugim in bili sprva podobni romarskim pohodom, predvsem zato, ker so se jih udeleževali revni, obubožani in vojaškega znanja nevešči ljudje⁶. Med njimi je bilo tudi veliko žena in otrok. Te pohode bi težko enačili s pravimi križarskimi vojnami, ki so se začele z organiziranimi pohodi plemičev. Za plemiče v Zahodni Evropi je križarski pohod pomenil priložnost za novo bogastvo. Potem, ko je bilo krščanstvo vsiljeno praktično vsem plemenom znotraj Evrope in ni bilo več pravih motivov za

⁵ Prvi pohodniki v Jeruzalem se niso imeli za križarje, ta naziv nastane šele v 13. stoletju. Pohodniki sebe predstavljajo kot romarje.

⁶ Znani so križarski pohod ubogih, nemški križarski pohod in pohod plemičev, ki je bil pravzaprav prvi vojaško organiziran pohod.

velika vojskovanja, je med vladarji Zahodne Evrope nastala nekakšna kriza identitete. Plemstvo je mnogokrat zašlo v spopade s svojimi sorodniki ali sosedi. Želja po spremembi podnebja oziroma po novih izzivih je bila zato zelo močno zapisana v glavah plemstva (Cardini 2003, 83).

Zaradi naštetega je bila skupina prvih plemičev, ki se je odpravila v Jeruzalem, precej velika⁷, predvsem pa precej vojaško neusklajena, saj je vojakom sledila tudi množica romarjev. Njihova pot je potekala različno vse do trenutka, ko so se 7. junija 1099 zbrali pred Jeruzalemom. S tem dnem se začne obleganje mesta, ki 15. julija dokončno pade. Z vdorom križarjev v mesto se je začel eden največjih pokolov nad nekristjani. Usmrčeni so bili praktično vsi prebivalci mesta, tako muslimani, Judje, kot tudi določeno število kristjanov. Jeruzalem je prišel v roke zahodnega sveta in ustanovljeno je bilo Jeruzalemsko kraljestvo, Godfrid Bouillonski pa je bil razglašen za varuha svetega groba. Osvojitev Jeruzalema je pomenila velik zagon za mnoga evropska mesta. Predvsem v Italiji so to izkoristili za vzpostavitev trgovskih poti z Jeruzalemom. Na drugi strani se je spremenil tudi odnos do vere. Meniška verska disciplina se prenese na vojake in tako se razvijejo mnogi viteški redovi z novo predstavo o vitezih kot služabnikih vere (Internet 3).

2.2.3. SALAH AD DIN – SALADIN

Prvi pohod kristjanov nad Jeruzalem je bil za muslimane veliko presenečenje, zato ne čudi, da je preteklo precej časa – v Jeruzalemu se je zamenjalo osem kraljev – preden so muslimani začeli z resnimi napadi z namenom ponovnega zavzetja mesta. Islam je v tem času iskal karizmatično osebo, ki bi ponovno povezala velike množice. Takšnega voditelja so našli v emirju Sirije in Egipta, v Jusuf ibn Ajub Salah ad Dinu, v evropskih zapisih znanemu pod imenom Saladin. Zanimivo je, da v prvotnih načrtih Jeruzalem ni igral zelo pomembne vloge pri Saladinu. Med letoma 1170 in 1179 se je večinoma posvečal boju proti drugim muslimanskim vladarjem. Tako je za okrepitev svojega položaja, za nekaj časa celo sklenil mirovni sporazum s križarji. V kolikor upoštevamo vsa ta dejstva, je vidno, da je v času Saladinovega vzpona tudi muslimanski svet preživel določeno notranjo krizo. Krizo, ki je bila prisotna tudi v Evropi in je za mnoge zgodovinarje eden glavnih razlogov za križarske pohode. Ko so se enkrat sile Evrope in na drugi strani islama konsolidirale in našle skupnega zunanje sovražnika, so bile hitro pozabljene notranje razprtije. Vsa moč se v tem trenutku

⁷ Od 7 tisoč plemičev, ki jih je odšlo na pot, jih je boje za Jeruzalem začelo le okoli tisoč petsto.

preusmeri na boj proti skupnemu sovražniku. Dokaz omenjenega je tudi Saladin, katerega mir s križarji ni dolgo zdržal. S prvimi napadi na križarje je začel v letu 1179 in napetost med kristjani in muslimani stopnjeval do vrhunca v letu 1187, ko napade Jeruzalemsko kraljestvo. Enotna muslimanska vojska, ki jo je Saladinu uspelo sestaviti v letih njegovega vzpona na oblast, je štela skoraj neverjetnih 200 tisoč mož (Internet 7).

Saladin je dosegel nekaj, kar se je njegovim predhodnikom zdelo nemogoče. Združil je muslimanski svet, podobno kot je krščanstvo združilo Evropejce v skupnem pohodu na Sveto deželo. Gre za dva zelo podobna pojava. Saladin je tako kot Urban II. uspel oblikovati enotno vojsko, ki je bila oblikovana na osnovi vere. Obema vojskama je bil skupen en cilj, osvoboditev Jeruzalema. Vojski sta bili gnani z idejo svete vojne, ki pa je bila močnejša pri Evropejcih, kateri so bili v Jeruzalem poslani s strani rimske cerkve in v imenu krščanstva. Franki, ki so predstavljali večino bojevnikov v križarskih vrstah, so si z osvojitvijo Jeruzalema ustvarili sloves, ki ga je pozneje uporabil tudi Saladin. Svoje vojake namreč ni gnal z idejo svete vojne, temveč je svojim vojakom velel, naj se zgledujejo po Frankih, ki kažejo strast in trmoglavost, ko se borijo za svojo vero. Franki so imeli takšen sloves, da muslimani kar vse zahodne Evropejce preimenujejo v Franke (Tariq 2002, 40-42).

Po uspešni grupaciji in konsolidaciji muslimanske vojne, je prišel čas za napad na Jeruzalem. V bitki 4. julija je Saladin z lahkoto uničil križarsko vojsko in do oktobra istega leta zavzel Sveto mesto, ki je po 88 letih ponovno prešlo v roke muslimanov. Krščanski vladarji so morali zapustiti Jeruzalem in se preseliti v Akkro. Prvi cilj Evropejcev je bil ne izgubiti nadzora na manjšimi mesti, predvsem pristaniškimi, ki so povezovala evropske centre moči, Benetke, Genovo in Piso s karavanami, ki so oskrbovale Evropo z dobrinami iz globlje Azije (Cardini 2003, 84). Saladinovo zavzetje Jeruzalema je v Evropi naletelo na burne reakcije. Še posebej so se za nov vojni pohod zavzemali v Angliji, ki je bila glavna finančna podpornica novega pohoda nad muslimane, znanega pod imenom 3. križarska vojna. Za vodjo križarskega pohoda je bil postavljen Rihard Levjesrčni, ki je dosegel zavidljive rezultate v vojnih pohodih. Zelo hitro je osvojil nazaj Akkro, čemur je sledilo srečanje s Saladinovo vojsko v eni najznamenitejših križarskih bitk pri Arsufu, septembra leta 1191. Bitka je bila napovedana kot ena odločilnih za nadaljnjo usodo Jeruzalema, kar pa se po bitki ni izkazalo za povsem resnično. Rihard je sicer zabeležil zmago, vendar je Saladin po porazu hitro obnovil svojo vojsko. Rihard je po zmagi spoznal, da bi bil pohod na Jeruzalem najverjetneje neuspešen. Tako svoje sile preusmeri na zavzetje Jafe. Jafu osvoji in jo tudi uspešno brani, Jeruzalema pa ni nikoli videl. S tem, ko je Rihard svoje sile preusmeril proč od Jeruzalema, je dokazal svojo preudarnost in nenazadnje pokazal, koliko mu v resnici pomeni Sveto mesto.

Znano je namreč, da sta imela Saladin in Rihard zelo dobre odnose in si večkrat celo častno pomagala⁸. Predvsem sta oba veljala za zelo poštena, moralna in častna bojevnika. Velikokrat sta svoje vojake postavila pred širše, verske interese. Prav zaradi omenjenega, Rihardova odločitev o ne napadu Jeruzalema ni presenečenje. Oba s Saladinom sta se veliko bolj zavzemala za mirovni sporazum glede Jeruzalema, ki je bil nazadnje podpisan leta 1192. Določal je, da Jeruzalem ostane v muslimanskih rokah, vendar odprt za krščanske romarje. Ozemlje, ki ga obvladujejo Evropejci, je bilo točno določeno in je zajemalo obmorski pas med Tirom in Jafo. Po podpisnem sporazumu in umiku Riharda iz Svete dežele so se strasti precej pomirile. Očitno je tudi Saladin začutil, da je dosegel svoj cilj – ubranitev Jeruzalema na miren način – saj je kmalu po Rihardovem odhodu umrl (Internet 7). Saladinov primarni cilj je bil vedno Jeruzalem, čeprav je v trenutku največje moči svojemu svetovalcu zaupal, da bi bil edina in trajna rešitev pred nadležnimi Franki le ta, da napade njihovo domovino in jo civilizira (Tariq 2002, 45).

Odnosi med Rihardom in Saladinom predstavljajo določeno prelomnico v zgodovini odnosov med Evropo in muslimani. Prvič se je pravzaprav zgodilo, da je prišlo do poglobljenih diplomatskih sodelovanj, kjer se je zdelo, da vera nima najpomembnejše vloge. Omenjena praksa je bila tudi za vsa prihajajoča stoletja prej izjema kot pravilo, kar zadeva odnose med evropskimi kristjani in muslimani.

2.2.4. ŠPANSKA KRIŽARSKA VOJNA – REKONKVISTA

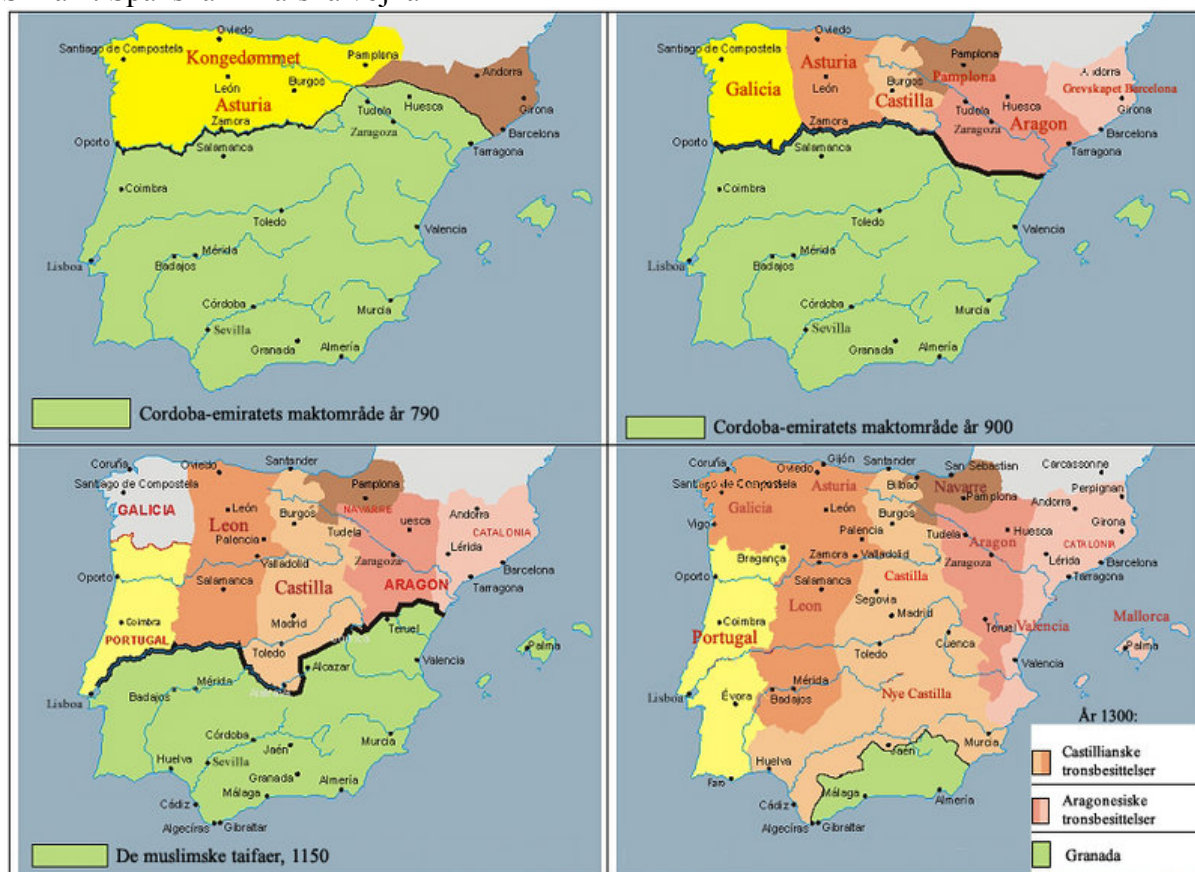
Rekonkvisto bi težko enačili le s križarskimi vojnami, začela se je namreč takoj po zavzetju Iberskega polotoka s strani Maorov v 8. stoletju. V del rekonkviste tako štejemo pohode Karla Martela na območje današnje Španije ter vse poznejše pohode Frankov na ozemlje Iberskega polotoka. Glavni boji oziroma največje akcije z namenom pregona muslimanov z Iberskega polotoka pa so vseeno potekale v času križarskih vojn. Dokaz, da križarske vojne niso potekale le na področju Bližnjega vzhoda, je Španija. Država, ki je od muslimanske osvojitve v 8. stoletju imela največ stika z islamom, je svoj boj za osvoboditev izpod muslimanske nadoblasti – rekonkvisto, začela že ob koncu 8. stoletja. Prvi boji proti muslimanom so se začeli v odročnih delih Pirenejev, ki nikoli niso bili osvojeni s strani islamskih vladarjev. Za ohranitev krščanskih središč so kriva predvsem baskovsko-navarska

⁸ Saladin je Rihardu, potem ko je bil ta ranjen, ponudil svojega zdravnika, ko je izgubil konja mu je poslal dva svoja, za rešitev problema okrog Svetega mesta sta bila celo pripravljena poročiti svoje sorodnike. Do slednjega vendarle ni prišlo zaradi prevelikih verskih razlik.

plemena. Njihove pohode, ki v začetku niso imeli nobene podpore ostalega krščanskega sveta, je v vrhuncu križarskih vojn, v 12. in 13. stoletju, s polno močjo začelo podpirati tudi krščansko vodstvo v Rimu (Cardini 2003, 19). V 13. stoletju so največji podvigi uspeli Ferdinandu III. Kastiljskemu, ki je med leti 1230 in 1248 zavzel velik del južne Španije, na čelu z Cordobo in Sevillo, ki sta predstavljali centra islamskega imperija na Iberskem polotoku. V tem času pustijo muslimanom v Španiji v lasti le še eno veliko mesto, Granada. Granada predstavlja eno pomembnejših točk v zgodovini odnosov med krščanstvom in islamom. Prav s krščansko zmago leta 1492 in izgonom večine nevernikov, tako muslimanov kot Judov z Iberskega polotoka, se simbolično zaključijo križarske vojne (Internet 4).

V času, ko je krščanstvo in z njim Evropa, doživljalo velike poraze na vzhodu, je bila zmaga na zahodni fronti križarske vojne še toliko bolj pomembna in opevana. Pomenila je nov zagon krščanskim voditeljem v Rimu in pomenila pomemben kamen v mozaiku utrjevanja evropske identitete med kristjani (Cardini 2003, 102-104).

Slika 1: Španska križarska vojna

Vir: Wikimedia 2008

Križarske vojne so bile kljub porazom, ki jih je krščanska Evropa doživela, navsezadnje koristne. Predvsem je veliko pridobila institucija, ki je idejno stala za vojnami. S

potenciranjem bojev na Bližnjem vzhodu je bila odvrnjena pozornost od problemov znotraj evropskih meja. Vsaj začasno so bili pozabljeni problemi s poganstvom, boji med papeštvom in posvetnimi vladarji, roparski vitezi in berači so se množično selili proti Jeruzalemu, v Evropo pa so se s križarji vračale nove, sveže ideje iz arabskega sveta, ki so dale nov zagon evropski kulturi. Križarske vojne niso nastale zaradi ogroženosti krščanstva v Evropi. Bolj je bilo ogroženo poslanstvo krščanstva, zavladati celotnemu svetu. Z vzponom islama ni vladalo niti več svetim mestom Bližnjega vzhoda, rojstnim krajem krščanstva (Toplak 2003, 50).

2.3 ČAS OSMANSKEGA IMPERIJA 14.-19. STOLETJE

2.3.1 DOKONČNO POENOTENJE EVROPE

V prejšnjem poglavju smo spopade v križarskih vojnah označili kot boje med kristjani in muslimani. Pojem Evrope kot skupne identitete v času križarskih vojn še ni imel posebnega mesta med prebivalci Evrope. Trenutek, ko se je to spremenilo, je nastopil vzporedno z začetkom turškega obleganja stare celine. Dogodek, ki je spremenil pojmovanje besede Evropa in ki postane za latinske kristjane nosilec skupne, kolektivne, politične zavesti Zahoda, je otomanska osvojitve Konstantinopla leta 1453. V trenutku padca Bizanca postane vzhodno rimsko cesarstvo dokončno preteklost. Krščanska skupnost v tem trenutku naseljuje le še ozemlje Evrope (Toplak 2003, 44-45). Po tem dogodku se je beseda Evropa – kot politična skupnost – začela uporabljati tudi v deželah takratne Vzhodne Evrope (Poljska, Češka, Madžarska, celo baltske države ...). Največji vpliv na razširitev pridevnika evropsko, ki začne nadomeščati pojem krščanstva, pripada Eneju Silviu Piccolominiu, v poznejših letih bolj poznanemu pod papeškim imenom Pij II. Piccolomini je razširil pojem Evrope kot politične skupnosti še preden je postal papež, ko je bil eden njegovih glavnih ciljev združiti kristjane v boju proti Turkom in jim napovedati vojno. Na osnovi tega cilja je uspešno povezal padec Konstantinopla s sveto vojno. V tem primeru ne nagovarja le kristjanov, temveč prvič v zgodovini opredeli sveto vojno kot boj celotne Evrope, utemeljene na krščanstvu, proti Turkom. S to idejo postane Evropa mobilizacijski pojem, ki zamenja krščanstvo. Končni in vrhovni cilj mobilizacije ni nov križarski pohod, temveč boj, v katerem je cilj le eden in to je očistiti celotno Evropo Turkov. S tem, ko se začne ogrožanje Evrope na njenih lastnih tleh, se vzpostavi nova kolektivna zavest, ki se dotika vseh Evropejcev (Hay 1995, 93-96). Pojem Evropa je sicer še približno dve stoletji po padcu Konstantinopla koeksistiriral s pojmom krščanstva, besedi sta si bili praktično sinonimni. Ločnica v

pojmovanju obeh besed nastopi po letu 1713, ko se v uradni pogodbi – Utrechtska mirovna pogodba – še zadnjič pojavi izraz krščanska republika. Od takrat dalje začne pojem krščanstva, vsaj v uradnih dokumentih, izgubljeni navezavo na Evropo. V vseh nadaljnjih zapisih in nagovorih se praktično govori le še o Evropi (Mastnak 1998, 74).

V istem letu kot Utrechtska pogodba je izšlo tudi delo, ki je pomenilo vrhunec v pojmovanju skupne evropske ideje, gre za Saint-Pierrov načrt o vrhovni evropski državi – Evropski uniji. Končni cilj tega projekta je bil prinesiti večni mir v Evropo. Vprašanje je bilo namreč, ali se lahko prek mirovnih pogodb zagotovi mir znotraj Evrope. Ker obstaja dvom, ali se bodo podpisniki pogodb držali, je Evropa tudi v prihodnje obsojena na vojne. Namesto iskanja ravnotežja med največjimi evropskimi državami, bi se moralo 18 krščanskih držav Evrope povezati v skupno unijo, na čelu katere bi bila generalna skupščina z enim predstavnikom iz vsake države. Za ohranitev miru znotraj evropskih meja in za močno Evropo v boju z zunanjim sovražnikom se ne sme oslabiti močnih evropskih držav, temveč okrepiti moč šibkih držav, ki bi tako lahko v vsakem trenutku preprečile velikim državam izkoriščanje moči v škodo šibkih (Toplak 2003, 53-65). Vsa ta dejstva skupaj nakazujejo na eno stvar, in sicer, da je sovraštvo do Turka igralo ključno vlogo pri vzpostavitvi Evrope kot politične skupnosti. Obramba krščanstva in Evrope pred muslimani je glavna ideja in vodilo, ki je poenotilo evropske narode in dokončno vzpostavilo željo po skupni evropski identiteti (Mastnak 1998, 73). Poleg Piccolomini in Saint-Pierra so k poenotenju Evrope pripomogle tudi ideje mnogih drugih avtorjev, pomembna pa je nenazadnje tudi nova politična ureditev zunaj evropskih meja. Z muslimanskimi osvajanji so kristjani počasi izgubljali ozemlja v severni Afriki in na Bližnjem vzhodu, s čimer so postajali geografsko vedno bolj vezani le na evropsko celino. V tem času je bila Evropa bolj natančno določena kot kdaj koli prej. Prvič se kot enakovredni del Evrope omenja tudi Balkan, kateremu je dano posebno mesto. Postal naj bi ščit pred manjvrednimi ljudstvi, ki bi lahko iz Azije vstopila v Evropo. Če bi po ozemljih severne Afrike in Bližnjega vzhoda Turki ali kateri drugi nekrščanski narod zavzel še Evropo, bi bilo krščanstvo in s tem pojem politične Evrope za vedno izgubljen (Mastnak 1998, 59).

2.3.2 OSMANSKI IMPERIJ

Prve vidike krize, v katero je neslo islamski svet, so nakazale že križarske vojne. Saladin je bil tisti, ki je s svojimi zmagami dal nov zagon muslimanom, vendar sta tudi njegova moč in vpliv trajala le začasno. Notranji ustroj kalifa je bil že toliko poškodovan, da je bilo le vprašanje časa, kdaj bo doživel revolucijo. Evropske napade so sčasoma zamenjali

napadi Mongolov. Leta 1258 so napadli Bagdad in ga popolnoma uničili, zabrisana je bila celotna kultura bagdadskega kalifata in to do te mere, da Bagdad nikoli več ni postal središče islamske civilizacije. Zaradi podobnih napadov in razhajanj se je oblast razdrobila tudi v ostalih delih prej enotne islamske civilizacije. Celotno središče oblasti se je začelo pomikati proti Bosporju. Medtem se je islam prek trgovine in vojske, sredi 15. stoletja, razširil že na področje Indije, severozahod Kitajske, indonezijskega otočja, južne Kitajske in seveda na področje vzhodne ter tudi zahodne obale Afrike (Tariq 2002, 44). Poleg širjenja islama na ozemlja na vzhodu, je bil islamskim napadom istočasno izpostavljen tudi Bizanc. Napadi so mestu zadali končni udarec v letu 1453, ko je mesto dokončno padlo v roke muslimanov, ki jih je vodil Mohamed Osvajalec, potomec Osmana, očeta dinastije, ki je do I. svetovne vojne vladala turškemu imperiju. Antični Bizanc, pozneje Konstantinopel, je dobil novo ime, Istanbul. Mesto je kmalu postalo središče islamske civilizacije (Toplak 2003, 44).

Osmanska dinastija je tik pred dokončnim propadom islamske civilizacije na Iberskem polotoku vzpostavila novo fronto z Evropo, tokrat na ozemlju jugovzhodne Evrope. Osmanska osvajanja so se pozneje preselila vse do srednje Evrope, po zavzetju Grčije in Balkana so prodrli in zavzeli tudi dele Ukrajine ter Poljske in prišli do Dunaja, ki je predstavljal eno izmed središč takratne Evrope. Obstajale so celo teorije, pri španskih muslimanih pa upanje, da bodo Osmani del svoje vojske z mornarico napotili proti andaluzijskim pristaniščem. Turki so sicer zasedli del Balearov, vendar se v kontinentalno zaledje Iberskega polotoka niso nikoli podali z resnim namenom zavzetja tega geografskega prostora. Želja po pomoči z Bližnjega vzhoda je pri španskih muslimanih obstajala že v času največjih podvigov Saladina. Vendar sta oba, Saladin in Mohamed II, svoje zadoščenje našla v mestih, ki sta jih nadzorovala v Mali Aziji, Jeruzalemu in Istanbulu (Tariq 2002, 45).

V času 15. in 16. stoletja je bila muslimanska civilizacija razdeljena na oblast treh cesarjev; osmanskih – Turki, safavidskih – Perzija in mongulskih – Indija. Velika večina muslimanov je spadala pod kalifat sultana iz Istanbula. S tem je Istanbul postajal središče muslimanskega sveta, njegov sultan pa varuh svetih mest Meke in Medine. V petsto letih obstoja je osmanska država razvila mnoge vrednote, ki jih za državo islamske kulture ne bi pričakovali. Postali so večverska država, s priznanimi pravicami za Jude in kristjane ter pritočišče mnogim protestantom, ki so bili tekom reformacije izgnani iz Evrope. Poleg verskih svoboščin se je v petsto letih zelo razvila tudi državna uprava. Prve akademije in šole za javno upravo so v Evropi ustanovili prav Osmani. Njihov način novačenja je bil specifičen, saj so po sistemu janičarstva krščanskim družinam na Balkanu in po drugih delih cesarstva, jemali sinove in jih vključili v državniško izobraževanje. Iz teh sinov so izurili birokrate ali

vojake. Mnogokrat so se sinovi evropskega porekla prebili prav v vrh cesarskih služb in imeli odločilne pozicije pri vodenju cesarstva. Poleg vojaških napadov je bilo prav janičarstvo ena glavnih stvari, ki je povezala obe kulturi, islamsko in evropsko, v času med 15. in 19. stoletjem. Obe civilizaciji sta se razvijali v močni odvisnosti ena od druge. Turki so imeli močan vpliv na evropsko kulturo in folkloro. Osmanski sultani, velikokrat demonizirani in vulgarizirani, so bili v času srednjega veka ena glavnih tematik evropskih umetnikov. Njihov vpliv je sčasoma izgubljal na moči. V kolikor lahko rečemo, da je na začetku osmanski imperij vplival in oblikoval evropsko civilizacijo, se je že sredi 19. in začetku 20. stoletja pozicija popolnoma zamenjala. Kolonializem in industrijska revolucija evropskih velesil sta bila na vrhuncu, na drugi strani pa je osmanski imperij vse težje jezil vpliv industrializacije in modernizma iz Evrope. Z modernizacijo je imperij izgubljal na obvladljivosti množic. Vse skupaj je peljalo do vse večjega političnega in ekonomskega nasprotovanja vladajočemu režimu. Pojavljale so se prve oblike turškega nacionalizma, ki so svoj tragični vrhunec doživele med I. svetovno vojno⁹. Vse skupaj je kazalo na veliko krizo nekoč veličastnega cesarstva. Dokončen potop osmanskega imperija bi verjetno nastopil že veliko prej, če ne bi bile tri glavne sile, ki so imele največ stika in vpliva na imperij, tako neenotne. Britanski imperij, cesarska Rusija in Avstro-Ogrska, niso našle odgovora, kako razdeliti cesarstvo. Najbolj enostavna rešitev je bila ohranitev osmanskega cesarstva na kolenih, kar je za nekoč vladajoč narod jugovzhodne Evrope predstavljalo največji udarec (Tariq 2002, 46-48).

2.3.3 RAZKOL MED MUSLIMANI – ZAČETKI VAHABIZMA

Arabski polotok in rodovitni polmesec sta bila vse od 16. stoletja dalje pod vodstvom osmanskega kalifa. Zaradi svoje geografske pozicije, plemenske organizacije in odsotnosti kopenskih trgovskih poti¹⁰ je bil omenjeni prostor potisnjen na obrobje zanimanja pri osmanskem kalifu. Zaradi vse slabšega položaja plemen je naraščala tudi nestrpnost med njimi. Okolje je predstavljalo idealne pogoje za razvoj novih pogledov v islamski religiji. Sekta iz mesta Ujanj, ki jo je vodil Mohamed Ibn Abdul Vahab je bila tista, ki je v 18. stoletju najbolj uspešno izkoristila ponujene razmere in uspešno uveljavila povratek nazaj k "čisti" veri. Ena glavnih značilnosti "čistega" islama je nasprotovanje čaščenju preroka Mohameda.

⁹ Turški pokol nad Armenci, ko je bilo pobitih več sto tisoč Armencev, njihovo imetje pa zaplenjeno. Vprašanja okrog odgovornosti, odškodnin in javnega opravičila še danes niso zaključena. Z večanjem vpliva armenske skupnosti v ZDA, pa je tudi pritisk na Turčijo vedno večji.

¹⁰ Kopenske trgovske poti so nadomestila trgovska ladjevja, s tem je ozemlje zgubljalo strateški in gospodarski pomen. Trgovina je temeljila le še na lokalnih potrebah. Edini zunanji stik je bilo trgovanje z romarji, ki so potovali v sveta mesta. S časom so plemena celo zahtevala plačilo za njihovo varnost.

Prav tako vahabiti zavračajo bogato označevanje grobov in grobnic. Ena glavnih idej v vahabizmu je zavračanje vseh nesunitskih in celo nekaterih sunitskih skupin. V prvi vrsti je šlo v 18. stoletju za zavračanje istanbulskega sultana-kalifa ter zavračanje šiitov. Omenjene ideje so predstavljale glavno opravičilo za sektaški džihad proti vsem "heretikom" (Tariq 2002, 73-74). Vladajoči emirji so bili precej nezainteresirani za Ibn Vahabovo delovanje, dokler ni začel svojih načel in družbenih predpisov tudi uresničevati. Med dejanja, ki so povzročila največ ogorčenja in leta 1740 med verskimi voditelji sprožila veliko polemiko, sodijo predpisi s področja kaznovanja¹¹. Na osnovi splošnega nasprotovanja njegovim pridigam je bil Ibn Vahab izgnan iz mesta Ujanj. V naslednjih letih je Ibn Vahab potoval po okoliških mestih in vedno bolj goreče zagovarja vrnitev k pravi veri. Najpomembnejši trenutek v razvoju vahabizma je leto 1744. V tem letu je Ibn Vahab prišel v mesto Deraija. Šlo je za nepomembno mesto, ki mu je vladal razbojniško in napadalno usmerjeni emir Mohamed Ibn Saud. Osebnosti, ki sta se srečali v tem trenutku, sta bili ustvarjeni ena za drugo. Verski nauki so idealno sovpadali z vojaškimi ambicijami, saj so opravičevali praktično vsa dejanja Ibn Sauda, od džihada, plenjenja muslimanskih mest, zavračanja kalifa do uvedbe stroge discipline nad lastnim ljudstvom. Pod temi idejami je zaživela misel o razširitvi Ibn Saudove oblasti nad cel polotok. Na osnovi te želje sta Ibn Vahab in Ibn Saud sklenila poseben sporazum, ki naj bi veljal tudi za čase njunih naslednikov. S tem dejanjem so bili postavljeni temelji za novo politično podobo Arabskega polotoka. Na teh temeljih in iz kombinacije verskega fanatizma, vojaške brezobzirnosti in politične lopovščine se je razvila famozna dinastija, ki še danes vlada Saudski Arabiji (Tariq 2002, 74-75).

Šele leta 1811 so osmanski vojaki Mohameda Alija premagali vahabite in ponovno zavzeli Meko in Medino. Tako so Turki ponovno prišli do nadzora nad velikim delom Arabskega polotoka. Vahabiti so sicer v poznejših letih ponovno zavzeli dobršen del polotoka, vendar so se za ta uspeh morali povezati z britanskim imperijem. Od takrat dalje se nadaljuje sodelovanje med vahabiti in britansko-ameriškimi silami. Vahabizem, ki je bil mišljen kot najbolj čista oblika islama, je postal glavni podpornik nevernikom, ki so na polotok prišli z željo po okrepitvi imperialistične moči. Moč pa je ležala v naftnih zalogah Saudskih vladarjev (Tariq 2002, 78).

¹¹ Kazensko bičanje, kamenjanje do smrti za prešuštnike, sekanje rok tatovom, javne usmrtnice.

3. ISLAM IN ZAHOD PO 19. STOLETJU

3.1 KOLONIALIZEM IN REVOLUCIJE

Razmerje moči med islamom in krščansko Evropo se je ob koncu 17. stoletja začelo obračati. Leto 1683, ki predstavlja zadnji veliki napad muslimanske vojske na evropskih tleh, je pravzaprav začetek preobrata. Po neuspelem napadu na Dunaj začne moč osmanskega imperija drastično upadati. Evropska premoč v tehnologiji, vojaški organiziranosti in splošni razvitosti držav je bila vedno večja. Do konca 18. stoletja je bil osmanski imperij že povsem v podrejenem položaju. Evropski pohodi na ozemlje Severne Afrike in Srednjega vzhoda so bili vse pogostejši. Vedno več ozemelj, ki so včasih pripadala otomanskemu imperiju, je bilo sedaj v rokah evropskih držav. Leta 1798 Napoleon s svojo mornarico napade Egipt. Dejanje predstavlja prvi velik vojaški pohod zahodne vojske na ozemlje Srednjega vzhoda. Je napoved novega vala kolonialističnih pohodov evropskih sil, ki bodo sledili v 19. stoletju (Davidson 2003, 9-10). Kolonializem je za Evropejce v prvi vrsti pomenil identifikacijo interesov, ki so bili lahko trgovski, komunikacijski, verski, vojaški ali na primer kulturni. Za Anglijo, kot krščansko silo, je bil eden večjih interesov varovanje verskih interesov v nasprotju z islamom. Ne moremo mimo trgovskih interesov, ki so večini predstavljali primarne cilje v kolonialističnem obdobju. Ti cilji so se pozneje prelevili v imperialistične in za vedno preoblikovali gospodarske in politične odnose v svetu (Said 1996, 130). V letih po Napoleonovem zavzetju Egipta so na vrsto kolonialističnih želja zahodnih sil najprej prišle države severne Afrike, Alžirija, ki jo je zasedla Francija 1830, Tunizija, ki je prav tako končala v francoskih rokah leta 1881, in Libija, ki je prešla pod oblast Italije leta 1911. Nekoliko bolj zapleten je bil le položaj Maroka, ki so si ga izmenjevale praktično vse evropske velesile od Francije, Velike Britanije do Španije (Cardini 2003, 260-262).

V celoti se je evropsko gospostvo nad tujimi ozemlji med letoma 1815 in 1914 povečalo s 35 odstotkov celotne zemeljske površine na približno 85 odstotkov. To je bil čas največje evropske ekspanzije, ko je bil kolonializem primarna ideologija v Evropi. V tem času so se tudi poznavanje orientalizma, vpliv Evrope na dežele Orienta in razvoj institucionalizma razvijali vzporedno z evropskim kolonializmom. Deželi, v katerih je Evropa imela največji vpliv, sta bili v prvi vrsti Afrika in Azija. Med vsemi evropskimi velesilami s kolonialnimi interesi ste prednjačili dve. Britanski in francoski imperij sta bila nosilca evropskega kolonializma. V večini primerov med seboj tekmeča, v določenih primerih pa tudi partnerja in

zaveznika. V mnogih primerih sta se ozemlji obeh imperijev prekrivali med seboj, najbolj je bil ta primer viden na območju Bližnjega vzhoda. Na tem območju je bilo prekrivanje francoske, britanske in orientalske kulture najbolj intenzivno in kompleksno. Predvsem zaradi vpliva islama, ki je na področju arabskega Bližnjega vzhoda opredeljeval kulturne in rasne značilnosti tega ozemlja (Said 1996, 59).

Politična elita v muslimanskih državah, okupiranih s strani Evrope, je ustvarila dva pola, ki sta zaznamovala moderne odnose med muslimanskimi državami in zahodom vse do današnjih dni. Prvi pol predstavljajo predvsem politični voditelji pod vplivom intelektualcev. Ti so zagovarjali sledenje Zahodu in preoblikovanje muslimanskih držav v sisteme, na katerih temelji evropska moč. V prvi vrsti je to sekularizacija na vseh stopnjah. Drugi pol predstavljajo politični voditelji pod vplivom verskih voditeljev. Zagovarjali so razvoj islamskih držav vzporedno z vero. Strinjali so se, da se prevzame določene modele iz evropskih sistemov, ki se jih prilagodi tako, da zaobjamejo in utrdijo islamsko vero (Davidson 2003, 9-10).

3.1.1 OBLAST NAD EGIPTOM

Evropske velesile so prve resnejše interese po oblasti nad egiptovskim ozemljem pokazale ob koncu 18. stoletja. Kot prvi veliki pohod lahko navedemo Napoleonov napad na Egipt v letu 1798. Napoleonova invazija pa ni bila le odraz takratnih kolonialističnih razmer, temveč v marsičem model tega, kako se ena kultura postavi v kožo nadrejene in si prilasti pravico, da si zaradi svoje nadmoči znanstveno prilasti drugo, manj sposobno kulturo. Said trdi, da se je prav z Napoleonovim zavzetjem Egipta začel proces, ki še danes določa kulturne in politične perspektive med Vzhodom in Zahodom (Said 1996, 61). Predvsem je zanimiv način, s katerim se je Napoleon lotil zavzetja Egipta. Odločil se je, da bo od samega začetka prebivalstvu govoril, da se bori za islam in ne proti islamu, kot je to počela večina Evropejcev pred njim. Odločil se je celo tesno sodelovati z visokimi verskimi predstavniki v Egiptu, da bi jim dokazal svoje občudovanje islamske kulture, vere in samega Mohameda. Ko je Napoleon spoznal, da je njegova vojska premajhna, da bi vladala celotnemu ozemlju Egipta, se je odločil, da bo del ozemlja predal pod upravljanje domačinom oziroma, da bodo domačini predstavljali del njegove velike vojske "Grande Armee". S tem dejanjem je izkazal zaupanje v islam, po drugi strani pa v zameno dobil zaupanje lokalnega prebivalstva v vojsko, ki je vladala Egiptu. S tem se je ustvaril ekvivalenten odnos, prek katerega je po Napoleonovemu umiku z Egiptom upravljala skupina orientalistov in islamskih verskih voditeljev. Seveda so

bili ti še vedno v službi Napoleona. S tem se je izognil kakršni koli drugi politiki, ki bi bila draga in neuspešna. Egipt se je ob tem zavedel, da lahko uspešno živi in se razvija skupaj s prisotnostjo evropskih sil. Poleg Napoleonovega sodelovanja z muslimani je bil njegov drugi cilj Egipt, in s tem Orient, odpreti za akademsko proučevanje. Vsi omenjeni procesi se v nadaljevanju dvignejo še na precej višjo raven, ko začne Zahod izkoriščati svoj vpliv v imperialistično gospodarske namene (Said 1996, 107-110).

Napoleon je bil znanilec vseh prihodnjih evropskih pohodov na ozemlje Egipta. Med velesilami, ki so izkazovale največji interes po egiptovskem ozemlju, je definitivno prednjačila Velika Britanija. Največji zagovornik britanske prisotnosti v Egiptu je bil Balfour, ki je postal svetovno znan po I. svetovni vojni, s svojim načrtom o izraelski državi. Angleško zavzetje Egipta, ki se je dokončno udejanjilo leta 1882, je bilo po Balfourjevem mnenju logična posledica tega, da Egipt brez angleške prisotnosti ne more normalno živeti. Anglija namreč pozna Egipt in zaradi tega je Egipt to, kar Anglija ve o njemu. Brez Anglije ni Egipta, saj si ta ne more vladati sam, ker se ne pozna dovolj dobro. Tuja zasedba tako postane temelj sodobne egiptovske civilizacije. Balfour si celo izbori pravico, da govori v imenu Egipta in izraža željo, da želi biti Egipt pod oblastjo Anglije. V določenih pogledih Balfour celo poudari, da oblast nad modernim Egiptom ni le naloga Anglije, temveč naloga Zahoda, zahodne civilizacije. Za Zahod Egipt ne predstavlja več le ene izmed kolonij, Egipt je zagovor zahodnega imperializma. Že stoletja poprej je namreč Egipt veljal za akademski zgled orientalske zaostalosti. Bil je prostor, na katerem so lahko evropske velesile in s tem zahodna civilizacija, dokazovale svojo premoč in znanje (Said 1996, 50-51).

3.2 REVOLUCIJE PO I. SVETOVNI VOJNI

Islamska civilizacija je svoj največji zaton doživljala v času med obema svetovnima vojnoma. Od pojava muslimanstva in Mohameda v 7. stoletju, preko križarskih vojn in Saldaina, pa vse tekom vladavine osmanskega imperija do sredine 19. stoletja, je bila Evropa v strahu oziroma v stalnih konfliktih z muslimani. Težko bi rekli, da je kdaj koli v tem času Evropa prevladovala nad islamsko civilizacijo, prej bi lahko trdili nasprotno. Čas, ki ga sedaj opisujemo, je razmerje odnosov postavil na glavo. Industrijska revolucija in posledično kolonializem sta dvignila evropsko civilizacijo na višjo, predvsem pa hitrejšo razvojno raven. V islamskih državah je zaradi izgubljanja moči nad ozemlji, ki so jih nadzorovali več stoletij, naraščalo nezadovoljstvo in s tem moč opozicije. Ta se je, kot smo že omenili, delila na dve struji. Modernistično, ki je želela po stopinjah evropske civilizacije, in fundamentalistično, ki

je zaprisegala na vladavino vere in tradicionalističnih vrednot. V obdobju, ki je sledilo I. svetovni vojni sta obe struji doživljali različne uspehe, odvisno od posamezne države. To so bili trenutki, ko se je izoblikoval nov svetovni red oziroma trenutki, ko so se odnosi med evropsko in islamsko civilizacijo postavili v nove okvire.

3.2.1 MODERNISTIČNA REVOLUCIJA V TURČIJI

Modernistična revolucija je bila izpeljana v letu 1923, po zaslugi takratnega voditelja Mustafe Kermala, bolj znanega pod imenom Atatürk, ki je tega leta prevzel oblast. Revolucija in modernizacija ni bilo enkratno dejanje, temveč dolgotrajen prehod iz osmanske ureditve v nacionalno republiko. Od časa, ko je Mustafa Kermal odpravil sultanat in razglasil republiko v aprilu 1923 pa do dokončne ukinitve kalifata, je minilo skoraj natanko leto dni. To je bilo najbolj občutljivo obdobje revolucije. V tem času se je Kermal pripravljala na ključno vprašanje revolucije, kako ljudstvo prepričati, da je ukinitve kalifata dobra za državo. Vprašanje kalifata je predstavljalo glavno temo v boju med Kermalom in njegovimi nasprotniki (Sayyid 1997, 57). Glavno vodilo revolucionarjev je bilo pretrgati vse stike, ki bi kazali na povezavo med bivšim osmanskim režimom in modernistično Turčijo. Ena takih stvari je bilo tudi zavzemanje za enotno etnično Turčijo, v nasprotju z večnacionalno osmansko državo (Sayyid 1997, 58).

Razlogi, zakaj je Mustafa Kermal vztrajal pri razpustitvi kalifata, so sledeči. Kalifat je videl kot politično funkcijo. Kalifat naj bi bil le orodje za skupno vse-islamsko državo, ki pa v tem trenutku ni več mogoča. Poudarjal je, da so se v zadnjih stoletjih mnogi muslimani, predvsem arabskega izvora, velikokrat bojevali proti Turkom. Za obrambo islama se je zadnjih nekaj stoletij prelivala turška kri in ne kri vseh muslimanov. Kalifat je bil po njegovem mnenju ustvarjen za enotno muslimansko državo in zato v moderni turški državi, ki je izključno v lasti Turkov, ne bi imel nobene funkcije. Če hočejo Turki živeti v svoji nacionalni državi, morajo opustiti misel o enotni muslimanski državi, del tega pa je tudi opustitev kalifata. Prav tako je Kermal menil, da bi bil kalifat posmeh moderni nacionalni državi, na poti v katero je Turčija. Modernizem in nove tehnologije so prihajale iz Evrope in tem evropskim državam in standardom se želi približati tudi Turčija, ne zanima je več povezava z ostalimi muslimanskimi brati v multinacionalni muslimanski državi (Sayyid 1997, 59). V tem trenutku je bilo konec sanj o pan-muslimanskem, pan-otomanskem modernem imperiju. Voditelji v Turčiji so podprli turški nacionalizem in s tem izrazili željo po približevanju Evropi. Turčija je na nek način izstopila iz islamske skupnosti in prešla na stran

evropskih narodov. Islam kot vera je postal stvar osebnega prepričanja. V državni ureditvi ni imel več nobene vloge. Prepletanje islama in politike je bilo v tem trenutku v Turčiji končano. Prišlo je do zanimivega konflikta v razmišljanju muslimanski množic. Mustafa Kernal, ki je na oblast prišel kot vodja upora proti kolonializmu evropskih sil in tako postal heroj med vsemi muslimani,¹² je v trenutku odprave kalifata naletel na močne proteste po mnogih islamskih državah, od Egipta in Tunizije, pa vse do Indije (Sayyid 1997, 60).

V prihajajočih letih je Mustafa Kernal vpeljal mnoge reforme, znane tudi pod skupnim imenom Atatürkove reforme. Med glavne dosežke modernizacije se šteje ločitev države in religije. Islam kmalu postane religija, ločena od države in aktivna le v privatnem življenju. Sledila je uvedba sekularnega – od vere ločenega sistema izobraževanja ter uvedba civilnega prava, ki je nadomestilo šarijo. Arabščina se zamenja s turščino in arabska pisava z latinico, prav tako se v turščino prevede koran. Prepove se nošenje verskih oblačil zunaj mošej, odpravi se zakrivanje žensk in poligamija. Ena pomembnejših reform je bila ta, da so ženske dobile volilno pravico. Turčija je s tem postala ena prvih držav v Evropi, ki so ženskam nudile enako volilno pravico kot moškim (Smrke 2000, 281).

Pravo nasprotje modernistične revolucije v Turčiji je islamska revolucija v Iranu, ki se je zgodila dobrega pol stoletja pozneje. Danes so lepo vidne razlike med obema državama. Na eni strani je Turčija članica vedno več evropskih institucij in organizacij ter ena najbolj razvitih držav s pretežno muslimanskim prebivalstvom. Na drugem bregu je Iran eden glavnih nasprotnikov ameriške in evropske zunanje politike ter gonilna sila v boju proti Izraelu.

3.2.2 ISLAMSKA REVOLUCIJA V IRANU

Omenjena revolucija se šteje za največji uspeh radikalnega islama. Iran je bil sicer od leta 1921, ko je na oblast prišel Reza Khan in postal šah, na poti modernizacije. Vpliv ortodoksnih šiitov in duhovščine na družbeno življenje je bil vedno manjši. V podobnem okolju se je Iran razvijal tudi v povojnem času, ko je vladal Mohamed Reza Pahlavi. Sčasoma je njegov režim, ki je bil pod vedno večjim vplivom Združenih držav Amerike, postajal vedno bolj represiven. Med prvimi kritiki tako imenovane bele revolucije, ki jo je vodil Pahlavi, je bil Ruholah Homeini. V času kritike vladavine je bil Homeini najprej zaprt, pozneje leta 1964 pa poslan v izgnanstvo. Končal je v Franciji, od koder je nadaljeval s kritiko Pahlavija. V Iranu je imel vedno več privrženecv in prve večje demonstracije so se začele v januarju 1978.

¹² Bil je vodja upora proti Grkom v Anatoliji, leta 1922.

Demonstracije so se nadaljevale in stopnjevale do januarja 1979, ko je šah Pahlavi pobegnil iz države, ki je bila zaradi neprestanih protestov politično in ekonomsko ohromljena. Kmalu po odhodu Pahlavija se je Homeini vrnil v Iran in prevzel oblast. Iran uradno razglasi islamsko republiko 1. aprila 1979, po referendumu, ki ga podpre velika večina (Internet 2).

Homeini po oblikovanju vlade ponovno uvede strogo šarijo, v kateri se več kot sto prekrškov kaznuje s smrtno kaznijo, parlament postavi pod nadzor verske duhovščine – ulem, uvede moralno policijo, na novo postavi izobraževalni sistem, ki pride pod vpliv vere. Režim iz množičnega revolucionarnega v zelo kratkem času postane tradicionalističen (Smrke 2000, 282). Ljudje, ki so podpirali Homeinija, ko je bil ta še v opoziciji – med njimi je bilo veliko intelektualcev, liberalcev in levičarskih študentov – so hitro izgubili upanje, da bo novi radikalizem obšel duhovščino. Takoj po revoluciji je bila demokracija sicer na vrhuncu. Nastalo je veliko časopisov, literarnih del in javnih razprav o prihodnosti modernega Irana. Vsa omenjena dela pa so nasprotovala verskim klerikom, ki so med revolucijo prišli na oblast. Kleriki so seveda v tem videli veliko grožnjo njihovemu sistemu. Odločili so se za radikalne posege in želeli nasprotnike za stalno odstraniti. Ječe so bile kmalu še bolj polne, kot v času Pahlavijevega režima. Prav tako se je poslabšal odnos do žensk, Kurdov in Turkmenistincev. Režim si je pridobil popolno oblast, kar ni bilo po godu niti državam Zahoda. Obstajala je bojazen, da se bo islamska revolucija razširila na države ob Perzijskem zalivu ter na koncu v Irak in Saudsko Arabijo. V tem primeru bi to pomenilo konec zavezništev med naftnimi mogotci Arabskega polotoka in Zahodom. Na osnovi te grožnje se je zahodni svet odločil podpreti iranske nasprotnike v Iraku, na čelu s Sadamom Huseinom.¹³ Države Zahoda so v osemletni iraško-iranski vojni z orožjem in finančno podpirale Irak. Po skupnih napadih Iraka in Zahoda je na koncu Iran priznal poraz, vseeno pa je islamskim klerikom v Iranu uspelo ostati na oblasti. Iran še danes ostaja islamska republika (Tariq 2002, 134-139).

Iranska islamska revolucija se, poleg francoske in boljševiške, razglša za eno izmed treh največjih revolucij vseh časov. Po uspehu iranskih islamistov je radikalni islamizem pridobil na moči in razširil oziroma utrdil svoj položaj v državah s pretežno islamskim prebivalstvom, vse od Maroka do Malezije (Internet 2).

¹³ V tem primeru govorimo v prvi vrsti o Združenih državah Amerike in Veliki Britaniji, ki sta imeli v lasti večino naftnih podjetij, ki so delovala na Arabskem polotoku.

3.3 DEKOLONIZACIJA IN "NOVI" KOLONIALIZEM

Dogodki, kot je dekolonizacija in ustanavljanje novih držav v luči gospodarskega imperializma zmagovalk I. in pozneje II. svetovne vojne, so oblikovali mednarodne odnose v drugi polovici 20. stoletja. Posvetili se bomo predvsem vprašanju ustanovitve dveh držav. Na eni strani je to Izrael, na drugi pa kraljevina Saudska Arabija. V prvem pogledu dve popolnoma različni državi, po drugi strani pa dva zelo podobna produkta zahodnega imperializma. Z ustanovitvijo teh dveh držav se končuje obdobje nacionalizma in začenja obdobje novega svetovnega ustroja, v katerem kulturne in verske razlike izgubljajo na pomenu. Gre za pričetek ustvarjanja svetovnega imperija, ki temelji na kapitalističnem izkoriščanju naravnih bogastev. Po drugi strani prav ta imperij podpihuje nacionalizem in fundamentalizem med širšimi množicami in prebivalstvom držav, ki so izkoriščane. Celoten proces ustanavljanja novega svetovnega reda, katerega zunanje orodje so Združeni narodi, predstavlja izhodišče za razvoj terorističnih organizacij, ki so v zadnjih desetletjih močno vplivale na življenje zahodne družbe.

3.3.1 USTANOVITEV IZRAELA

Balfourjeva deklaracija iz leta 1917 je zavezala Britanski imperij, da bo poskrbel in preučil možnosti za ustanovitev samostojne judovske države na območju Palestine, ki je bila pod protektoratom Britancev. Kot ena izmed zmagovalk I. svetovne vojne si je namreč Britanija ob Franciji razdelila največji del propadlega Osmanskega imperija. V Versaillesu so se sicer načeloma strinjali, da arabske države dobijo formalno neodvisnost, vendar pod skrbništvom imperialističnih držav. Podobni primeri so tudi danes, prav v državah, kjer prevladuje muslimansko prebivalstvo. Kosovo, Bosna in Afganistan so primeri z začetka 21. stoletja. Na osnovi omenjenega je Velika Britanija dobila mandat nad Irakom in Palestino, posredno pa naj bi pazila tudi na Egipt. Na drugi strani je Francija prevzela mandat nad Sirijo in Libanomom (Tariq 2002, 80).

Velika Britanija je svoj mandat nad palestinskim ozemljem leta 1947 vrnila Združenim narodom. Združeni narodi so se po želji Združenih držav in podpori Sovjetske zveze strinjali z delitvijo Palestine in podprli ustanovitev neodvisne države Izrael. Celotna želja o samostojni državi Izrael je izhajala iz sionizma. Sionizem je gibanje, ki se je zavzemalo za ustanovitev skupne države, za celotno judovsko diasporo. Palestina je bila prvotno le ena od opcij, kje naj bi judovska država stala. Med drugimi so bile v igri še

Argentina, Mauritius ter Uganda. Na koncu je prevladalo mnenje skrajnega krila sionizma, ki je trdilo, da po biblijskem izročilu judovsko ljudstvo sodi na ozemlje Siona iz Stare zaveze. To območje je bilo seveda prostor Palestine, kjer je zadnjih tisoč let živel arabsko ljudstvo.

Prve judovske kolonije so bile ustanovljene že leta 1891, šest let pred uradno ustanovitvijo sionistične organizacije. Z vedno večjim številom judovskih naselbin, predvsem pa zaradi odnosa, ki so ga Judje imeli do Arabcev – ocenjevali so jih za manjvreden narod in sami sebe imeli za močnejšo raso – je prihajalo do mnogih sporov s prvotno živečim prebivalstvom. Odsev tega je bila tudi prva palestinska intifada, med letoma 1936-39. Spore so rešili šele Britanski vojaki, ki so s tem dejanjem jasno pokazali, kakšen je namen Britanske in zahodne politike. Cilji Zahoda so se pokazali leta 1948, ko je bil Izrael tudi uradno razglašen za samostojno državo.

Združeni narodi so sicer leta 1947 Palestino najprej razdelili na dve državi, Arabsko in Izraelsko, s tem da Jeruzalem ostane večnacionalno mesto pod protektoratom Združenih narodov. Načrt so podprle vse najmočnejše zahodne države, medtem ko ga je arabska liga zavrnila. V tem času so Izraelci podkupili jordanskega kralja in mu prodali Zahodni breg, ki so ga Združeni narodi namenili novi palestinski državi. V pričo Združenih narodov so tako Izraelci in jordanski kralj ozemlje, namenjeno Palestincem, izkoristili v svoje namene. Polovica ozemlja, namenjenega Palestincem, je končala v rokah Jordanije, druga polovica v rokah Izraela. Takoj od ustanovitve Izraela in zasedbe palestinskega ozemlja je bilo jasno, da je edini cilj sionistov ločiti judovsko prebivalstvo od Arabcev. Začelo se je izganjanje palestinskega prebivalstva, kar je v naslednjih desetletjih privedlo do sporov, ki so za vedno oblikovali podobo mednarodne skupnosti. Nastal je namreč razkol med arabskimi državami in državami Zahoda, ki so podpirale Izrael. Dokler je bilo judovsko prebivalstvo kulturno prisotno na ozemlju, kjer so tisočletje živeli Arabci, je bilo to sprejemljivo. V trenutku, ko je judovska prisotnost iz kulturne prešla na materialno – ustanovitev samostojne države, je bilo konec sožitja, ki je trajalo več kot tisoč let. Predvsem države Iran, Irak in Sirija so jasno napovedale boj zoper judovsko državo. V njihovih načrtih so jasno zapisane smernice, katerih končni cilj je uničenje judovske države. S tem pa ne mislijo na uničenje judovskega prebivalstva, temveč le na uničenje države, ki ne more obstajati na ozemlju, ki pripada arabskim ljudstvom (Tariq 2002, 86-94).

3.3.2 ARABSKO KRALJESTVO

Nastanek Izraela in vzpon arabskega kraljestva sta močno povezana prek dveh oseb. Balfour, ki je bil pobudnik nove judovske države na arabskih tleh, ter na drugi strani Philby, arabist in britanski agent, ki je bil najožji svetovalec Ibn Sauda, katerega cilj je bil ustanovitev skupnega kraljestva, različnih plemen arabskega polotoka, sta glavni dve figuri pri oblikovanju medvojnih odnosov med islamskim in zahodnim svetom. Njuni imeni sta v zgodovini odnosov med zahodnim in islamskim svetom simbol imperialnih odločitve, ki so usodno spremenile podobo sveta. Na eni strani je Balfour s svojim načrtom judovske države sprožil spor, ki je zaznamoval moderno zgodovino odnosov med Zahodom in islamom. Na drugi strani je Philby podpiral nastanek plemenskega kraljestva na Arabskem polotoku. Oba sta svoje načrte vodila preko imperialističnih želja, za katerimi so v prvi vrsti stali Britanci in Američani (Tariq 2002, 79-83).

Saudska Arabija danes predstavlja štiri petine Arabskega polotoka in predstavlja ozemlje, od koder arabsko ljudstvo oziroma civilizacija izvira. Z nekaj več kot 15 milijoni prebivalcev, ki so vsi islamske vere, in dvema najsvetejšima mestoma za muslimane, Meko in Medino, predstavlja tudi eno najbolj pomembnih islamskih držav. Na drugi strani pa s svojim naravnim bogastvom med vsemi islamskimi državam predstavlja glavnega gospodarskega partnerja zahodnih držav. Islamska vera je skozi stoletja močno spremenila prebivalstvo Arabskega polotoka. V preteklosti so na tem območju živeli večinoma beduini raznih verskih prepričanj, islam pa je celotno območje poenotil in združil pod isto vero. Svojo nadgradnjo je pozneje doživel v vahabizmu, ki je še danes prevladujoča verska struja v Saudski Arabiji. V času Osmanskega imperija je bil klan Saud sicer nekaj časa izgnan iz države, s tem pa tudi vahabizem. Na začetku 20. stoletja je Abd al-Aziz ibn Saud ponovno začel uveljavljati željo in pravico po oblasti nad Arabskim polotokom. Do leta 1932 je klan Saud s pomočjo dveh zahodnih sil, Britanije in Amerike, ponovno vzpostavil vladavino nad današnjim ozemljem Saudske Arabije. Nova kraljevina je temeljila na Saudovem in vahabitskem klanu, z močnim vplivom zahodnih velesil. Za razliko od mnogih voditeljev v islamskem svetu, je Ibn Saud v zahodnih evropskih imperialnih silah videl tehnološko razvite države, ki bi lahko tudi njemu omogočile uspešnejše vladanje. Tako se je najprej povezal z Britanci in jim omogočil trgovanje preko svoje države, kar je bila v primerjavi z voditelji fundamentalne struje glavna razlika. Obenem se je zavedal, da bi lahko modernizacija pokvarila ljudstvo in ga obrnila na poti, ki vodijo stran od prvotnega islama. Vse skupaj mu je uspelo idealno združiti, tako da je

kraljeva družina uživala vse bonitete zahodnega sveta, po drugi strani pa so bili prebivalci deležni le najnujnejših dobrin z Zahoda¹⁴ (Davidson 2003, 49-51).

Eden glavnih dogodkov, ki je za naslednjih 70 let spremenil odnose med Saudsko Arabijo in zahodnim svetom, se je zgodil leta 1934. V tem letu je bila ustanovljeno skupno arabsko-ameriško podjetje, ki je prevzelo nadzor nad črpanjem nafte na področju celotne kraljevine¹⁵. Med Američani in kraljevo družino se je zgradila posebna vez, saj Američani za razliko od ostalih imperialnih sil niso izražali direktnega pritiska na notranjo politiko kraljeve družine, temveč so se posvetili zaslužku s črpanjem nafte. Tekom naslednjih desetletij je bila kraljeva družina izpostavljena mnogim kritikam, ki so prihajale s strani notranje opozicije. Predvsem iz vrst konservativcev in fundamentalistov so prihajale kritike, da je kralj izdal pravi islam, s tem ko je v državo spustil nevernike. Ibn Saud je moral celo pričati pred ulmo, ki je pozneje rabsodila o njegovi nedolžnosti, natančneje o tem, da je zaposlovanje delavcev, ki niso islamske vere, dovoljeno (Davidson 2003, 52). Sodelovanje med Saudsko Arabijo in Američani je verjetno najbolj močno oblika gospodarskega sodelovanja na svetu v zadnjih 70 letih. Kljub temu da je prav v vazabizmu, ki je uradna različica islama v Saudski Arabiji, najbolj izrazito sovraštvo do nevernikov, je v tem primeru gospodarsko sodelovanje postavljeno v prednostno razmerje. Kraljeva družina je spoznala, da so finančni dobički, ki jih ustvarja črpanje nafte večvredni od fundamentalističnega islama. S tem spoznanjem so vstopili v novo politično sfero globalnega gospodarstva oziroma v sfero svetovnega imperija, ki ga s svojo gospodarsko močjo pomagajo soustvarjati vzporedno z zahodnimi imperialnimi velesilami. Omenjeno stanje se nadgrajuje že več kot petdeset let in zaradi odvisnosti preostalega sveta od nafte pridobiva na vedno večji veljavi. S tem raste tudi moč Saudove kraljeve družine. Verski konflikti in nasprotja se v političnih sferah brišejo, prenašajo pa se med širšo množico, kjer nastajajo skupine, katerim fundamentalni islam pomeni obliko življenja in pot k rešitvi.

¹⁴ Ko je kraljeva družina enkrat začela služiti na račun nafte, se je tudi standard prebivalstva močno izboljšal. Predvsem zdravstveni sistem, šolstvo in kvaliteta bivalnih objektov se je dvignila na veliko višjo raven, kot je bila preden so zahodne imperialistične sile začele sodelovati s kraljevo družino Saud.

¹⁵ ARAMCO – Arabian American Oil Company. Prvotno je kraljeva družina prejemale vsakoletno odškodnino za črpanje nafte, po letu 1940 so se odločili, da se celoten profit deli na pol.

3.3.3. NEODVISNOST DRŽAV SEVERNE AFRIKE - MAGREBA

Magreb je skupni izraz za države severne Afrike. Geografsko zajema območje zahodno od Nila in severno od puščave Sahara. V to skupnost spadajo države Libija, Tunizija, Alžirija, Maroko in Zahodna Sahara. Omenjene države tvorijo Unijo arabskega Magreba, ki je trgovski povezava, z namenom razvoja in povezovanja na področju gospodarstva in večanja politične stabilnosti. Magreb v arabskem jeziku pomeni "zahodno". Področje Magreba je bilo namreč najbolj zahodni del arabskega imperija. Čeprav so se na tem področju skozi zgodovino menjali številni gospodarji, je ostal v prvi vrsti najmočnejši muslimanski vpliv, ki je bil pod Otomanskim imperijem tu prisoten do sredine 19. stoletja (Spencer 1993: 3-7).

V največjem razmahu evropskega kolonializma je pod vpliv evropskih držav padel tudi Magreb. Med prvimi je bila Alžirija, ki jo je Francija začela kolonizirati leta 1830. Kljub številnim uporom, je bila v celoti priključena Franciji do konca 19. stoletja. Na splošno velja, da je od evropskih velesil imela največji vpliv v severni Afriki prav Francija. Svoje interese je po Alžiriji hitro razširila na Tunizijo, ki leta 1883 postane francoski protektorat, med II. svetovno vojno za nekaj časa pade v roke silam osi, po porazu slednjih pa je vrnjena v protektorat Franciji. Zadnja od držav, ki jo je Francija zavzela, in sicer ob koncu 19. stoletja, je bil Maroko. Leta 1890 je priključen trans-saharskemu imperiju. Dele Maroka je nadzorovala tudi Španija. Edina izmed držav Magreba, kjer Francozi niso imeli posebnega vpliva, je bila Libija. Leta 1911 so jo zavzeli Italijani, ki so v tistem trenutku zasedli mesto takrat že povsem razbitega otomanskega imperija (About.com 2008).

Obdobje evropskega nadzora nad območjem Magreba je trajalo dobrih 50 let. Med obema vojnoma je večina prebivalstva zastopala interese francoske vojske. Izjema sta bili Libija in deli Maroka, ki so pripadali Španiji. Po koncu II. svetovne vojne so praktično vse države začele težiti k samostojnosti, ki so jim jo v določeni meri zagotavljali novoustanovljeni Združeni narodi. Tako so se prvi klici k neodvisnosti začeli v Maroku leta 1944. Nacionalistično gibanje je postajalo vse širše in imelo vedno večji vpliv. Francija je leta 1953, v želji po nadzoru nad ozemljem Maroka, izgnala Sultana Mohameda V. na Madagaskar. Na oblast je bil postavljen pro-francoski voditelj Ben Aarafa. Vsi ti dogodki so sprožili še večji odpor proti francoski vladavini, ki so dosegli vrhunec z napadi na francosko prebivalstvo oktobra 1955. V tem času je bilo v Kairu ustanovljeno tudi gibanje za neodvisni Magreb, ki je imelo pomemben vpliv za poznejšo neodvisnost ostalih držav Magreba. Konec leta 1955 so francoske oblasti popustile in pričele s pogajanjem za neodvisnost Maroka, ki je bila dokončno potrjena leta 1956 (Internet 8). Podobna usoda je bila tudi v Tuniziji, kje so Francozi dokaj

mirno oblast predali tunizijskemu ljudstvu. Neodvisnost Tunizije je bila delno razglašena že leta 1954, ko je Francija imela nadzor le še nad zunanjimi zadevami. Leta 1956 pa dokončno predala oblast Tunizijcem (Internet 10).

Razlog za tako miren prenos oblasti je iskati predvsem v francoski želji, da bi v zameno za Maroko in Tunizijo obdržala popolno oblast nad Alžirijo. Francija se ni bila pripravljena odreči Alžiriji v nobenem primeru, kar je pripeljalo do krvave alžirske vojne za neodvisnost. Alžirija je od nekdaj imela poseben status pri Francozih. Leta 1848 je bila po novi francoski ustavi - druga republika, Alžirija, razglašena za del francoskega ozemlja. S tem dejanjem se je na ozemlje Alžirije začelo veliko preseljevanje, ne le Francozov, temveč ljudi iz vse Evrope. Do II. svetovne vojne se je v Alžirijo preselilo okoli milijon priseljencev iz Evrope, vsi pa so po določenem času postali francoski državljani. Nasprotja med priseljenci in muslimanskim prebivalstvom so obstajala ves čas in se z večanjem števila priseljencev stopnjevala. Vrhunec so dosegla leta 1954, ko je Fronta za nacionalno osvoboditev začela alžirsko vojno za neodvisnost (Dunn 1989, 146-172). Francoska oblast, ki je v tem času doživljala tudi institucionalno krizo, je kmalu spoznala, da se čas francoskega kolonializma izteka. Četrta francoska republika se je s krizo končala leta 1958, ko je bila sprejeta nova ustava pete francoske republike. Ta ustava je tudi dajala možnost, da Francija ozemlje Alžirije preda izpod svoje oblasti (Mikuž 1984, 109-114). Predsednik De Gaulle je za Alžirce organiziral referendum, na katerem je večina podprla osamosvojitve. Po referendumu so sledila dolga pogajanja med francosko vlado in Fronto za nacionalno osvoboditev, ki so privedla do sporazuma o neodvisni Alžiriji, ki je bil podpisan leta 1962. Alžiriji je neodvisnost že nekaj mesecev pred uradno razglasitvijo priznala Sovjetska zveza in s tem dala veliko podporo novonastali državi in obenem močno oslabilo položaj Francije v pogajanjih (Mikuž 1984, 318-324). Po podpisu je sledila izselitev več kot milijona ljudi z ozemlja Alžirije nazaj v Evropo. Vojna, ki je trajala osem let, je bila temelj novodobne Alžirije. Obe strani sta nad civilisti nasprotnih strani izvajali hude vojne zločine¹⁶. Največji zločini so se izvajali nad muslimani, ki so pomagali francoski vojski, prav tako pa je bilo veliko število terorističnih napadov gverilskih skupin, tako s francoske kot alžirske strani. Praktično vsi napadi so bili usmerjeni na civilno prebivalstvo. Alžirska vojna za neodvisnost je postavljena ob bok najbolj krvavih in nasilnih vojn (Internet 5).

¹⁶ Po podatkih francoske strani je umrlo 18 tisoč francoskih vojakov, 350 tisoč alžirskih muslimanov, 160 tisoč alžirskih vojakov. Po alžirskih podatkih pa je bilo ubitih 300 tisoč alžirskih vojakov, 1,5 milijona civilistov ter 150 tisoč Alžircev, ki so pomagali francoski vojski.

4. ISLAM IN EVROPA DANES

V kolikor smo lahko odnose med Evropo in islamom do 20. stoletja razlagali preko nacionalnih interesov Britanskega in Francoskega imperija, ki sta skozi zgodovino prevladovala na področju Orienta, je današnja slika med civilizacijskih odnosov mnogo bolj kompleksna. Prve korake v novo obdobje med civilizacijskih odnosov predstavlja vstop Združenih držav Amerike na območje Orienta. Ustanovitev Arabskega kraljestva, prvih mednarodnih naftnih družb in večanje vpliva nafte na svetovnem gospodarskem trgu so glavni dejavniki, ki so oblikovali novo svetovno, globalno stanje. To stanje je mogoče gledati skozi prizmo dveh pogledov. Na eni strani Huntingtonova teorija civilizacijskega boja za svetovno prevlado ter na drugi strani teorije o globalnem imperiju, ki je utemeljen na permanentnem vojnem stanju. Bistvena razlika med obema teorijama je, da Huntington izjemen pomen daje natančnim mejam med posameznimi kulturami, civilizacijami. Na teh stičnih točkah, mejah med civilizacijami potem utemelji moderno gospodarsko politično stanje, v obdobju po koncu hladne vojne. Definitivno njegove ugotovitve sovpadajo z dejstvom, da so se glavni konflikti v zadnjih dvajsetih letih dogajali ravno na stičišču meja različnih civilizacij. Po številu mednarodnih konfliktov prednjačijo predvsem spopadi med islamsko in zahodno, evropsko civilizacijo. Na drugi strani Antonio Negri v svoji teoriji globalnega imperija in njegovega nasprotja globalne multitudine, predstavlja svetovni ustroj prek dveh ravni. Prvo plast predstavlja gospodarska elita, ki vlada svetu in celotnem globalnemu imperiju, pod njimi pa je ogromna množica, multituda, ki je edina zmožna upora proti sistemu, ki vlada. Ta multituda ni ločena kulturno, rasno ali versko, prav tako kot ni imperij razdeljen po civilizacijah, državah ali religijah. V obeh primerih gre za globalno zmes vladajočih in tistih, ki se upirajo vladajočemu sistemu. V obeh primerih so kulturne, religiozne in rasne razlike zabrisane oziroma med seboj pomešane v mavrico.

4.1 SVETOVNI GLOBALNI IMPERIJ

Teorijo o svetovnem globalnem imperiju bi lahko razumeli kot odgovor na Huntingtonov spopad civilizacij. Če Huntington trdi, da bodo spopadi v novi dobi temeljili le še na konfliktih in razlikah med različnimi civilizacijami, ki mejijo med seboj, Negri novo dobo svetovnega političnega stanja predstavi skozi oči globalizacije in brisanja meja med različnimi kulturami. Imperij, kot ga predstavi Negri, naj bi začel nastajati v zadnjih

desetletjih 20. stoletja, glavna vzroka za njegov nastanek pa sta strmoglavljenje kolonialnih režimov ter dokončno odprtje bivšega sovjetskega ozemlja svetovnemu kapitalističnemu trgu. Vse to je pripeljalo do nepovratne globalizacije ekonomskih in kulturnih izmenjav. Vzporedno so se razvijali tudi nov globalni red, nova logika in struktura vladanja, ki je privedla do nove oblike suverenosti. Skupek vseh teh globalnih izmenjav, novih oblik vladanja in nove oblike suverenosti predstavlja Imperij. Imperij je postal politični subjekt, ki ureja globalne izmenjave na vseh področjih, obenem pa predstavlja suvereno oblast, ki vlada današnjemu svetu (Negri 2003, 9).

Globalizacija, ki je v zadnjih desetletjih zajela celoten svet, za mnoge pomeni večjo neodvisnost in svobodo. Drugi jo obtožujejo zapiranja političnih kanalov, preko katerih bi lahko delavci in državljani vplivali na delovanje profita. V vsakem primeru pa je globalizacija nacionalnim državam odvzela del suverenosti. Temeljni atributi vsake države, kot so denar, tehnologija, delavci in blago, iz trenutka v trenutek lažje prehajajo nacionalne meje. Nacionalna država s tem izgublja svojo moč nad nadzorom ekonomije. To se ne dogaja le malim državam, temveč tudi najmočnejšim. Na osnovi tega lahko trdimo, da na svetu ni več neke vrhovne in suverene avtoritete, države, ki bi bila popolnoma suverena znotraj, še manj pa zunaj svojih meja. Prav ta suverenost, ki danes izginja, je nacionalnim državam več kot tisoč let dajala zagon za izvajanje imperializma. Suverenost nacionalnih držav je bila postavljena s točno določenimi mejami, ki so ločile "naše" od "njihovega". Ko so te meje razširili še na zunanja ozemlja, so v resnici prenesli svojo suverenost in oblast še na ozemlja izven lastne države. Prav suverenost in meje so bile torej glavna točka v evropskem imperializmu, ki je bil le podaljšek suverenosti evropskih nacionalnih držav onstran njihovih meja. Današnja svetovna ureditev je utemeljena na povsem drugačnih idejah. Imperij je čisto nasprotje imperializma. Imperij je zrasel iz somraka moderne suverenosti, saj za razliko od imperializma nima središčne oblasti, nima določenih meja. Če je bil nekoč svetovni zemljevid sestavljen iz točno določenih barv, ki so pripadale evropskim državam, je danes ta isti zemljevid pisana mavrica, saj so se interesi vseh sil zlili skupaj. Vse interese skupaj združuje kapitalistični način proizvodnje. Tako smo prišli do trenutka, ko ne moremo več govoriti o treh svetovih. Prvi, razviti svet, lahko danes najdemo povsod, tudi v najbolj revnih državah, prav tako je moč zaslediti prvine tretjega sveta znotraj najbolj razvitih držav. Edino, kar se je v primerjavi z imperializmom spremenilo, je to, da praktično ni več mogoče najti drugega sveta (Negri 2003, 9-10).

V imperializmu so bile najmočnejše sile točno določene, Britanski in Francoski imperij sta vladala veliki večini sveta, predvsem pa sta bili glavni sili, ki sta posegali na

območje islamske civilizacije. Danes se je to spremenilo. V prvi vrsti je videti, kot da so Združene države Amerike tiste, ki vladajo novemu svetovnemu redu in vodijo globalizacijo. Amerika naj bi od Evrope prevzela imperialni plašč, ki ga je le ta imela do začetka 20. stoletja. Negri se s tem ne strinja in trdi, da je imperializma dokončno konec in nobena nacionalna država, niti Združene države Amerike, ne morejo prevzeti vloge voditelja v imperializmu, ker ta enostavno ne obstaja več. Američani imajo le privilegiran položaj v Imperiju, ki pa ni v ničemer podoben položaju evropskih sil v imperializmu. Ker ni več nacionalnih meja, se je vzpostavila mrežna oblast, ki vlada celotnemu svetu (Negri 2003, 12). Ta nova mrežna oblast je utemeljila še eno prvino, ki je bila popularna že v preteklosti. Gre za pojem "pravične" vojne. Najbolj znana tako imenovana "pravična" vojna je iz obdobja križarskih vojn, ki so bile ravno tako razglašene za pravične. Ponovno se je pojavil koncept, ki je zasnovan na ideji, da ima vsaka država pravico do vojne, če so njeni interesi ogroženi. Imperij seveda vlada celotnemu svetu, zato je tudi njegov interes univerzalni mir, do katerega pa lahko pride le prek "pravične" vojne. Le tako lahko ubrani svoje interese in interese celotnega globalnega imperija (Negri 2003, 17-30).

V tem trenutku in ob navedenih predpostavkah se začno brisati meje med civilizacijami, ki so obstajale dobro tisočletje. V tem trenutku ne moremo več govoriti o konfliktu med Zahodom in islamom. Čeprav je prav mejna črta med obema civilizacijama, območje največjih svetovnih spopadov, ne moremo trditi, da gre za spopade med Zahodom in islamom. Gre za vodenje "pravične" vojne, ki jo vodi svetovni imperij, zato da lahko zagotavlja univerzalni mir, v katerem uresničuje svoje interese, ki izhajajo iz kapitalistične proizvodnje. V to kapitalistično proizvodnjo so vpete vse nacionalne države, ne glede na njihovo kulturno, rasno ali versko usmerjenost. Globalizacija in kulturne izmenjave so ustvarile tako mešano mavrico, da ni svetovnih spopadov več mogoče deliti tako kot v imperializmu. S tem se poraja novo vprašanje, kje lahko sedaj nacionalne države najdejo tistega "zunanjega" sovražnika, ki je prej več kot tisoč let predstavljal eno gonilnih sil evropskega razvoja. Ena od opcij, ki jo predstavi Negri je globalna množica multituda, ki zaobjema vse ljudi, vseh ver, ras in kultur. Le ta množica lahko ustvari nov suveren sistem, ki bo porazil Imperij in ga tudi prešel. Nacionalne države so ob suverenosti v imperiju izgubile tudi del moči, le ta se je prenesla v roke multitude.

4.1.1 MULTITUDA IN GLOBALNO VOJNO STANJE

Antonio Negri multitudo predstavi kot živo alternativo, ki raste znotraj Imperija. Globalizacija je namreč ustvarila dva pola. Enega predstavlja Imperij z globalno mrežo hierarhij, drugo stran predstavlja sodelovanje in združevanje množic, ki presega nacije, celine ter omogoča nešteta srečevanja. Ta drugi pol ne pomeni, da bo celotna svetovna množica, ki se srečuje, postala ista. V prvi vrsti je tu opcija, da medtem ko ostajamo različni, odkrivamo skupno, ki nam omogoča, da skupaj delujemo. Tudi multituda predstavlja mrežo, v kateri so razlike dobrodošle, se sprejemajo in svobodno izražajo, obenem pa ta mreža išče skupne poti do demokracije. Pomembna je razlika je med ljudstvom in multitudo. Medtem ko ljudstvo poenoti množico in ustvarja eno identiteto, multitudo sestavljajo številne notranje razlike¹⁷. Mnogoterost teh posameznih razlik tvori jedro multitude (Hardt 2005, 11-12).

Glavna prvina, ki povezuje oba omenjena pola, Imperij in multitudo, je splošno globalno vojno stanje. Svet je trenutno postavljen v vojno stanje, ki se izraža prek oboroženih konfliktov po vsem svetu¹⁸. Vojna je bila od nekdanj spopad med dvema suverenima identitetama, v imperializmu torej med nacionalnima državama. Ker je s prehodom v Imperij izginila tudi nacionalna suverenost, je tudi vojna prešla na globalno raven Imperija. Oborožene spopade, ki se odvijajo po svetu, Negri označi kot državljanske vojne, znotraj enega suverenega teritorija. Ker pa teritorij ni več nacionalna država, te državljanske vojne gledamo skozi prizmo globalnega prostora. Vsi ti konflikti so torej imperialne državljanske vojne. V teh konfliktih sicer ni mobiliziran celoten Imperij, vendar oblikujejo in vplivajo na globalni imperialni sistem. Vsi ti lokalni konflikti niso samostojne entitete, temveč močno povezane z ostalimi vojnimi območji kot tudi območji, ki trenutno niso v vojni. Čeprav je na prvi pogled videti, da se vojna vodi med Zahodom – kristjani in muslimani, je dejstvo, da so strani že toliko pomešane, da ne moremo govoriti o vojni religij. Tudi če se vojno stanje nekje konča, še vedno ostane stalna potencialna nevarnost, da vojna izbruhne. Oboroženi spopadi, ki se izvajajo ter stanje potencialne nevarnosti, ki je prisotno vsepovsod, so torej kombinacija, ki tvori splošno globalno vojno stanje. To stanje briše mejo med vojno in mirom, s tem pa ustvarja prostor, v katerem si ljudje ne morejo več predstavljati resničnega miru (Hardt 2005, 17-19).

¹⁷ Razlike v kulturi, veri, rasi, etničnosti, spolni usmerjenosti, različne oblike dela, načina življenja, različni pogledi na svet in različne želje. Vse te razlike so v multitudi dovoljene in dobrodošle, saj dajejo mnogotere poglede in odgovore na poti do demokratične ureditve.

¹⁸ Oboroženi spopadi se odvijajo po celotni zemeljski obli, od Kolumbije, Sierre Leone, Indonezije, do najbolj znanih konfliktov v Palestini in Izraelu, Indiji in Pakistanu ter seveda Iraku in Afganistanu.

Ena izmed sprememb pojmovanja vojne je tudi v spremembi pojmovanja in pogojevanja sovražnika. V trenutku, ko se je vojno stanje preneslo na globalno raven, je tudi sovražnik postal abstrakten in neomejen. V tem primeru postane zavezništvo v boju proti skupnemu sovražniku ekspanzivno in univerzalno. Primer takšnega sovražnika je terorizem, v boju proti katerem je združeno praktično celotno človeštvo. S tem ko se celotno človeštvo bori proti zlu in za človekove pravice, je ta boj označen kot koncept pravične vojne. Ta koncept pa služi le univerzalizaciji vojne. Vojno postavlja v interes celotnega človeštva, vojna postaja del vsakdana¹⁹. Terorizem pa ne more predstavljati podlage za razumevanje današnjega globalnega vojnega stanja. Zaradi svojih definicij, ki v prvi vrsti temeljijo na predpostavkah, da je terorizem boj proti legitimni vladi, boj za določene pravice in vodenje vojne proti pravilom, torej napadi na civiliste, bi težko natančno določili, kdo je sploh terorist. Problem teh definicij je v tem, da so odvisne od tega, kdo opredeljuje ključne elemente (legitimno vlado, človekove pravice in pravila vojskovanja) (Hardt 2005, 27-30). Skozi prizmo različnih pogledov lahko za teroristični subjekt določimo Al Kaido kot tudi vsako drugo svetovno državo, na čelu z Združenimi državami Amerike. Teroristični napadi s strani skrajnih islamskih sil so le odsev globalnega vojnega stanja. Multituda išče vse mogoče načine, kako spodkopati temelje Imperija. Na različnih delih sveta se multituda različno obnaša. Del islamskega upora proti Imperiju so prav teroristične akcije. Težko bi rekli, da gre tu za napade na krščanstvo oziroma, da gre v teh primerih za spopade med islamom in Evropo. Vse skupaj je le odraz globalnega permanentnega vojnega stanja, ki svoja bojišča ustvarja vsepovsod. Terorizem, ki je postal tako razširjen v zadnjem desetletju, je le del globalnega vojnega stanja.

4.1.2 BRISANJE MEJA MED CIVILIZACIJAMI

Na osnovi Negrijevega Imperija in Hardtove Multitude lahko zaključimo, da so se v zadnjih desetletjih meje med civilizacijami in kulturami prestavile iz nacionalne na globalno raven. Razlike še vedno obstajajo, tudi boji zaradi teh razlik so še prisotni, vendar ne potekajo več na nacionalni ravni, temveč na ravni globalnega Imperija, na osnovi "pravične" vojne. Kje je tukaj vpliv islama na Evropo? Vpliv, ki ga je islam imel vse od 7. stoletja dalje. Iz zunanjih območij, iz dežel Orienta, se je prenesel v samo srce Evrope. Zaradi globalizacije je evropsko prebivalstvo postalo tako mešano, da ni več mogoče govoriti o Evropejcih kot o popolnoma

¹⁹ Pravična vojna ni nov pojav, temveč je bila vsakdanja že v srednjem veku. Križarske vojne so bile pravične zaradi obrambe vere in morale ter predstavljajo praktično osnovo današnji pravični vojni proti terorizmu.

drugi civilizaciji v primerjavi z muslimani. Število muslimanov, ki živijo v evropskih državah, je postalo tako veliko, da so se nasprotja in boji med obema civilizacijama prenesli v samo Evropo. V zadnjih letih smo bili priča mnogim konfliktom, ki so nastajali znotraj evropskih družb, od verskih simbolov v Franciji in na Nizozemskem, pa do muslimanom žaljivih karikatur na Danskem. Odnosi med islamom in Evropo v tem trenutku postanejo globalni, del Imperija. Na to, da se brišejo meje civilizacij, kaže že dejstvo, da je danes Turčija resen kandidat za vstop v Evropsko unijo. Nacija, ki je več stoletij ogrožala in s tem oblikovala Evropo, želi sedaj postati integralni del entitete, ki jo je želela pred nekaj stoletji uničiti. Vse skupaj kaže na to, da želi Imperij vase vključiti prav vse razpoložljive moči, da bi lahko vzdrževal univerzalni mir preko permanentnega vojnega stanja.

4.2 PREPLETANJE VERE IN POLITIKE V ISLAMSKIH DRŽAVAH

4.2.1 MODERNISTI

Modernisti zagovarjajo posodabljanje islama. Predvsem se navezujejo na sprejemanje novih znanstvenih spoznanj, katera mora islam vključiti. Poleg znanosti zagovarjajo tudi ločitev verskega in političnega, podpirajo sekularno državno ureditev. V navezavi na ločitev vere od politike zagovarjajo tudi sekularno izobraževanje ter popolno svobodo in enakopravnost za ženske. Že prvi zagovorniki modernizma so se zavzemali za razlago korana v duhovnem, ne pa dobesednega dojetja tistega, kar je napisano v koranu. Primer največjega uspeha modernizma je Turčija, ob tej državi pa so največji vplivi modernizma vidni še v Alžiriji in Egiptu (Smrke 2000; 280).

4.2.2 RADIKALNI ISLAMIZEM

Prvi cilj radikalnega islamizma je ponovna vrnitev na pota prvotnega islama. Želijo si enotnosti vere in politične organizacije. Ta enotnost naj bi bila ogrožena s strani Zahoda in islamskih odpadnikov. Njihov primarni cilje je združitev celotne družbe znotraj tradicionalnih vrednot in verovanj. Namesto modernizacije islama želijo videti islamizacijo modernega. Širitev in obstoj tradicionalnega islama pa je mogoča le prek države, ki mora biti v službi islama. V službi vere je tudi pravo, ki lahko izhaja le iz korana, zato ne podpirajo civilnega prava, temveč le šarijo. Na osnovi tega so ženske potisnjene na obrobje in skoraj brez vseh

pravic. Največje uspehe je radikalni islamizem dosegel v Iranu z islamsko revolucijo (Smrke 2000, 281).

4.3 DIREKTNI KONTAKTI MED ISLAMOM IN EVROPO

Po koncu hladne vojne se je začelo novo obdobje odnosov med evropskimi muslimani in ostalo Evropo. Najbolj znan konflikt med Evropejci in muslimani znotraj Evrope je bila vojna v Bosni in Hercegovini, v času razpada Jugoslavije. V mednarodni skupnosti so v prvi vrsti odmevali zločini na območju Srebrenice, kjer je prišlo do etničnega čiščenja in genocida. Ob koncu 20. stoletja so se začeli pojavljati konflikti tudi po ostalih delih Evrope. Problem so predstavljali predvsem muslimanski priseljenci iz Afrike in Bližnjega vzhoda, katerih število je v zahodnoevropskih državah močno naraslo. Vedno bolj so bile očitne kulturne razlike znotraj Evrope, kar je pripeljalo do mnogih trenj. Nestrpnost do muslimanov je še narasla po terorističnih napadih v Madridu, 11. marca leta 2004. Zakoni, ki so jih na temo verskih simbolov in izkazovanja verske pripadnosti sprejeli v Franciji in umor Thea van Gogha²⁰ leta 2004 na Nizozemskem, so dvignili veliko prahu med muslimani po vsem svetu (Internet 14). Najbolj buren odziv muslimanske skupnosti pa je sledil objavi spornih karikatur preroka Mohameda, ki jih je objavil danski časopis. Eno izmed perečih vprašanj je bil tudi predlog nove evropske ustave, v kateri naj bi bilo zapisano, da je Evropa ustanovljena na krščanskih temeljih. Trenja ob tej ideji so nastala že med evropskimi državami, še bolj pa se je zapletlo ob možnosti morebitne vključitve Turčije v Evropsko unijo.

4.3.1 BOSNA IN HERCEGOVINA

Bosna in Hercegovina predstavlja mesto najbolj dramatičnega konflikta znotraj evropskega prostora po II. svetovni vojni. Spopad, ki je izbruhnil ob razpadu Jugoslavije, je bil še toliko bolj tragičen zaradi verskih, nacionalnih in etničnih raznolikosti bosanske države. Od leta 1463 dalje, ko je ozemlje Bosne postalo del Otomanskega imperija, je bil to prostor največje muslimanske skupnosti znotraj Evrope. Leta 1878 je Bosna padla pod upravljanje Avstro-ogrske monarhije, po porazu slednje v I. svetovni vojni pa je postala del Kraljevine SHS. Z ostalimi južnoslovanskimi narodi je etnično razdeljena Bosna in Hercegovina do leta

²⁰ Theo van Gogh je bil nizozemski umetnik, znan predvsem po svojih provokativnih filmih na temo religije. Umorjen je bil leta 2004 v Amsterdamu. Njegov morilec je pripadal eni izmed muslimanskih terorističnih skupin, ki so skrivno delovale na Nizozemskem. Po umoru so se zvrstile mnoge demonstracije, prišlo je tudi do večjega števila spopadov med muslimani in protestniki ter napadov na mošeje in cerkve.

1990 tvorila Jugoslavijo. Ozemlje je bilo razdeljeno med tri etnične skupine. Večino so predstavljali muslimani, sledili so Srbi s pravoslavno vero, medtem ko je bil najmanjši delež Hrvatov s katoliško vero. Na prvih večstrankarskih volitvah leta 1990 v Jugoslaviji so si oblast v BiH razdelile tri največje stranke (bošnjaška, srbska in hrvaška), oblast pa je pripadla Aliji Izetbegoviću. Hrvaška in muslimanska stran sta se v tem času zavzemali za neodvisnost od Jugoslavije, medtem ko je srbska stran temu nasprotovala. Srbske stranke so konec leta 1991 zapustile centralni parlament v Sarajevu in ustanovile Srbsko skupščino. V letu 1992 je bila na osnovi tega ustanovljena Republika Srbska. Podobno je storila tudi Hrvaška, ki je konec leta 1991 razglasila Hrvaško republiko Herceg-Bosno. Muslimanska stran je v istem času razglasila neodvisno Bosno in Hercegovino, ki je zajemala prostor celotne bosanske države, vključujoč hrvaški in srbski del. S strani mednarodne skupnosti je bila pozneje priznana le skupna Bosna in Hercegovina (Pejanović 2005, 9-18; Internet 15). V času razglasitve vseh naštetih neodvisnosti so obstajali tudi tajni dogovori med hrvaškim predsednikom Tuđmanom in srbskim predsednikom Miloševićem. Še pred začetkom vojaških operacij so pogovori tekli tudi na temo skupne delitve Bosne in Hercegovine na hrvaški in srbski del (Šarinić 2007). Primarni cilj je bil namreč ločiti pravoslavno in krščansko prebivalstvo od muslimanov. Želja je bila, da bi muslimanom pustili kar se da manj ozemlja, zaradi tega so se tekom vojne po celotni Bosni in Hercegovini izvajala množična preseljevanja, etnična čiščenja in genocid. V omenjene zločine so bile v različnih obsegih vpletene vse tri strani, saj je vsaka želela razširiti nadzor na čim večje ozemlje.

Najbolj znano področje etničnega čiščenja je mesto Srebrenica, na vzhodu Bosne in Hercegovine. Srebrenica je spadala pod eno izmed varovanih enklav. Za varovanje teh območij je bil v prvi vrsti odgovoren UNPROFOR, ki je bil ustanovljen februarja 1992 s strani Združenih narodov, ki so hoteli preprečiti etnično nasilje med vojnami, ki so se sprožile ob razpadu Jugoslavije (United Nations 1996). Srebrenica je v mednarodni javnosti najbolj odmevala zaradi načina, kako je prišlo do padca mesta v roke Srbom. Združeni narodi so sprejeli velik del odgovornosti za zločine, do katerih je prišlo zaradi neučinkovitega delovanja UNPROFORJA. Sistem izdajanja ukazov je bil namreč narekovan s strani Združenih narodov. Direktno vez med Unproforjevimi vojaki, ki so prihajali z Nizozemske, in Združenimi narodi, so predstavljali trije poveljniki, ki so delovali na območju bivše Jugoslavije. Glavni problem je bil način odločanja, saj so morale biti glavne vojaške akcije potrjene z vseh strani. Med glavnim napadom na Srebrenico julija 1995, ko so bili najprej s strani Srbom napadeni nizozemski vojaki, pozneje pa je srbska vojska vkorakala tudi v Srebrenico, je prišlo do konflikta pri sprejemanju skupne odločitve o vojaškem posredovanju letal NATA. Unprofor

je namreč imel le manjše število vojakov, ki so opazovali razmere po varovanih enklavah. Vojaške operacije in letalska podpora pa je bila izvajana s strani zveze NATO. Med srbskim pohodom na Srebrenico je bil zaukazan letalski napad na srbske enote, katerega pa nista potrdila dva izmed generalov Unproforja²¹, saj ni bilo trdnih dokazov, ali hočejo Srbi zavzeti mesto, v katerem je bilo le še muslimansko prebivalstvo, ali gre le za premike na bojni črti in spopade med bošnjaško in srbsko vojsko. Zaradi zmede med vojaki Unproforja in počasnega odločanja vodilnih so Srbi hitro osvojili Srebrenico in v nekaj dneh celotno muslimansko prebivalstvo ločili po spolu. V nekaj dneh po zavzetju mesta je bilo iz mesta odpeljanih in ubitih okoli 10 tisoč fantov in moških. Julija 1995 se je zgodil najhujši primer genocida nad muslimanskim prebivalstvom znotraj Evrope (Erskine 2003, 183-203). Odzivi na omenjene dogodke so bili zelo različni. Muslimanski svet je bil zgrožen nad načinom delovanja, ki so ga zahodne institucije pokazale ob srbskem zavzetju Srebrenice. Bakir Izetbegović se strinja, da je šlo za namerno etnično čiščenje, ki bi ga zahodne institucije lahko preprečile. Dokaz za etnično čiščenje je med drugim tudi v tem, da leta 1996 v Bosni ni bilo več mošej, saj je bil primarni cilj izbris bošnjaške identitete in spominov na otomanske čase, ko je islam prišel na ta del Balkana (Soban 2008). Odgovori s srbske strani so bili seveda drugačni, predvsem takoj po vojni, ko še ni bilo razpisanih obtožnic za odgovorne za zločine. V prvi vrsti sta bila za zločine, ki jih je storila vojska bosanskih Srbov, odgovorna Radovan Karadžić, vodja bosanskih Srbov in Ratko Mladič, general vojske bosanskih Srbov. Karadžić je še med vojno in takoj po njej zavračal očitke, da je srbska vojska načrtovano izvajala etnično čiščenje. Trdil je, da je šlo le za preseljevanje narodov zaradi strahu. Zaradi vse večjega ozemlja, ki ga je pridobivala pod svojo oblast vojska bosanskih Srbov, so se muslimani množično preseljevali na območja pod nadzorom bošnjaških oboroženih sil (Einspieler 2008).

Za mnoge muslimane po svetu je bila vojna v Bosni skupni organiziran napad Evrope na muslimane. Za omenjene dogodke Bošnjak Alija Isaković pravi: *'Kko gre za nas, ali ne bo Evrope in evropskega duha ali pa ne bo nas'*. Namreč tudi sami Bošnjaki so imeli sanje in iluzije o Evropi. Zase so mislili, da so del Evrope, da so ljudje, ki živijo in branijo evropske vrednote in tako so verjeli tudi v to, da jih bo Evropa branila. Njihove iluzije so postopoma zbledele. Isaković vidi vojno v Bosni kot nadaljevanje kontinuitete boja kristjanov proti muslimanom znotraj evropske celine. Med osvoboditvijo in pregonom muslimanov iz Španije ter etničnim čiščenjem v Bosni vidi povezavo, ki nakazuje na željo Evrope po izključitvi muslimanov iz njenega ozemlja (Mastnak 1998, 125-126). Svojih napak se je hitro zavedla

²¹ Napadu sta nasprotovala Bernard Janvier, poveljnik vseh oboroženih sil Združenih narodov na območju bivše Jugoslavije, in Yasushi Akashi, generalni sekretar Združenih narodov za bivšo Jugoslavijo.

tudi zahodna javnost. V letih po padcu Srebrenice je Evropa mnogo bolj složno in s trdo roko nastopila proti nasilni srbski zunanji politiki. Najbolj odločno je bilo posredovanje v primeru Kosova, ko so Natova letala bombardirala Srbijo. Med drugim je bil ustanovljen pakt za stabilnost jugovzhodne Evrope. S tem dejanjem je Evropa dokončno pokazala, da prihaja na Balkan, preden bo Balkan izvedel balkanizacijo Evrope (Ibrahimagić 2001, 75-77).

4.3.2 ISLAMSKESKUPNOSTI V EVROPI

Po II. svetovni vojni se je število muslimanov, predvsem v Zahodni Evropi, močno povečalo. Med državami, kjer je število muslimanov največje, prednjači Francija, kjer muslimanska skupnost predstavlja več kot 8 % vsega prebivalstva (Internet 12). Nasploh se je največ muslimanov po II. svetovni vojni naselilo v državah centralne Evrope, Beneluksa in skandinavskih državah²² (BBC News 2005). Številna delovna mesta, ki so se odprla po koncu vojne, so privabila v Evropo predvsem muslimane iz severne Afrike in Bližnjega vzhoda. V centralni Evropi je veliko število muslimanov z Balkana in iz Turčije. Za razliko od Velike Britanije, je v kontinentalni Evropi precej manj muslimanov iz Indije, Pakistana in jugovzhodne Azije. Načeloma so muslimani dobro integrirani v evropsko družbo. Predvsem prva generacija, ki je dobila evropska državljanstva šele po mnogih letih dela v evropskih državah, je močno asimilirana. Problemi so začeli nastajati predvsem pri naseljencih druge generacije. Gre za območja v večjih mestih, z velikim deležem muslimanskega prebivalstva in veliko stopnjo brezposelnosti. Zaradi slabe izobrazbe, ki so je deležni in težkih socialnih razmer, sta njihovo vključevanje in asimilacija v evropsko družbo otežena (The Economist 2003). Muslimani so v času od II. svetovne vojne dalje postali del evropskega prostora. Mošeje, verski simboli in nenazadnje tudi vpliv islama na umetnost je v evropskem prostoru že povsem nekaj normalnega. Predvsem se celotno evropsko prebivalstvo vse bolj dojema kot Evropejci. Zaradi močne sekularizacije je deljenje po veri in etničnosti začelo zgubljati na pomenu in prav zaradi tega ni znotraj evropskega prostora nekih večjih konfliktov med muslimani in ostalimi etničnimi skupinami. Kljub trenutnemu sožitju, ki poteka med Evropejci muslimanske vere in ostalimi prebivalci Evrope, je v letih po terorističnih napadih 11. septembra ter po vojnah v Afganistanu in Iraku, prišlo do določenih večjih nesoglasij. Še največji odmev sta imela francoski zakon o verskih simbolih in karikature preroka Mohameda, ki jih je objavil danski časnik.

²² Po procentu prebivalstva: Nizozemska 5 %, Avstrija 4,8 %, Švica 4,3 %, Nemčija 4 %, Švedska 3,9 %, Belgija 3,8 %, Norveška 2,5 %, Danska 2 %.

4.3.2.1 VERSKI SIMBOLI V FRANCIJI

Francija je po predlogu predsednika Chiraca v decembru 2003, sprejela zakon o sekularizaciji in prepovedi razkazovanja verskih simbolov v javnih šolah. Zakon je bil posledica vse večjih trenj med zakritimi muslimanskimi učenkami in ostalimi učenci. Zakon ni usmerjen le proti islamski religiji, temveč se vseh treh največjih religij v Franciji²³ loteva na enak način. V šolah je tako prepovedano nositi kakršnekoli verske simbole, ki direktno izražajo vero učencev. Prepovedane so muslimanske naglavne rute, židovska pokrivala in kakršnikoli večji križi. Dovoljeni so manjši verski simboli, ki se jih nosi na verižicah in podobni manjši obeski. Čeprav je sprva kazalo, da bo zakon sprožil velike proteste, predvsem med muslimani, je bila večina ljudi na strani zakona. Podprli so ga tudi mnogi islamski voditelji v Franciji. V februarju 2004, mesec preden je zakon uradno stopil v veljavo, se je zvrstilo nekaj demonstracij, na katerih so prevladovale muslimanske ženske (Internet 13). Zanimiv je bil odziv vplivnih muslimanskih voditeljev v Franciji. Praktično vsi so se strinjali, da je zakon odraz sekularne ureditve francoske države in da je ločitev med državo in religijo dobra predvsem za manjšinske religije, saj se tako razvijajo samostojno in njihovo vedenje ni narekovano s strani politike. Nekoliko drugače sekularno ureditev razumejo v islamskih državah. Znotraj evropske kulture pa je sekularnost nekaj normalnega, to ne pomeni, da je država proti religiji, ni pa niti za religijo. Religiji je puščeno, da se normalno razvija v svojem lastnem, zasebnem okolju, ki ni vezano na državo. Islamski voditelji v Franciji so prepričani, da je prav s sekularno ureditvijo dosežena enakopravnost med islamom in krščanstvom, saj sta tako obe religiji dani v enakovreden položaj (Bencheikh 2004). Sekularizacija v javnih šolah naj bi otrokom različnih ver omogočila enake pogoje, zmanjšala stereotipe o religijah in s tem omogočila lažjo integracijo otrok v francosko družbo. Za muslimane je sicer zelo pomembno zunanje, fizično izkazovanje pripadnosti religiji, po drugi strani pa je to velikokrat lahko tudi ovira pri integraciji v večetnično francosko družbo. Po podatkih naj bi le okoli 20 % muslimanskih žensk v Franciji nosilo naglavne rute. S tem, ko se zmanjšujejo razlike v zunanjem videzu, lažje poteka tudi integracija. Ljudje veliko lažje sprejmejo medse po videzu sebi enake. S tem, ko ljudje sprejemajo ljudi drugih ver, narašča tudi verska svoboda. Prav zaradi omenjenih argumentov so muslimanski voditelji podprli omenjeni zakon. Francija je v preteklih desetletjih namreč dokazala, da s svojo sekularno politiko, ki jo vodi že od začetka 20. stoletja, uspešno združuje različne religije. Francija velja za državo, v kateri naj bi bila

²³ Krščanstvo, islam in judaizem.

integracija muslimanov najbolj uspešna (Feillard 2004). Kljub burnim odzivom, ki so se pojavili v fazi sprejemanja zakona, pozneje ob prehodu v izvajanje zakona ni bilo večjih težav. Zabeleženih je bilo nekaj primerov, ko dekleta niso hotela v šole brez naglavnih rut, vendar do nekih velikih protestov, katerih so se bali praktično po vseh evropskih državah, z nekaj več odstotki muslimanskega prebivalstva, ni prišlo. V tem primeru gre predvsem za dokaz, da je islam postal že sestavni del evropskega prostora. Predvsem je tu vidna želja, da muslimani postanejo del širšega evropskega prostora. V prvi vrsti želijo tudi muslimani sami sebe videti kot Evropejce, šele nato kot pripadnike islamske religije.

4.3.2.1 KARIKATURE NA DANSKEM

Poleg Francije in zakona o verskih simbolih je bila v zadnjih letih pod udarom kritik svetovne muslimanske javnosti še ena evropska država. Na Danskem je časopis Jyllands-Posten septembra 2005 objavil dvanajst karikatur, na katerih je večinoma uprizorjen prerok Mohamed. Mohamed je prikazan skozi različne stereotipe, značilne za muslimane in islamsko vero. Karikature so bile pozneje objavljene v več kot petdesetih državah po vsem svetu. Ogorčenje in demonstracije, ki so zajele ves muslimanski svet, so bile hujše narave kot tiste ob vojnah v Afganistanu in Iraku. Predvsem v tradicionalno islamskih državah, Iranu, Pakistanu in Indoneziji, so se zvrsti številni nasilni protesti in napadi na ambasade evropskih držav (Internet 11). Med muslimanskim izobraženci so bile na prvem mestu razprave o porastu islamofobije na Zahodu. Za enega ključnih trenutkov za porast islamofobije je označen 11. september. S terorističnimi napadi, ki so se zgodili na ta dan, je bil celotni islamski svet postavljen v vlogo terorista. Le površinsko poznavanje islamske vere in enačenje muslimanov s teroristi je privedlo do fobij v povezavi z islamom, ki so v zahodni Evropi vedno bolj zaznavne. Dejstvo je, da sedanje obdobje ni prvo z visoko stopnjo islamofobije. Odnosi med islamom in Zahodom so se skozi zgodovino gibali od vzponov do padcev. Mnogi so mnenja, da je kolonializem kriv, da je islamski svet ponovno postal manj vreden in zaničevan v očeh Evrope. Karikature, ki so jih objavili časniki, kažejo na posmehljiv odnos, predvsem ameriške zunanje politike, do islama. Kljub temu se mnogi ne strinjajo, da gre za obdobje spopada civilizacije, o katerem govori tudi Huntington. V prvi vrsti naj bi bil spopad civilizacij le slogan v službi političnih in gospodarskih interesov (Soban 2006).

Na drugi strani je bil odziv odgovornih urednikov in avtorjev karikatur precej provokativen. Časopis Jyllands-Posten je med drugim znan kot desno usmerjeni časopis, ki je

večkrat objavil propagando za (neo)fašistična in radikalna nacionalistična gibanja (Rizman 2006). Odgovorni za objavo so svoje dejanje obrazložili preko svobode govora, ki je v Evropi nekaj normalnega, a za islamski svet še nesprejemljiva demokratična vrednota. Objava karikatur je bila projicirana skozi prizmo več cenzur, ki so se zgodile v evropski umetnosti v zadnjih letih. Urednik časopisa se je skliceval predvsem na primere osebne, avtorske cenzure, ko avtorji kritičnih knjige o islamu niso upali objaviti svojega imena na naslovnici ali avtor ilustracij v slikanici o življenju Mohameda ni želel javne objave. Z radikalnim nastopom v primeru objave spornih karikatur so želeli prebuditi islamsko skupnost in jim dopovedati, da je islam enakovreden ostalim religijam. V kolikor lahko umetniki v svojih delih uporabljajo motive iz biblije, židovstva in ostali ver, imajo enake pravice tudi v primeru islamske vere. Islamska javnost se je po njihovem mnenju preveč zaprla v svojo religijo in s tem sama postaja skrajno radikalna. To naj bi bil tudi problem evropskih muslimanov, ki se v vse večjem številu združujejo v islamske skupnosti in živijo svoj islamski svet znotraj Evrope. Problem integracije s tem postaja vedno bolj pereče vprašanje med evropskimi muslimani (Fleming 2006).

Vendar ima tudi njihova teorija svoje nasprotnike znotraj evropskega prostora. Dejstvo je, da je ortodoksni islam nekje v poziciji krščanske Evrope v obdobju pred razsvetljenstvom. Demokratične vrednote, ki so temelj skupne novodobne integrirane Evrope, kot so svoboda govora in tiska, združevanja in znanstvenega skepticizma, se zdijo skrajno nepomembne ali celo nesmiselne. Pozivi mnogih arabskih političnih voditeljev svojim evropskim kolegom, naj kaznujejo odgovorne v časopisih in prepovejo izhajanje določenih časopisov, kaže na to, da so prej omenjene vrednote v islamskem svetu razumljene v povsem drugačnih okvirih kot na Zahodu. Po mnenju mnogih ta dejstva vseeno niso v podporo ideji o svobodi govora in tiska, na katero se sklicujejo pri danskem časniku. Svoboda tiska še ne pomeni, da je vse, kar je napisanega, primerno za objavo, čeprav ima pravico biti objavljeno. V kolikor je v Evropi prisotno moralno načelo, po katerem se v medijih praktično ne pojavljajo na primer karikature z nacistično vsebino na račun Judov, Romov in Slovanov, slike trupel ob prometnih, letalskih in železniških nesrečah, slike pedofilskih zločinov in gradivo podobne vsebine, bi podobno načelo veljalo uporabiti tudi v primeru omenjenih karikatur. Svoboda govora je namreč vedno v povezavi s kontekstom, kjer se pojavlja. Zaradi tega ne bo nikoli razumljena v enakih okvirih pri vseh bralcih (Rizman 2006).

Dejstvo je, da je Zahod v določenih primerih še vedno preveč površinski in nenatančen glede dojetanja islama in islamske kulture ter zgodovine. Predvsem desno orientirane politične opcije velikokrat propagirajo fobijo do muslimanov in ostalih priseljencev. Vendar

na političnem področju te opcije še niso dosegle neke večje odločilne moči, v primeru katere bi se po vsej verjetnosti znotraj evropskega prostora pojavili novi etnični problemi.

4.4. PRIHODNOST EVROPSKE UNIJE

Evropska unija je leta 2004 doživela zadnjo večjo širitev, katere zaključni del sega še v leto 2007, ko sta se uniji kot zadnji priključili še Bolgarija in Romunija. Skupaj s širitvijo na bodočih 27 članic je bil leta 2004 osnovan tudi predlog prve skupne evropske ustave. Ustavo so še istega leta podpisali voditelji vseh 27 članic povezave. Pogodba o Evropski uniji, kot je bil naslov dokumenta je bil pozneje predan v ratifikacijo vsaki izmed članic Unije. Ratifikacija je bila izvedena na različne načine, od glasovanja v parlamentu do referendumov. Referenduma v Franciji in na Nizozemskem sta bila neuspešna in sta pripeljala do institucionalne krize Evropske unije (Internet 9). Ena izmed perečih tem v debatah o skupni evropski ustavi je bila omemba boga in vpliva krščanstva na oblikovanje evropske identitete. Oblikovala sta se dva pola držav. Na eni strani države z močno sekularno ureditvijo²⁴ ter na drugem polu države z velikim številom katoliškega prebivalstva²⁵. Predvsem Nemčija in Poljska sta v preambulo ustave na vsak način želeli vnesti omembo boga ter krščanskih korenin, na katerih je bila zgrajena skupna Evropa. Nasprotujoči pol s Francijo na čelu je imel največ pripomb na temo omembe krščanstva zaradi muslimanskih priseljencev, ki živijo v Evropi. Po njihovem mnenju bi preambula, orientirana na krščanstvo, pomenila veliko oviro pri integraciji evropske muslimanske skupnosti. S takšno preambulo bi po mnenju mnogih Evropa vzpostavila nove meje med različnimi etničnimi in verskimi skupinami znotraj Unije. Drugi pomislek se je nanašal na bodoče širitvene procese Evropske unije. Med državami kandidatki so prvič tudi države z večinskim deležem muslimanskega prebivalstva²⁶ (Robinson 2003). Naposled je bil dosežen kompromis, po katerem bi bila v preambuli omenjena vloga religije pri oblikovanju evropske identitete, vendar brez izrecnega omenjanja krščanstva ali kakšne druge religije. Zaradi želje po hitri rešitvi institucionalne krize, ki je nastopila po zavrnitvi pogodbe v Franciji in na Nizozemskem, sta oba pola nekako našla skupno rešitev. Razpravo je ponovno oživila nemška kanclerka Merkel po obisku Vatikana avgusta 2006. Po srečanju s papežem Benediktom XVI. je izrazila željo po večjem poudarku krščanskih vrednot v evropski ustavi. Zaradi bojzani pred novimi težavami v procesu

²⁴ Francija, Nizozemska, Švedska, Španija.

²⁵ Poljska, Nemčija, Italija, Slovaška.

²⁶ Turčija, Bosna in Hercegovina, Albanija.

ratifikacije pogodbe je izjava Merklove v prvi vrsti doživela kritičen odziv med evropskimi politikami (Watt 2006).

Ob debati o krščanskih koreninah Evrope je prišla do izraza tudi pomembnost ostalih religij, ob katerih se je evropska identiteta razvijala. V prvi vrsti sta tu pomembni dve, islam in judovstvo. Gre za religiji, ki sta poleg krščanstva pustili največji pečat na evropsko zgodovino. Nenazadnje se je pojem skupne Evrope začel pojavljati šele ob dokončnem stiku vseh treh religij. Predvsem islamska skupnost v Evropi je vedno večja, zato želi svojim članom ponuditi čim boljše pogoje, da bi se počutili kot evropski državljani, soudeleženi pri ustvarjanju Evrope. Problem turškega članstva v Evropski uniji predstavlja drugi problem, ki bi ga nova ustava prinesla. V kolikor bi na osnovi nove ustave in dejstva, da je večina turškega prebivalstva nekrščanskega, zavrnili vstop Turčije v Evropsko unijo, bi s tem spodkopali temelje in zgodovinska prizadevanja Evrope po pluralizmu, strpnosti in človekovih pravicah. Vse to pa so temeljne vrednote, na katerih se je skozi zgodovino gradila skupna Evropa (Weiler 2005).

5. ZAKLJUČEK

Zgodovina evropske celine je burna. Tvorijo jo mreža tehnoloških odkritij, ki so spreminjala zgodovino, revolucionarnih družbenih sprememb, ki so oblast ponesle med širše ljudske množice, pogumnih raziskovalcev, ki so evropsko kulturo razširili praktično na vse celine sveta. Nenazadnje imajo svoje mesto v tej mreži tudi krvavih boji, ki so se skozi stoletja vodili znotraj Evrope in na njenih mejah. Veliko je dejavnikov, ki so Evropo pripeljali v položaj, kot ga poznamo danes; krščanstvo, renesansa, francoska in industrijska revolucija ter kolonializem so le nekateri izmed njih. Eno pomembnejših vlog so odigrali tudi zunanji sovražniki, narodi, ki so se razvijali na mejah Evrope. V prvem planu se je Evropa vedno želela širiti navzven. Narode, ki so živeli na njenih zunanjih mejah, je poskušala pokristjaniti oziroma na kakšen drugačen način vključiti v evropsko zgodbo. Huntington trdi, da ne more obstajati pravo prijateljstvo, če nimamo neprijateljev. Če ne sovražimo tistega, kar nismo, ne bomo nikoli cenili in ljubili tistega, kar smo (Huntington 2005,36). Islam v teh pogledih ni bil izjema, bil pa je bolj trd oreh, kot bi si Evropa želela. Ne le, da se islamski svet ni podredil Evropi in sprejel njenih vzorcev, ustavil je pohod evropejstva proti vzhodu in v določenih obdobjih začel ogrožati Evropo na njenem ozemlju. Prav v času največjih groženj, ki so prihajale iz islamskega sveta, se je evropsko prebivalstvo med seboj najbolj poenotilo. Tako zgodovinarji o prvih večnacionalnih vojskah in celo o Evropejcih spregovorijo prav v času nastanka islamskega imperija, ko se je Karel Martel spopadel z muslimansko vojsko pri Poitiersu. Krščanstvo je svojo veliko notranjo krizo ob delitvi na dve veji – pravoslavno in rimokatoliško – ter krizo z vse močnejšimi posvetnimi vladarji, poskušalo preživeti preko križarskih vojn in z ustvarjanjem vrhovnega sovražnika, katerega mesto ponovno zavzame islam. Nič drugače ni bilo v obdobju po križarskih vojnah. Evropski vladarji so "končali" medsebojne spore šele v trenutku, ko s pohodi Turkov postane ogrožena prihodnost Evrope. Največji motivi za skupno delovanje najmočnejših evropskih sil so vedno prihajali iz islamskega sveta. Zato ne čudi dejstvo, da se je v teh 14 stoletjih, v obdobju med 7. in 21. stoletjem, v Evropi izoblikovala slika o islamu kot vrhovnem in edinem pravem zunanjem sovražniku Evrope. Nobena druga religija ali kultura ni bila skozi zgodovino toliko povezana z evropskim prostorom kot islam, nobena druga kultura ni bila na eni strani tako velika ovira ter na drugi strani grožnja za Evropo. Mastnak pri analiziranju različnih tekstov o odnosu Evropejcev in muslimanov ugotavlja, da je pri Evropejcih sovražstvo do muslimanov zakoreninjeno. Svet bi bil verjetno lepši, če ne bi bilo tako, s tem pa verjetno tudi precej

drugačen. S tem ko Evropa tako povečuje vse pravice, svoboščine in ostale ideale, ki so se razvili znotraj evropske skupnosti, pa pozabi omeniti, da je del evropske zgodovine tudi sovraštvo do muslimanov (Mastnak 1998, 92). To sovraštvo se je z brisanjem meja tudi samo začelo brisati, predvsem pa islamski in zahodni svet nikoli nista bila tako močno povezana kot v današnjem času. Gospodarska – naftna moč arabskih držav in skupne arabsko-zahodne multinacionalke, ki usmerjajo gospodarske tokove današnjega sveta ter na drugi strani vedno številčnejše skupnosti muslimanskih priseljencev znotraj Evrope, so privedle do položaja, ko je islam postal pojem, znan vsakemu Evropejcu. Gre za poseben odnos, ki ga Evropa-Zahod in islamski svet peljeta že od prvih stikov, ki sta jih navezala v 7. stoletju. Orientalizem in Zahod imata med seboj vzpostavljeno posebno razmerje moči, dominacije in zapletene hegemonije. Orient in Zahod se skozi prizmo eden drugega zrcalita in soustvarjata. Tako kot ne bi bilo Orienta brez Zahoda, tudi Zahod brez Orienta ne bi obstajal v tej obliki kot ga poznamo danes (Said 1996, 16-18).

Menim, da ne moremo mimo dejstva, da so islam in njegovi največji zgodovinski voditelji – Mohamed, Saladin, turški sultani – močno pripomogli k izoblikovanju skupne Evrope, kot jo poznamo danes. V obdobju po koncu Osmanskega imperija islam ni več zunanji sovražnik Evrope, kot ga je ta poznala od 7. stoletja dalje. V svetu globalnega imperija je tudi islamski svet postal eden izmed enakovrednih, če ne celo prednostnih partnerjev. Želja večine evropskih voditeljev je čim boljša integracija muslimanskega prebivalstva, ki živi znotraj Evrope, predvsem z vizijo ustvarjanja blagostanja vseh prebivalcev Evrope. Obstaja določen strah med evropskimi politikami in sicer, da bi evropska kapitalistična ureditev privedla do prevelike delitve na bogate in revne. Evropa želi vztrajati pri svojem socialno tržnem modelu, ki naj ne bi dovoljeval razmaha revščine. Prav to najbolj moti Združene države, saj kot pravi Chomsky, navznoter močna in urejena Evropa predstavlja močnejšega konkurenta imperialni politiki novega svetovnega sistema, na čelu katerega so ameriške korporacije. Močna Evropa namreč ne deluje več le na regionalnem območju, temveč se širi na globalno raven, kjer njeni interesi posegajo v interese ameriškega globalnega imperija (Chomsky 2005, 218-221). Najbolj kritičen razred, ki bi lahko zašel pod prag revščine, v Evropi predstavljajo prav priseljenci, velika večina teh prihaja iz muslimanskih držav. Želja Združenih držav Amerike je čim hitrejša širitev Evrope navzven. Tako so močno podpirali širitev "stare" Evrope na ozemlje bivše železne zavese in prav tako so eden najmočnejših zagovornikov turškega članstva v Evropski Uniji. Na drugi strani so države Zahodne Evrope precej bolj skeptične do članstva Turčije v Evropski uniji. Ideja o članstvu Turčije je med vodilnimi evropskimi politikami aktualna že vsaj 50 let. Vendar nikakor ne pride

do pravega konsenza, ki bi privedel do dokončnega poenotenega stališča glede prihodnosti Turčije. Tudi današnje stanje ni veliko bolj jasno. Turčija je sicer v procesu približevanja Evropski uniji, vendar pa kljub ostrim zahtevam s turške strani, ni dobila niti okvirnega pridružitvenega datuma. To po eni strani pomeni le nadaljevanje več tisoč let trajajočega boja med Islamom in Zahodom. Vprašanje, ali bo Evropa sploh kdaj pripravljena spustiti svojega, zgodovinsko gledano največjega zunanjega sovražnika na svoje ozemlje, ostaja odprto.

LITERATURA

About.com, North African Independence. 2008. Dostopno prek: <http://africanhistory.about.com/od/eraindependence/ig/North-African-Independence/> (9. maj 2008).

BBC News, Muslims in Europe: Country guide. 2005. Dostopno prek: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4385768.stm> (3. junij 2008).

Bencheikh, Soheib. 2004. *About the Life Prospect of Islam in France.* Dostopno prek: <http://islamlib.com/en/article/about-the-life-prospect-of-islam-in-france/> (26. junij 2008).

Boer, Pim den. 1995. *The history of the idea of Europe.* Milton Keynes: Open University, London, New York: Routledge.

Cardini, Franco. 2003. *Evropa in islam.* Ljubljana: Založba.

Chomsky, Noam. 2005. *Prevlada ali preživetje.* Ljubljana: Založba Sanje.

Črnič, Aleš. 2001. Teorija in praksa definiranja religije. *Teorija in praksa* 38(6): 1004-1016.

Davidson, Lawrence. 2003. *Islamic fundamentalism: An introduction.* Westport: Greenwood Press.

Davis, Paul K. 1999. *100 decisive battles: from ancient times to the present.* New York: Oxford University Press.

Dunn, John. 1989. *Modern Revolutions an introduction to the analysis of a political phenomenon, second edition.* Cambridge: Cambridge University Press.

Einspieler, Vili. 2008. Srečanje z Radovanom Karadžićem. Stisk roke, umazane s krvjo. *Delo, Sobotna priloga*, (26. junij): 7-8.

Erskine, Toni. 2003. *Can Institutions Have Responsibilities? Collective Moral Agency and International Relations*. Basingstoke, New York: Palgrave Macmillan.

Feillard, Andree. 2004. *Most Muslim Women in France Do Not Wear Headscarfs*. Dostopno prek: <http://islamlib.com/en/article/most-muslim-women-in-france-do-not-wear-headscarfs/> (12. junij 2008).

Flemming, Rose. 2006. *Why I Published Those Cartoons*. Dostopno prek: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/02/17/AR2006021702499.html> (15. maj 2008).

Hardt, Michael. 2005. *Multituda*. Ljubljana: Študentska založba.

Hay, Denys. 1995. *Evropa rojstvo ideje*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče Ljubljana.

Huntington, Samuel P. 2005. *Spopad civilizacij*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Ibrahimagić, Omer. 2001. *Srpsko osporavanje Bosne i Bošnjaka*. Sarajevo: Magistrat.

Internet 1: Wikipedia. 2008. *Kršćanstvo*. Dostopno prek: <http://sl.wikipedia.org/wiki/Kr%C5%A1%C4%8Danstvo> (20. februar 2008).

Internet 2: Wikipedia. 2008. *Iran*. Dostopno prek: <http://en.wikipedia.org/wiki/Iran> (15. april 2008).

Internet 3: Wikipedia. 2008. *Prva križarska vojna*. Dostopno prek: http://sl.wikipedia.org/wiki/Prva_kri%C5%BEarska_vojna (4. marec 2008).

Internet 4: Wikipedia. 2008. *Reconquista*. Dostopno prek: <http://en.wikipedia.org/wiki/Reconquista> (14. april 2008).

Internet 5: Wikipedia. 2008. *Algerian war*. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/Algerian_War (12. julij 2008).

Internet 6: Wikipedia. 2008. *Orient*. Dostopno prek: <http://en.wikipedia.org/wiki/Orient> (12. april 2008)

Internet 7: Wikipedia. 2008. *Saladin*. Dostopno prek: <http://en.wikipedia.org/wiki/Saladin> (5. marec 2008).

Internet 8: Wikipedia. 2008. *Morocco*. Dostopno prek: <http://en.wikipedia.org/wiki/Morocco> (29. junij 2008).

Internet 9: Wikipedia. 2008. *EU Constitution*. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/Eu_constitution (23. julij 2008).

Internet 10: Wikipedia. 2008. *Tunisia*. Dostopno prek: <http://en.wikipedia.org/wiki/Tunisia> (28. junij 2008).

Internet 11: Wikipedia. 2008. *Jyllands-Posten Muhammad cartoons controversy*. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/Jyllands-Posten_Muhammad_cartoons_controversy (3. avgust 2008).

Internet 12: Wikipedia. 2008. *Islam in France*. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/Islam_in_France (23. julij 2008).

Internet 13: Wikipedia. 2008. *French Secularity*. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/French_law_on_secularity_and_conspicuous_religious_symbols_in_schools (28. julij 2008).

Internet 14: Wikipedia. 2008. *Theo van Gogh*. Dostopno prek: [http://en.wikipedia.org/wiki/Theo_van_Gogh_\(film_director\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Theo_van_Gogh_(film_director)) (24. julij 2008).

Internet 15: Wikipedia. 2008. *Bosnia*. Dostopno prek: <http://en.wikipedia.org/wiki/Bosnia> (28. julij 2008).

Lewis, Bernard. 1992. *The world of Islam: faith, people, culture*. New York: Thames and Hudson.

Mastnak, Tomaž. 1996. *Kristjanstvo in muslimani*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče Ljubljana.

Mastnak, Tomaž. 1998. *Evropa: med evolucijo in evtanazijo*. Ljubljana: SH Zavod za založniško dejavnost.

Mikuž, Metod. 1984. *Svet po vojni*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Negri, Antonio. 2003. *Imperij*. Ljubljana: Študentska založba.

Pejanović, Mirko. 2005. *Politički razvitak Bosne i Hercegovine u postdejtonskom periodu*. Sarajevo: TKD Šahinpašić.

Rizman, Rudi. 2006. Etika karikature in sveto. Civilizacije v spopadu. *Delo, Sobotna priloga*, (11. februar): 18-19.

Robinson, B.A.. 2003. *God and Christianity in the European Union's constitution*. Dostopno prek: http://www.religioustolerance.org/const_eu.htm (1. avgust 2008).

Said, Edward W.. 1996. *Orientalizem: Zahodnjaški pogledi na Orient*. Ljubljana : ISH Fakulteta za podiplomski humanistični študij.

Sayyid, Bobby S.. 1997. *A Fundamental Fear: Eurocentrism and the Emergence of Islamism*. London & New York: Zed Books Ltd.

Smrke, Marjan. 2000. *Svetovne religije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Soban, Branko. 2006. Ekmeleddin Ihsanoglu, Islamska konferenca. Islam in Zahod se spopadata zaradi podobnosti. *Delo, Sobotna priloga*, (11. marec): 14-15.

Soban, Branko. 2008. Bakir Izetbegović o Radovanu Karadžiću. Haag vztrajno tke resnico o zločinih v Bosni. *Delo, Sobotna priloga*, (26. junij): 10-11.

Spencer, Claire. 1993. *The Maghreb in the 1990s. Political and economic developments in Algeria, Morocco and Tunisia*. London: The International Institute of Strategic Studies.

Šarinić, Hrvoje. 2007. "Podjela Bosne i Hercegovine bila je nezaobilazna tema". Dostopno prek: <http://www.24sata.info/4439> (21. julij 2008).

Tariq, Ali. 2002. *Spopad fundamentalizmov. Križarstvo, džihad in modernost*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče Ljubljana.

Toplak, Cirila. 2003. *Združene države Evrope. Zgodovina evropske ideje*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

The Economist. 2003. West Europe's Muslims and the Iraq war. Dostopno prek: http://www.economist.com/PrinterFriendly.cfm?Story_ID=1683148 (12. julij 2008).

United Nations. 1996. United Nations Protection Forcer. Dostopno prek: http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/co_mission/unprof_b.htm (15. junij 2008).

Watt, Nicholas. 2006. *Merkel backs more Christian EU constitution*. Dostopno prek: <http://www.guardian.co.uk/world/2006/aug/29/germany.eu> (9. avgust 2008).

Weiler, Joseph. 2005. *Krščanska Evropa. Raziskovalna razprava*. Ljubljana: Študentska založba.

Wikimedia. 2008. *Španska križarska vojna*. Dostopno prek: http://commons.wikimedia.org/wiki/Image:Al-Andalus_%28norsk%29.jpg (8. april 2008).